

ଅବିସ୍ତରଣୀୟ ସଂସ୍କାରକ
ଜ୍ୟୋତିଷ ରଥ

କେଳାସ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ

ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ସଂସ୍କାରକ
ଜୟମଣ୍ଡଳ ରଥ

କେଳାସ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ
ଇତିହାସ ପ୍ରାଧାପକ
ବିନାୟକ ଆଚାର୍ୟ କଲେଜ, ବ୍ରହ୍ମପୁର

ନବୀନ ପ୍ରକାଶନ
ବ୍ରହ୍ମପୁର - ୧୦

ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ସଂକାରକ

ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ

ଲେଖକ :

କୈଳାସ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ

ପ୍ରକାଶକ :

ରବି ରଥ

ନବୀନ ପ୍ରକାଶନ, ବ୍ରହ୍ମପୁର-୧୦

୩ କୈଳାସ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶନ : ୨୦୦୫

ମୁଦ୍ରଣ : ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତି ଗ୍ରାଫିକ୍ସ

ମୂଲ୍ୟ : ୬.୯୫-୦୦ ଟଙ୍କା

Abismaraniya Sanskaraka
Jayamangala Rath

Writer :
Kailash Chandra Dash

Publisher :
Rabi Rath
Nabeen Publications, Berhampur - 10

© Kailash Chandra Dash
First Edition : 2005 A.D.

Printed at : Trimurty Graphics

Price : Rs. 25-00

ଉତ୍ତର

ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ କାଳରେ ବଜାବିହାର ଓଡ଼ିଆରେ
ବହୁବାର କାରାବରଣ କରି ଗାନ୍ଧିବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ନିଜ
ଅଞ୍ଚଳ ତିର୍ଭୋଲ (ଜଗତ୍ସିଂହପୁର)ରେ ପ୍ରସାରିତ କରି ଥିବା
କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ମୋର ପିତା ସୁର୍ଜତ୍ତଃ ଆନନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶଙ୍କ
ସ୍କୁଟିରେ ଏହି ପୁଷ୍ଟକଟି ସମର୍ପିତ ।

ମୁଖଶାଳା

ଓଡ଼ିଶାର ସାମାଜିକ ଇତିହାସ ରଚନା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ରାତିରେ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟାଵୀଷ୍ମାନ ଓଡ଼ିଶାର ସମାଜ ସମ୍ପର୍କରେ ଲେଖିବାବେଳେ ତଥ୍ୟର ଅଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ବ୍ରିଟିଶ ରାଜତ୍ୱ ଠାରୁ ଓଡ଼ିଶା ସ୍ବାଧୂନତା ଲାଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୀର୍ଘ ୧୪୪ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ସମାଜରେ ଯେଉଁ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ପ୍ରତିବାଦ ଏବଂ ପୁନର୍ଗୋପନ ପାଇଁ ସଂସ୍କାରମୂଳକ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇଥିଲା ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ବହୁ ନିର୍ଭର୍ଯ୍ୟପୋଷ୍ୟ ଉପାଦାନ ରହିଛି । ଏହି ସାମାଜିକ ଇତିହାସ ଚର୍ଚାର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିଗ ହେଉଛି ସମାଜ ସଂସ୍କାରକମାନଙ୍କ ଜୀବନ ଚର୍ଚା । ଔପନିବେଶିକ ଶାସନ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ସମାଜ ସଂସ୍କାର ପାଇଁ ବହୁମୁଖୀ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନେକ ସଂସ୍କାରକ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ସମାଜର କୁସଂସ୍କାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ଵର ଉଠାଇଥିଲେ, ପ୍ରତିବାଦ କରିଥିଲେ ନିଜ ଲେଖା ଓ ସଂଗୀନ ମାଧ୍ୟମରେ ଏବଂ ସମାଜର ପୁନର୍ଗୋପନ ପାଇଁ ଦାବି କରିଥିଲେ, ସେହି ସଂସ୍କାରକ ଓ ସଂଗୀନକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ଅନ୍ୟତମ । ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଦୀର୍ଘ ମାତ୍ର ବର୍ଷ ଓଡ଼ିଶାର ସାମାଜିକ ଇତିହାସର ଏକ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ । ଏହା ଥିଲା ସାମାଜିକ ଜାଗୃତିର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ।

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ଅଭିଲେଖାଗାର (ଭୁବନେଶ୍ୱର)ଠାରେ କେତେକ ପୁରାତନ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ପଢ଼ିବାବେଳେ ସଂସ୍କାରକ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥଙ୍କର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ମୁଁ ଉପଲବ୍ଧ କଲି । ଜୟମଙ୍ଗଳ ଜଣେ ଉଗ୍ର ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ

ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ କୌଣସି ପୁସ୍ତକ ମୋ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିନାହିଁ । ତାଙ୍କର କେତେକ ଲେଖା ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସମ୍ବଲପୁର ହିତେଷିଣୀ, ଉତ୍କଳଦୀପିକା, ଆଶା, ନବୀନ, ସତ୍ୟ ସମାଜର, ଦେଶକଥା, ପୂରୀବାସୀ ପରି ସାପ୍ତାହିକ ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିବାରୁ ସେ ସବୁ ମାଧ୍ୟମରେ ତାଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ଏକ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରିବାକୁ ପ୍ରଲୁବ୍ଧ ହେଲି । ନିକଟ ଅତୀତରେ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଭାଷାତତ୍ତ୍ଵ ବିଭାଗର ପ୍ରଫେସର ଗଗନେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦାଶ (ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସର ପ୍ରାପ୍ତ) ଏବଂ ବି.ଜେ.ବି. କଲେଜ (ଭୁବନେଶ୍ୱର)ର ରାଜନୀତି ବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରାଧାପକ ବି. ରାମଚନ୍ଦ୍ର (ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ) ମୋତେ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ସଂସ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଥିବାର କଥା କହିଥିଲେ । ପରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରର ବିନାୟକ ଆର୍ଦ୍ଦୟ କଲେଜରେ ଛକିରୀ କରିବା ପରେ ଦିନେ ଗେଟ୍‌ବଜାର ଛକରେ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କର ଛୋଟ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖୁ ତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ପୁସ୍ତକଟିଏ ଲେଖନବା ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ପାଇଲି, ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କୁ ବିସ୍ମୃତିରୁ ଉଦ୍ଘାର କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶାରେ ତାଙ୍କୁ ପରିଚିତ କରିବାପାଇଁ ମୋର ଏ ଉଦ୍ୟମ ।

ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ସଂସ୍କାରକ ଓ ସଂଗୀକରିତ ହିସାବରେ ସୁପରିଚିତ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ପନୀଙ୍କର କନ୍ୟା ନବୀନ କୁସୁମ ରଥ (ମଂଜୁ) ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ରହ୍ମପୁରର ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ପେଣ୍ଠୁରେ ଅବସ୍ଥାନ ଜରିଛନ୍ତି । ସେ ମୋତେ ତାଙ୍କ ଆଦ୍ୟ ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ଫଟୋ ଯୋଗାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏପରି ପୁସ୍ତକ ରଚନା ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ହୋଲି ପର୍ମାର୍ଗ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ କେତେକ ତଥ୍ୟ ମୋର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆଣିଥିଲେ । ୧୯୪୭ ମସିହାରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ପନୀ ମରିଯିବାପରେ ସେ ଦ୍ୱିତୀୟବାର ବିବାହ କରିଥିବାର କଥା ନବୀନ କୁସୁମ ସ୍ନାନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟା

ଉପସ୍ଥାପନ କରାଯାଇପାରେ । ତାଙ୍କର ରଚନା ସମଗ୍ର ବୈପ୍ଲବିକ ଚେତନାଭରା, ଜୀର୍ଣ୍ଣ ସମାଜ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦୀଷ୍ଟ । ମଂଜୁଷା ପରି ଗଡ଼ିଜାତ ରାଜ୍ୟରୁ ବାହାରି ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଗଠନାମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ସଂସ୍କାରକର ମନ ଦେଇ ବିଭିନ୍ନ ବିତର୍କ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ଜୀବନବାଦୀ ଯୁଗର ଏପରି ଏକ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ସଂସ୍କାରକ ଭାରତ ସାମାଜିକ ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥାନ ପାଇବା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ତାଙ୍କ ଜୀବନର କାର୍ଯ୍ୟମାଳାକୁ ନିମ୍ନ ସମୟ ସୀମାରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇପାରେ;

୧. ୧୯୧୪ ଠାରୁ ୧୯୨୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛାତ୍ର ଏବଂ କର୍ମଜୀବନର ଆରମ୍ଭ କାଳ ।
୨. ୧୯୨୩ ଠାରୁ ୧୯୩୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗାନ୍ଧୀବାଦୀ ଆଦର୍ଶ ଅନୁସରଣରେ ବିଭିନ୍ନ ସଂସ୍କାର ଓ ସଂଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟ ।
୩. ୧୯୩୦ ଠାରୁ ୧୯୪୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ସଂଗଠନମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ।
୪. ୧୯୪୦ ଠାରୁ ୧୯୪୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂସ୍କାର ଓ ସଂଗଠନର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ।

॥୨॥

ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥଙ୍କର ଜନ୍ମକାଳ ୧୮୯୩ ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ । ତାଙ୍କ ଜନ୍ମ ତାରିଖ ୨୭ ଜାନୁଆରୀ ୧୮୯୩ । ସେ ମଂଜୁଷା ଗଡ଼ିଜାତରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ପିତା ମାତଙ୍କର ତୃତୀୟ ସନ୍ତାନ । ପିତା ନାରାୟଣ ରଥ ଥିଲେ ତତ୍କାଳୀନ ଧରାକୋଟ ରାଜ୍ୟର ଦେବାନ । ୧୧ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଧରାକୋଟରେ ପାଠ ପଡ଼ିଥିଲେ ।

(ରଥ ଶିବ ସୁନ୍ଦର, “‘ଡ୍ୟାଗବୀର ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ’”, ନବୀନ, ୨୭,
ଜାନୁଆରୀ, ୧୯୯୩)

୧୯୧୪ ବେଳକୁ ସେ ମଂଜୁଷାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲେ ଏବଂ
ମଂଜୁଷାରେ ଘରୁଥିବା ସାଂସ୍କୃତିକ ପଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ସମାଦପତ୍ର ମାନଙ୍କରେ
ପ୍ରକାଶ କରି ଆରମ୍ଭରୁ ତାଙ୍କର ସଂସାର ପ୍ରାଣର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ ।
୧୯୧୪ ଜାନୁଆରୀ ୧୭ରେ ସମ୍ବଲପୁର ହିତେଷିଣୀ ସମାଦପତ୍ରରେ
ମଂଜୁଷା ଶିର୍ଷକ ସମାଦରେ ସେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ - ମଂଜୁଷା
ରାଜଧାନୀରେ ପ୍ରାୟ ତିନିବର୍ଷ ହେଲା ଗୋଟିଏ ଅନ୍ଧରକ୍ଷଣୀ ସଭା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
ହୋଇ ଚିରକଷ୍ଟ ଅନ୍ଧମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରି ଚଳି ଆସୁଅଛି । ଏହି
ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଯୁବରାଜ ମହୋଦୟ ଓ ମଂଜୁଷାର ପ୍ରକାବୃଦ୍ଧ ମୁକ୍ତ
ହସ୍ତ ହୋଇ ବିଶେଷ ସାହାୟ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଗତ ମାସ ୨୦
ତାରିଖ ଦିନ ଭଲ୍ଲ ସଭାର ଦିତୀୟ ବାର୍ଷକ ଅଧ୍ୟବେଶନ ହୋଇଯାଇଅଛି ।
ସଭାଗୁହଟି ନାନାଦି ସାଜସଜ୍ଞାରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଅପୂର୍ବ ଶୋଭାଧାରଣ
କରିଥିଲା ଏବଂ ସେଠାରେ ରାଜଧାନୀର ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି, ଶିକ୍ଷକ ଓ ଛାତ୍ରମାନେ
ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ସଭା ଗୃହର ଆହୁରି ଶୋଭାବର୍ଷନ କରି ଦେଇଥିଲେ ।
ଉଚ୍ଚ ସଭାରେ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଯୁବରାଜ ମହୋଦୟ ଅଗ୍ରଜ ଆସନ ଗ୍ରହଣ
କଲାପରେ ସଭାର ସଂପାଦକ ଶ୍ରୀ କେ.ଡି. ରାଘବାରୁ ମହୋଦୟ
ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଓ ଷ୍ଟେଟ୍ କିଲ୍ଲୁଦାର ଗୋବିନ୍ଦ ପାଠୀ ମହୋଦୟ ଓଡ଼ିଆ
ଭାଷାରେ ବାର୍ଷକ ରିପୋର୍ଟ ପାଠ କରି ତେଲୁଗୁ, ଓଡ଼ିଆ ଓ ଅନ୍ୟ ଜାତିର
ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଖଲ୍ଲିକୋଟ କଲେଜର ଛାତ୍ର ଅଗାଧ
ବେହେରା ମହୋଦୟ ପବିତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଗ୍ରସର ହେବା ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କର
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ ବୋଲି ନାନାଦି ଉଦ୍‌ବିଧାନ ସହ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଗୋଟିଏ
ବୈଦ୍ୟମାନ କରିଥିଲେ । ତଦନନ୍ତର ସାମନ୍ତ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଲିଖିତ

“ଦାନଶୀଳତା” ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ଦୀଘ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ମହୋଦୟ ପାଠକରି ସଉୟବୃଦ୍ଧଙ୍କୁ ଧର୍ମମାର୍ଗରେ ଅଗ୍ରସର କରାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ତତ୍ପରେ ଶ୍ୱୀମାନ୍ ସଭାପତି ମହୋଦୟ ଅନ୍ତମଙ୍କୁ ନାନା ପ୍ରକାର ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଗୋଟିଏ ଚୃହର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ନିମିତ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲା ପରେ ଅନ୍ତମଙ୍କୁ ବସ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିର ଆଗନ୍ତୁକ ସୁଶିକ୍ଷିତ ଜନ୍ମାନ୍ତି ବାବୁ ଅପର୍ଶ୍ଵା ପାଣିଗ୍ରାହୀ ମହୋଦୟ ହାରମୋନିଯମ ବାଦନ କରି ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଜାତୀୟ ସଂଗୀତ ଗାନ୍ କରି ସଉୟବୃଦ୍ଧଙ୍କର ମନମୁଗ୍ଧ କରି ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ବିବରଣୀରୁ କିଶୋର ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥଙ୍କର ସଂସ୍କାରକ ଦୃଷ୍ଟି ସହଜରେ ଆବିଷ୍କାର କରାଯାଇପାରେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ମଂଜୁଷାର ଅନ୍ତରକ୍ଷିଣୀ ସମାଜ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା ସୁଦୂର ସମଲପୁର ହିଟେଷିଣୀ ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥିଲେ ।

୧୯୧୫ ବେଳକୁ ତାଙ୍କର ସାମାଜିକ ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବେଶ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥିଲା । ସମାଜର କୁସଂସ୍କାର ପ୍ରତି ସେ ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି, ମଂଜୁଷା ଓ ଧରାକୋଟରୁ ସମାଦମାନ ପ୍ରକାଶ କରାଉଥିଲେ । ସମାଜ ସଂସ୍କାର ଓ ପୁନର୍ଗୀତ ପାଇଁ ସଚେତନତା ତାଙ୍କର ୧୯୧୫ ବେଳକୁ ଅତି ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଥିଲା । ୧୯୧୫ ଜାନୁଆରୀ ୫ ତାରିଖରେ ସମଲପୁର ହିଟେଷିଣୀ ସମାଦପତ୍ରରେ ପାରଳାର ସଂସ୍କାରକ ଦଳ ସଂପର୍କରେ ତାଙ୍କର ବିବରଣୀରୁ ସେହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ପରିଚୟ ମିଳେ । ସେଥିରେ ସେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ - ପାରଳାର କରଣ ସାହିରେ କେତେକ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳଣୀୟ ଛାତ୍ରଙ୍କ ଯରୁରେ ଗୋଟିଏ ସମାଜ ଗଠିତ ହୋଇଅଛି । କରଣ ଜାତିର କୁସଂସ୍କାରଗୁଡ଼ିକୁ ଦୂର କରିବା ସମାଜର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶୁଦ୍ଧବାଚ ଚାତ୍ର ଓ ଘଣ୍ଟାତାରୁ ୫ ଘଣ୍ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମାଜ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବାର

ଦେଖୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୀତ ହେଲୁ । କରଣ ଜାତିଚା ନାନା ଶାଖା ବିଶାଖାରେ
ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିବାର ବୋଧହୁଏ କୌଣସି ପାଠକର ଅବିଦିତ ନାହିଁ ।
ତନ୍ମୁଧରୁ କୌଣସି ଏକ ଶାଖାରେ କରଣମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ପରି
ବାଲ୍ୟବିଧବାମାନଙ୍କର କରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏହି ବିଷୟ
ଆୟମାନଙ୍କର ସଂସ୍କାରକ ଶୀବସ୍ତ୍ର ପଣ୍ଡା, ବି.ଏ. ବାରଂବାର କହି
ଆସୁଅଛନ୍ତି । ତଥାପି କାହାର ମନ ଟିକି ଏ ହେଲେ ଟଳିବାକୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ
ପାଠକ ଶୁଣି ସୁଖ ହେବେ ଯେ ପାରଳାର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ନିମ୍ନ ଉଚିତଶ୍ରେଣୀୟ
କରଣ ଛାତ୍ର ପ୍ରୋକ୍ତ ସମାଜରେ ପ୍ରକାଶ କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି କି ସେମାନେ
୨୫ ବର୍ଷ ବୟସରେ ପଦାର୍ପଣ ନ କରିବା ଯାଏ କଦାପି ବିବାହ ହେବେ
ନାହିଁ । ଏହା ହେଲେ ପ୍ରାସ୍ତୁ ବୟସୀ ବାଲିକାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ନାହିଁ ସହଜରେ
ଯୁବତୀ ବିବାହର ପ୍ରଥା ଚକ୍ରମିର ଏବଂ ବାଲ୍ୟ ବିଧବାର ସଂଖ୍ୟା କମିମିକ,
ଏଥର ଅଣୁମାତ୍ର ସଦେହ ନାହିଁ । ଅତି ମାନ୍ୟାସ୍ଵଦ ପଣ୍ଡା ମହାଶୟଙ୍କର
ପ୍ରଣାବ ଏଠାକାର କରଣ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେବାର
ଦେଖିଲୁଁ । କିନ୍ତୁ ଅଧ୍ୟପତିତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତି ଏହି ପ୍ରଥା କେବେ ଅନୁକରଣ
କରିବେ ବୁଝିପାରୁନାହିଁ । ପୂର୍ବେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଯୁବତୀ ବିବାହ ପ୍ରଥା
ପ୍ରତଳିତ ଥିଲା । ଏହା ସଂସ୍କାରକ ମହାଶୟମାନେ ଶତଶତ ନିଦର୍ଶନ କରି
କହିଯାଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପଠାଣ ରାଜତ୍ତରେ ହିନ୍ଦୁ ମହିଳାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପଠାଣ
ମାନଙ୍କର ଜୋର ଅନ୍ୟାୟାଚରଣ ହେତୁ ବାଲ୍ୟବିବାହ ପ୍ରଥା ଉଠିଯାଇଥିଲା ।
ଆଜି ଆଉ ସେ କୁର ଯବନର ରାଜତ୍ତ ନାହିଁ । ଆଜି ଆସେମାନେ
ଇଂରାଜୀ ରାଜତ୍ତର ସୁଖଶାନ୍ତି ଅନୁଭବ କରୁଥାଇ । ଏପରି ସମୟରେ
ଆଉ ସେହି କୁଣ୍ଡିତ ପ୍ରଥା ରଖି ସମାଜରେ ବାଲ୍ୟ ବିଧବାମାନଙ୍କର କୁନ୍ଦନ
ଧୂନି ଶୁଣି କାହାର ହୃଦୟ ବିଚଳିତ ନ ହେବ ? ହେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭାଇମାନେ !

ସେହି କୁସଂସ୍କାର ଶଯ୍ୟାରୁ ଉଠି । ଆଉ ସେହି ବାଲ୍ୟବିବାହ କରି ଅସଂଖ୍ୟ ବିଧବାର କରୁଣ ଦୁଃଖ ଦେଖୁଥିବା ଯାଏ ଆମ୍ବ ଜାତି ଓ ଦେଶର ଉନ୍ନତି ଆଶା ଦୁରାଶା ମାତ୍ର ଏବଂ ବାଲ୍ୟ ବିଧବା ଦୁଃଖ କରୁଥିବା ଯାଏ ଆମ୍ବର କଦାପି ମଙ୍ଗଳ ହେବ ନାହିଁ ।” ଏହିପରି ମତ ପ୍ରକାଶ କରି ରଥ ପାରଳା ସଂସ୍କାରକ ସମାଜର ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ନିବେଦନ କରିଥିଲେ ।

ସମାଦପତ୍ର ଏବଂ ପାରଳାର ଛାତ୍ରାବାସ ଉପରେ ସେ ୧୯୧୪ରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ମଂଜୁଷାରୁ ଏକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ସମଲପୁର ହିତେଷିଣୀରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ ସେ କହିଥିଲେ - ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହିତ୍ୟାନ୍ତିର ଗୋଟିଏ ସଂଗ ସମାଦପତ୍ର ଓ ମାସିକ ସାହିତ୍ୟପତ୍ର ପାଠ କରିବା । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଯେତିକି ପରିମାଣର ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକାର ବିଷ୍ଟାର ଲାଭ କରିଅଛି, ସେହି ଦେଶ ସେତିକି ପରିମାଣରେ ସତ୍ୟତାଲୋକରେ ଆଲୋକିତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବଂଗରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷାଂଶ ସମାଦପତ୍ରର ଆଧୁପତ୍ୟ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବାରୁ ବଂଗ ଭାରତ ବର୍ଷର ଉଚ୍ଚତମ ସତ୍ୟତା ମଞ୍ଚରେ ଅଧିଗୁଡ଼ି ହୋଇଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏହିପରି ସୁଦଶା ଆଉ ଉକ୍ଳଳ ଭାଗ୍ୟରେ କେବେ ଘଟିବ ? ସମାଦପତ୍ରର ବିଶେଷ ଗ୍ରାହକ ନ ହେଲେ ତାହାର ଉନ୍ନତି ଆଶା ଦୁରାଶା ମାତ୍ର । ସେଦିନ ମଂଜୁଷା ଝାନୋଦୟ ସମାଜରେ ସ୍ଵନାମଧନ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରନ୍ ମହାଶୟ କହିଥିଲେ - “ଯେତେବେଳେ ବଂଗରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପତ୍ରିକା ବାହାରିଲା, ସେତେବେଳେ ବଂଗର ଗୋଟିଏ ଛାତ୍ରାବାସର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ଉପବାସ ରହି ସେହି କଷ୍ଟ ସଞ୍ଚିତ ଧନ ଉଚ୍ଚ ପତ୍ରିକାକୁ ପ୍ରଦାନ କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ତାହାର ଗ୍ରାହକ ହୋଇଥିଲେ । ଜଣେ ସେହି ପତ୍ରିକାର ଗ୍ରାହକ ହେଲେ ସମସ୍ତେ ପଡ଼ି ପାରିନଥାନ୍ତେ କି ? ପଡ଼ି ପାରିଆଆନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ତାହାଙ୍କର ବଂଗାଳୀ ପତ୍ରିକାର ଉନ୍ନତି ଦେଖୁବାକୁ ଲାଲାଯିତ । ତେଣୁ

ସେମାନେ ସେହି, ପବିତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ସମସ୍ତଙ୍କର ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ ହେଲେ । ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ ପତ୍ରିକା ଅପେକ୍ଷା ନିଜ ମାତୃଭାଷାରେ ପତ୍ରିକାକୁ ଅଧିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ତାହା କି ଅନୁକରଣୀୟ ନୁହେଁ ? ସେ ଦିନେ ପାରଳାର ଜଣେ ଧନାତ୍ମ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ର ଖଣ୍ଡିଏ ବଂଗଳା ପତ୍ରିକା ପଢ଼ୁଥିବାର ଦେଖୁ ପରେଇଲେ - “ଆପଣ କେତେ ଖଣ୍ଡ ଓଡ଼ିଆ ପତ୍ରିକାର ଗ୍ରାହକ ।” ସେ କହିଲେ - “ଓଡ଼ିଆ ପତ୍ରିକାଗୁଡ଼ିକର କଲେବର ନିତାନ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ମୂଲ୍ୟବେଶ । ଏଣୁ ମୁଁ ଓଡ଼ିଆ ପତ୍ରିକା ପ୍ରତି ଆସ୍ତା ରଖେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୁଁ ତିନିଖଣ୍ଡ ବଂଗଳା ପତ୍ରିକାର ଗ୍ରାହକ ।” ଏହା ଶୁଣି ଜୟମଙ୍ଗଳ ଦୁଃଖ ଓ ଚିନ୍ତାରେ ବୁଡ଼ି ରହିଲେ । ସେ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଲେଖୁଥିଲେ - ପାରଳା ଛାତ୍ରବାସରେ ଗୋଟିଏ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ର ସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ସେ ତାହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରୁଅଛି । ସମାଜର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଆ ପତ୍ରିକାର ଗ୍ରାହକ ହେବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରର୍ଥର କରିବା ଏବଂ ସମାଜ ନିଜେ ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ପତ୍ରିକାର ଗ୍ରାହକ ହେବା । ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରୁ ଜୟମଙ୍ଗଳ ତରୁଣ ଜୀବନରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ କିପରି ଚେଷ୍ଟିତ ଥିଲେ ତାହାର ପ୍ରମାଣ ଆବିଷ୍କାର କରାଯାଇପାରେ । (ସମ୍ବଲପୁର ହିତେଷିଣୀ, ଜାନୁଆରୀ ୨୩, ୧୯୧୫)

ଉତ୍କଳ ସମ୍ବଲନୀର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ପ୍ରର୍ଥର ଓ ପ୍ରସାର ପାଇଁ ସେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ବଲପୁର ହିତେଷିଣୀରେ ଏକ ଦୀର୍ଘ ଲେଖା ୧୯୧୫ ଏପ୍ରିଲ ୨୪ରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ ସେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ - ଓଡ଼ିଆ ଜୀତୀୟ ମହାୟଙ୍ଗର ଯେଉଁ ମହତ୍ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଛି, ଉତ୍କଳର ଘରେ ଘରେ ତାହାର ପ୍ରର୍ଥର ହେବା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ଉତ୍କଳ ସମ୍ବଲନୀର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଗଣ ପ୍ରର୍ଥରକ ନିଯୁକ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ପ୍ରର୍ଥରକ ମହାଶୟ ଗତ ବର୍ଷ

ଉଜ୍ଜ୍ଵଳର ଏକ ପ୍ରାତିରୁ ଅପର ପ୍ରାତି ଯାଏ ବଡ଼ କୌଶଳରେ ପ୍ରତିର କ୍ରିୟାଶେଷ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହି ବର୍ଷ ମଧ୍ୟ ଦ୍ଵିଗୁଣ ଉତ୍ସାହର ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଦେଖୁଁ । ଏଥୁ ସକାଶେ ପ୍ରତିରକ ମହାଶୟଙ୍କ ନିକଟରେ ସମସ୍ତ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳବାସୀ ଓ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳଭାଷୀ ଚିରକୃତିଙ୍କ । କିନ୍ତୁ ଏଡେ ବଡ଼ ଦେଶରେ ଜଣେ ପ୍ରତିରକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିର କ୍ରିୟା ସାଧନ ହେବା ବଡ଼ କଷ୍ଟପ୍ରଦ ବିଷୟ । ସ୍କୁଲ କଲେଜମାନଙ୍କରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁଇ ମାସ ଶ୍ରୀଷ୍ଟାବକାଶ ହୁଏ । ଏହି ସମୟରେ ସ୍କୁଲବକଶଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମୟରେ “ଆଶା” ବଡ଼ ସ୍ଥାନର ପ୍ରସ୍ତାବଟିଏ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଅଛନ୍ତି । ଆଶାକରୁ ଛାତ୍ରମାନେ ସେହି ପ୍ରସ୍ତାବଟିକୁ ପାଳନ କରିବାରେ ପରାମ୍ଭନ୍ତ ହେବେ ନାହିଁ । ଇତି ଅବସରରେ ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷକ ବିଶେଷତଃ ଓଡ଼ିଆ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଯଦି ନିଜନିଜ ଗ୍ରାମରେ ଏବଂ ତନ୍ମିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ଗୃହରେ ଏହି ଦୁଇମାସ କାଳ ପ୍ରତିର କରନ୍ତେ, ତେବେ ଅତି ସହଜରେ ଅନେକ ସମ୍ମିଳନୀୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝିପାରନ୍ତେ । ଅଧୁନା ନାନା ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଗାଢ଼ ସ୍ଵାର୍ଥତ୍ୟାଗ କରି ଚହଳ ପଡ଼ିଯାଇଥିବା ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷିତ ଶିକ୍ଷକମାନେ ପ୍ରୋତ୍ସହ ବିଷୟ ନବୀନ ଉତ୍ସାହ ସହ ସାଧନ କରିବା କିଛି ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ । ପ୍ରତିର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା ସମୟରେ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳର ସୁପରିଚିତ ପ୍ରତିରକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅନେକ ମିଶ୍ର ମହାଶୟଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀକୁ ଆଦର୍ଶ ରଖିବାକୁ କେହି ଭ୍ରମିବେ ନାହିଁ । ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ସମ୍ମିଳନୀ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିକୁ ଜାତୀୟ ମନ୍ତ୍ରରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରିଅଛି ଏବଂ ସମ୍ମିଳନୀର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜାତୀୟ ଜୀବନରେ ଜାତିକୁ ଗଡ଼ିବା । ଏହି ସଦୁଦେଶ୍ୟ ସମ୍ମିଳନୀ ବହୁ ଦୂର ଯାଏ ସାଧନ କରିଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏହା ପଳ୍ଲୀରେ ବିଶେଷ ଭାବେ ପ୍ରତିର ହେବା ଉଚିତ । ପଳ୍ଲୀକୁ ଧରି ଆମ୍ବର ଜାତିର ସୃଷ୍ଟି କହିଲେ ଚଲେ । ମାତ୍ର ଉଜ୍ଜ୍ଵଳର ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମର ପଳ୍ଲୀବାସୀ ଆଜିଯାଏ

ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଅର୍ଥ ବୁଝିପାରି ନାହାଁଛି । ସେଦିନ ପାରଳାର କେତେକ ଶାସନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପାରଳା ଦଶମ ଅଧ୍ୟବେଶନକୁ “ରାଜାଘର ଉଷ୍ଣବ” ବୋଲି କହିଥୁଲେ ଏବଂ ସେମାନେ କହନ୍ତି “ଓଡ଼ିଶାରେ କିଏ ପାଇଚିରେ ଅଛନ୍ତି ହେ ! ସମସ୍ତେ ତ ଅସତ୍ୟ ।” ଏହିପରି ଅଧ୍ୟକାଂଶ ଲୋକ ନିଜେ ନିଜେ ଜାତିକୁ ଚିହ୍ନି ନଥୁବା ବେଳେ ଆମ୍ବେମାନେ କେବଳ ନଗରମାନଙ୍କରେ ପ୍ରରୁତି କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରି ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ବସି ପଡ଼ିବାଗା ଅନୁଚିତ ନୁହେଁ କି ? ମନ୍ଦିରମା ହେତୁ ପାରଳା ଶାସନ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଦଶା ଦିନକୁ ଦିନ ହୀନରୁ ହୀନତର ହେବାକୁ ବସିଥାଇଛି । ସେମାନେ ବହୁ କଷ୍ଟୋପାର୍ଜିତ ଧନ ସାମାନ୍ୟ ଗୋଲମାଳ ଉତ୍ଥାପନ କରି କୋଟରେ ନେଇ ବାହାରି ଆସନ୍ତି । ସେମାନେ ଦେଶ ହିତକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଧନବ୍ୟକ୍ଷ କରିବେ ବା କେଉଁଠାରେ ? ଏଣୁ ଯେ ସେହି ଶାସନମାନଙ୍କରେ ପ୍ରରୁତି କରିବେ ସେ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରୋକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବଟିକୁ ବୁଝାଇ ଦେବାକୁ ଭୁଲିବେ ନାହିଁ । ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଜାତୀୟଭାବ ଜନ୍ମାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଜାତୀୟ ସଂଗୀତ ବଣ୍ଣନ କରାଯାଏ । ମାତ୍ର ତେତିକିରେ ଯଥଷ୍ଟେ ହୋଇନାହିଁ । ଯେଉଁପରି ଖୁବିଆମି ମିଶନାରୀମାନେ ନିଜ ଧର୍ମ ପ୍ରରୁତି କଲାବାଦ ତତ୍ତ୍ଵ ଧର୍ମ ସମକ୍ଷୀୟ ରଚିତ ଷ୍ଟୁଟ୍ର ପୁଷ୍ଟକମାନ ବିନା ମୂଲ୍ୟରେ ବା ସାମାନ୍ୟ ମୂଲ୍ୟରେ ଦେଇଥାଆନ୍ତି ସେହିପରି ଆମ ପ୍ରରୁତକ ମହାଶୟମାନେ ପ୍ରରୁତି ଶେଷକରି ଜାତୀୟ ଗୀତ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ଷ୍ଟୁଟ୍ର ପୁଷ୍ଟକମାନ ବିନା ମୂଲ୍ୟରେ ବଣ୍ଣନ କରିବା ଉଚିତ । ସେହି ପୁଷ୍ଟକଗୁଡ଼ିକ କେତେକ ଦେଶାଭିମାନୀ ବ୍ୟକ୍ତି ରଚନା କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ ଦେଶର ରାଜା, ଜମିଦାର, ଧନୀ ଏବଂ ବିଶେଷତଃ ପ୍ରେସ ସଂପାଦକମାନେ ଛପାଇ ଦେଇ ଦେଶବାସୀଙ୍କ କୃତଙ୍କାଜନ ହେବାକୁ ହେବ । ଏହା ହେଲେ ପଲ୍ଲୀ ଏବଂ ନଗର ଜାତୀୟ ମନ୍ତ୍ରରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହେବ ଏବଂ ଅତି ଶାୟ୍ର ଉତ୍କଳ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରରୁତି ହେବ ।

ଏହି ଛୀର୍ଘ ବିବରଣୀରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ଓଡ଼ିଶାର ମହାଜାତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଉକ୍ତଳ ସମ୍ମିଳନୀର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରର୍ଥର ପାଇଁ ନାନାବିଧ ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ଉପଦେଶ ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉକ୍ତଳ ସମ୍ମିଳନୀ ଭାବଧାରା କିପରି ଓଡ଼ିଶାର ପୁରୁଷଙ୍କୁ ପ୍ରସାରିତ ହେବ ତାହାର ଉପାୟମାନ ସୂଚିତଥିଲେ ।

୧୯୧୪ ମସିହା ମେ ୨୯ରେ ସମ୍ମଲପୁର ହିତେଷିଣୀରେ ରଥଙ୍କର ରଚିତ “ପୁଷ୍ଟକ ପ୍ରତି” କବିତା ଏକାକ୍ରମ ପ୍ରଶିଧାନ୍ୟୋଗ୍ୟ । ଏହି କବିତାଟି ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇଛି :

ତୋ ଶରୀର ଗଡ଼ା ତାଳପତ୍ର କାଗଜରେ
ମାନବେ ଢାଳନ୍ତି ଉକ୍ତି ତୋ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ।
କବି ମାନସିକ-ଶକ୍ତି ଅଟେ ତୋ ଜୀବନ
ଭାବ ଅଳ୍ପକାରେ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଛୁ ମଣ୍ଡନ ।
କେତେ ଭୟଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ନିହତ ତୋ ଦେହେ
କେତେ ଉପଦେଶ ଦାନ କରୁଛୁ ତୁ ସ୍ନେହେ ।
କ୍ଷଣକେ ହସାଉ ତୁହି କ୍ଷଣକେ କଦାଉ
କ୍ଷଣକେ ନୌରାଶ୍ୟ ସ୍ବୋତେ ପୁଣି ତୁ ଭସାଉ ।
ବିକଶେ କେତେ ମନୀକ୍ଷି ଗଣଙ୍କ ଜୀବନ
ତାଙ୍କରି ଚରିତ୍ର ପ୍ରତି ଧାର୍ଯ୍ୟ କେତେ ମନ ।
କରିଶ ଅନୁକରଣ ସେ ସ୍ଵାଙ୍କ ଚରିତ୍ର
ହେଲେଣି କେତେ ମନୁଷ୍ୟ ତୋ କର୍ଷ ପବିତ୍ର ।
ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ କଥା କରୁଛୁ ପ୍ରର୍ଥର
ଖଗୋଳ ଭୂଗୋଳ ରନ୍ଧରଙ୍କ ତୋ କୃପାର ।

ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ରଖୁତୁ ସୁଷ୍ଠେ ଆରେ ଚିକିତ୍ସକ
ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖୁଛୁ ରାତି ନୀତି ମାନବଙ୍କ ।
ରହିଲାଗଲେଣି ଏ ମର୍ଯ୍ୟ ଧାମ ଛାଡ଼ି କବି
ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଧନ୍ୟ ! ମାତ୍ର ତୋତେ ଲଭି ।
ତୁ ଅଚୁ ତାଙ୍କର ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ସୃତି ଚିହ୍ନ
ସଂସାରେ ତାଙ୍କର ଆଉକେ ନାହିଁ ତୋ ଭିନ୍ନ ।
ତୋ କରୁଣା ଲଭି ମୁଖେ ହୁଆନ୍ତି ପଣ୍ଡିତ
ନାହିଁ ଲୟଲେଶ ଯେହୁ ଅର୍ପେ ତୋରେ ଚିତି ।
ଭ୍ରମେ ଏ ସଂସାରେ ମୁହଁ ହୋଇ ଅଞ୍ଜାନାନ୍ଦ
ତୁରୁ ସେ ଅଞ୍ଜାନ ମତେ ତୋ ସଂଗରେ ବାନ୍ଧି ।

୧୯୧୭ ବେଳକୁ ଜୟମଙ୍ଗଳ କର୍ମ ପଥରେ ବ୍ୟଗ୍ରଗତି କରିଛନ୍ତି ।
ସେତେବେଳେ ବୃହତ୍ତଣେମୁଣ୍ଡିର ରାଜାଙ୍କ ଆନୁକୂଳ୍ୟରେ “ସମାଜମିତ୍ର”
ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ପରେ ଧରାକୋଟ
ରାଜା (ମଦନମୋହନ ସିଂହଦେବ)ଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ପଣ୍ଡିତ କାଶିନାଥ
ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ସଂପାଦନାରେ ଏହାର ତୃତୀୟ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ।
ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜ ଓ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ଉପଯୋଗୀ ଅନେକ ବିଷୟ
ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲା । ଏହାର ସହକାରୀ ସଂପାଦକ ଭାବେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ
କିଛି ମାସ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । (ଉକ୍ତି ଦୀପିକା, ୧୫ ସେପ୍ଟେମ୍ବର,
୧୯୧୭) ୧୯୧୮ରେ ସେ ମଧ୍ୟ ସମାଜମିତ୍ରର ମ୍ୟାନେଜର ଥିଲେ ।
(ସମ୍ବଲପୁର ହିତେଷିଣୀ, ୧ ଜୁନ ୧୯୧୮)

“ସମାଜମିତ୍ର”ର ସହସଂପାଦକ ଭାବେ କିଛି ମାସ କାର୍ଯ୍ୟକରି
ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷାଦେବା ସକାଶେ ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ

ଦ୍ୱାରା ଆସିକା ଏବଂ ବୁଗୁଡ଼ାରେ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷକ ଭାବେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୭୦ରେ ସମ୍ବ୍ରଦ ଭାରତବର୍ଷର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଷାର ଉନ୍ନତି ସାଧନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନିଖଳ ଭାରତ ସାହିତ୍ୟ ସଂଘ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ମୌତ୍ରୀ ସମ୍ବନ୍ଧ ସଂସ୍କାରିତ କରିବା ପାଇଁ ନିଖଳ ଭାରତ ସାହିତ୍ୟ ସଂଘ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାଦେଶିକ ଭାଷାରେ ଜୁନ୍ ୨୭ ରୁ ମେ ୫ ୧୯୭୦ ମଧ୍ୟରେ ଉପାଧ୍ୟ ପରୀକ୍ଷାମାନ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଆସିକାରେ ନିଖଳ ଭାରତ ସାହିତ୍ୟ ସଂଘ ଉପାଧ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା ଚଳାଇବା ଭାର ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥଙ୍କୁ ଦିଆ ଯାଇଥିଲା । ଏହା ଏକ ଗୌରବମାୟ ଘଟଣା । (ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା, ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୦, ୧୯୭୦)

ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ କିଛି କାଳ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପରେ ୧୯୭୭ ଏପ୍ରିଲ ମାସବେଳକୁ ରଥ ଏହି ପଦ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଆସିକା ଏବଂ ବୁଗୁଡ଼ାରେ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ମାନଙ୍କ ସଂଗେ ଚଳି ନ ପାରିବା ଅଭିଯୋଗରେ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ ତାଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନିଷ୍ପାସନ କରିଥିଲା ବୋଲି ଆଶା ଏପ୍ରିଲ ୩ ୧୯୭୭ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଆଦେଶରେ ଷ୍ଟୁବ୍‌ଧ ହୋଇ ରଥ “ମୋ ଇଷ୍ଟପା ବୃଭାକ୍ତ” ନିମ୍ନ ପ୍ରକାରରେ ଲେଖିଥିଲେ;

“ଏତିକି ବୁଝିଛି ଯେ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ ସରକାରର ଗୋଟିଏ ଯନ୍ତ୍ର । ବେସରକାରୀ ଲୋକେ ତାକୁ ଚଳାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ନୌକର ସାହି ହାତରୁ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ ଯେପରି ମୁକ୍ତ ହେବ ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରାଣପଣେ କାମ କରି ତାହାପରେ ତାକୁ ଚଳାଇବା ଭାର ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀ ନରକର ଦ୍ୱାର ଫିଟାଇ ଦେଇଛି ବୋଲି ଆଜି ଭାରତ କୋଟି କଣ୍ଠରେ ସ୍ଵକୀର କରୁଅଛି, ଅନ୍ତରେ ସେହି ଶିକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀ ବଦଳାଇବା କ୍ଷମତା, ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡଠାରେ ଅଛି କି ? ଯଦି ଅଛି, ଭାରତର ଏ ନବଜାଗରଣ ବେଳେ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ ନିର୍ଦ୍ଦିତ କି ହେବୁ ? ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଦେବା

ପାଇଁ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ୍ ମୋତେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ପିଲାମାନଙ୍କର ମାତୃଭାଷା ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ ତାକୁ ସେକେଣ୍ଟ ଲାଙ୍ଗୁଏଜ୍ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏଠାରେ ଲଂରାଜି ଯେତେ ନକର ଦେବାକୁ ହୁଏ ମାତୃଭାଷା ପ୍ରତି ତାହାର ଏକ ଚତୁର୍ଥୀଂଶ ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ । ଏପରିକି, ମାତୃଭାଷାରେ ଉତ୍ସର୍ଗ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଲଂରାଜୀ ଜ୍ଞାନ ଦେଖୁ ଛାତ୍ରକୁ ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀକୁ ନିଆଯାଏ । ଫଳରେ ମାତୃଭାଷା ପ୍ରତି ଛାତ୍ରର କିଛି ଆସ୍ତା ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗରେ ମାତୃଭାଷାର ସ୍ଥାନ ଏତେ ନିଜରେ ସେଥିରେ ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ ଯେ କି କଳଂକମୟ ହେଉଥିବ ତାହା ଗଭୀର ଭାବେ ଚିନ୍ତା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ମୁଁ ଅନୁରୋଧ କରୁଥିଲା ଏବଂ ଯେ କୌଣସି ଭାବରେ ହେଉ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ୍ ଏଥରୁ ମୋତେ ଉଦ୍ଧାର କରିଥିବା ହେତୁ ତାଙ୍କ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅସଂଗତ ଆଦେଶର କୌଣସି ପ୍ରକାର ପ୍ରତିବାଦ ନକରି ମୁଁ କେବଳ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲା ।” ଏହାପରେ ସେ ଅସହଯୋଗ ଆଯୋଳନରେ ଯୋଗଦେଇ ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସର ଗଠନାମୂଳକ କର୍ମରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ୧୯୭୧ର ଶେଷ ଭାଗରେ ସେ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ସ୍ଥେତ୍ତାସେବକ ଦଳରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । (ଆଶା, ଏପ୍ରିଲ ୩, ୧୯୭୧)

୧୯୭୧ ଅଗଷ୍ଟ ବେଳକୁ ଅସହଯୋଗୀ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଅବିବାହିତ ଥିଲେ । ସମ୍ବଲପୁରର ସାଧନା ପତ୍ରିକାରେ ୧୯୭୨ରେ “ମୁଁ ଅବିବାହିତ ରହିଲି” ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ - ବିବାହ ଯୋଗୁଁ କର୍ମୀମାନେ ଅସହଯୋଗରେ ଯୋଗ ଦେଇ ପାରୁନାହାଁଛି । ଯେହେତୁ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅଶିକ୍ଷିତା ଓ ସେମାନେ ସ୍ବାଧୀନତା ପାଇ ନାହାଁଛି, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବିବାହ ଅସହଯୋଗ କର୍ମୀଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ଅନ୍ତରାୟ ହେଉଥିଲା ବୋଲି ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ । ଅତେବକ ଅସହଯୋଗ ସଂପର୍କ ରଖିଥିବା ଯାଏ ସେ ଅବିବାହିତ ରହିବେ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଏହା ଉପରେ

ଆଶା ସମାଦିପତ୍ରର ଅଗଷ୍ଟ ୧୪, ୧୯୭୭ ସଂଖ୍ୟାରେ ଏକ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ସେଥିରେ ସୁଚିତ ହୋଇଥିଲା - ଭଲ ଲେଖା ଓ ଉନ୍ନତ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଏହା, ମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନର କଥା ଏପରି ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ କି ଲାଭ ଅଛି ? ଉଭେଜନା ବେଳେ ଏହିପରି କାର୍ଯ୍ୟ ଦାରା ଆମ୍ବପ୍ରସାଦ ଲାଭ ହୋଇପାରେ । ମାତ୍ର ସାମାଜିକ ଭାବରେ ଏହି ଆଦର୍ଶର ମୂଲ୍ୟ କଣ ? ନାମରେ ବ୍ରହ୍ମଗ୍ରହୀ ହୋଇ ନାନା ଅସ୍ଵାଭାବିକ ଦୋଷରେ ଲିପ୍ତ ହେବା ଲୋକ କଣ ନାହାଁଛି ? ଅତତଃ ଏପରି କେତେ କଥା ତ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥେ ନିଜେ ଅଂଗେ ନିଭାଇଥିବେ । ତେବେ ଏପରି ଆମ୍ବ-ଶ୍ଵାର ବିଜ୍ଞାପନ କାହିଁକି ?

॥୩॥

ସଂସ୍କାରକ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କ ଜୀବନର ଏକ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଥିଲା ୧୯୭୩ଠାରୁ ୧୯୭୮ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ତାଙ୍କର ଉତ୍ତର ସଂସ୍କାରକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ସହିତ ବିଭିନ୍ନ ସଂଗଠନ ଓ ଗାନ୍ଧିବାଦୀ କର୍ମଧାରାର ପରିପ୍ରସାରରେ ସେ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ବିନିଯୋଗ କରିଥିଲେ । ୧୯୭୭ ମସିହା ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେଇ ଗାନ୍ଧିବାଦୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଗଞ୍ଜାମରେ ପ୍ରସାରିତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ୧୯୭୩ ଜାନୁଆରୀରେ ଗଞ୍ଜାମକୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଲାଗ ବିଜେ କରୁଥିବାର ସମାଦ ପାଇ ଏହା ଉପରେ କଠୋର ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ପ୍ରସଙ୍ଗଟିକୁ ସେ ଉକ୍କଳ ଦୀପିକାକୁ ପଠାଇଥିଲେ । ସେଥିରେ ସେ ମନ୍ତ୍ର ଦେଇଥିଲେ - ଲାଗଙ୍କର ଆଗମନ ନିଷ୍ଠଳ ହୋଇଛି । ସହଯୋଗୀମାନଙ୍କର ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଏବଂ ଅସହଯୋଗୀମାନଙ୍କର ହରତାଳ ବିପଳ ହୋଇଛି । ଲାଗସାହେବ କାଠ ପ୍ରତିମା ପରି ଗଞ୍ଜାମ ପରିଦର୍ଶନ କରି ଫେରିଗଲେ କାହାର କିଛି ଉପକାର କରିଗଲେ ନାହିଁ । ଦେଶୀୟ ଲୋକମାନେ

ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ଅଭାବ ଅସୁବିଧା କଥା ଜଣାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ ବା ସେ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ନାହିଁ । ଫଳତେ ଲାଟ ଆଗମନ ଉପଳକ୍ଷେ ଯେଉଁ ଧନବ୍ୟମ ହୋଇଲା ସେଥରେ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତରକ୍ଷଣୀ କି ଅନାଥାଶ୍ରମ ବା କୁଷାଶ୍ରମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲେ ତାହା ଲାଟଙ୍କର ମନୁଷ୍ୟତାକୁ ସ୍ଵର୍ଗ କରିଥାଆନ୍ତା । ତାଙ୍କ ମତ ଉପରେ ଦୀପିକାର ସଂପାଦକ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଦେଇ ଲେଖିଥିଲେ - ରଥ ମହାଶୟଙ୍କ ଆକ୍ଷେପ ଅମୂଳକ । ଲାଟ ମହାଶୟ ସମ୍ବାଚଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ସ୍ଥାନୀୟ । ରାଜା ବା ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ସନ୍ନାନ କରିବା, ମନପ୍ରାଣ ଡାଳି ସେମାନଙ୍କର ଆଦର ସନ୍ନାନ କରିବା, ଅତିଥ୍ ପୂଜା କରିବା ହିନ୍ଦୁ ଭାରତର ଶୁଷ୍କ ଶିଷ୍ଟାରେ ନୁହେଁ, ଶାସ୍ତ୍ର ସନ୍ନତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ପୁଣି ଲାଟ ସାହେବ ରାଜ ପ୍ରତିନିଧି ହେଲେ ତାଙ୍କର ପରିଷଦ ଅଛି । ସ୍ଥାନୀୟ କର୍ମଚାରୀ ଅଛନ୍ତି । ଦେଶର ସଭାସମିତି ଅଛି । ଦେଶର ଜନନୀୟକ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବଳ ମତଭେଦ ଅଛି । ସର୍ବୋପରି ରାଜକୀୟ ସାର୍ଥ ବିଷ୍ଣୁ ଅଛି । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ସେ ରାଜ ପ୍ରତିନିଧି ହେଲେ ସ୍ଥାଧୀନ ଭାବରେ କିଛି କରିପାରିବା, କହିଦେବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସହଜ ନୁହେଁ । ସେ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ହୋଇସୁନ୍ଦା ଉଲ୍ଲିଖ୍ନତ କାରଣମାନଙ୍କର ବିଦ୍ୟମାନତା ଫଳରେ ମଧ୍ୟ କ୍ଷମତାହୀନ ବୋଲା ଯାଇପାରେ । ତଥାପି ତାଙ୍କର ଦେଶଭ୍ରମଣ ନିତ୍ୟାନ୍ତ ନିଷ୍ଠଳ ବୋଲା ଯାଇ ନପାରେ । ସେ ଶୁତ ବିଷ୍ୟମାନ ଅବଶ୍ୟ ତଦତ୍ତ କରିବେ । ସେ ଗଞ୍ଜାମ ଭ୍ରମଣରେ ଅବଶ୍ୟ କିଛି ନା କିଛି ଅଭିଜ୍ଞତା ଅର୍ଜନ କରିଯାଇଛନ୍ତି ଯାହା କି ସମୟରେ ଗଂଜାମର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିପାରିବ । (ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା, ୧୩ ଜାନୁଆରୀ ୧୯୭୩)

ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରୁ ଦୀପିକାର ରାଜ କର୍ମଚାରୀ ପ୍ରତି ଆନୁଗତ୍ୟର ସୂଚନା ମିଳୁଥିବା ବେଳେ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କର ବିରୋଧୀ ମନ ଓ ସଂସ୍କାର ଦୃଷ୍ଟିର ପରିଚୟ ମିଳେ ।

ରସଲକୋଣାରେ ୧୯୭୩ରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ଶାନ୍ତିବାଦୀ କର୍ମଧାରାର ପ୍ରତିର କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସଂପାଦକ ହିସାବରେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ଏହି କାଳରେ ଉକ୍ତଳ ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜର ସଂପାଦକ ଭାବେ ରସଲକୋଣାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଉକ୍ତଳ ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜର ଅଗ୍ରଗତି ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟମାଳା ସଂପର୍କରେ ସେ ଏକ ସୂଚନା ଆଶା ସମାଦିପତ୍ର ୧୯୭୩ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୨ରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସେ କହିଥିଲେ - କି ସାମାଜିକ, କି ବୈଷ୍ଣଵିକ, କି ରାଜନୈତିକ ସକଳ ପ୍ରକାର ଉନ୍ନତିର ମୂଳଭିତ୍ତି ଧର୍ମ । ଧର୍ମ ସଂସ୍କାରନ ନ ହେଲେ ସମାଜ ସଂସ୍କାର କିମ୍ବା ଦେଶ ଉଦ୍ଧାର ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଧର୍ମସାଧନର ପୁଣ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଉକ୍ତଳ ପ୍ରଦେଶରେ ଆର୍ଯ୍ୟସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ନ ଥିବାରୁ ସମାଜ ସଂସ୍କାର ସାଧନରେ ଆର୍ଯ୍ୟଧର୍ମ ମାନଙ୍କର ସମହଦୁଦ୍ୟମ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଆମେମାନେ ଏହି କଥା ଉପଲବ୍ଧ କରି ପଞ୍ଚାବ ଆର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତିନିଧି ସଭାକୁ ଜଣାଇଥିଲୁ । ଶୀଘ୍ର ସମାଜ ସ୍ଥାପିତ ହେଲେ କିଛି କାଳ ନିମନ୍ତେ ଜଣେ ପ୍ରତିରକ ପଠାଇ ତାହାର ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରିବେ ବୋଲି ଉକ୍ତ ସଭାର ସଭାପତି ମହୋଦୟ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହେବାରୁ ୨୫/୨/ ୧୯୭୩ରେ ଉକ୍ତଳ ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସଭା ଗଠିତ ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ସଭାର ଅଫିସ ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ରସଲକୋଣାରେ ରହିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟ ବାର୍ଷିକ ଆଠ ଅଣା ଟଙ୍କା ଦେଇ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ବୋଲି ସଭା ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି । ମହର୍ଷ ଦୟାନନ୍ଦ ସ୍ଥାମୀ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ଆର୍ଯ୍ୟଧର୍ମକୁ ଭାରତୀୟ ପ୍ରାଚୀନ ବୈଦିକ ଧର୍ମ ଜ୍ଞାନ କରି ତାହାର ନାତିନିୟମମାନ ସ୍ଵୟଂ ପାଳନ କରିବାକୁ ଏବଂ ଜନସମାଜରେ ପ୍ରାଣପଣେ ପ୍ରତିର କରିବା ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ଏତଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଜ୍ଞାବନ୍ଦ ହେଉଅଛି ।

ଉକ୍ତଳ ସମ୍ବିଲନୀର ପ୍ରକ୍ଷାବମାନଙ୍କରେ ଏପରି ବିଷୟ ଆସିବା ଉଚିତ ଯାହାଦାରା ଉକ୍ତଳର ପ୍ରତିଗ୍ରାମରେ ବର୍ଷବ୍ୟାପୀ କାମ ହେବ -

ଏହାଥୁଲା ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କର ଉତ୍କଳ ସନ୍ନିଲନୀ ଉପରେ ଏକ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ । ସନ୍ନିଲନୀର ଜଛା ସୁରାଜ୍ୟ ଲାଭ ଏବଂ ଏହାର ପ୍ରାଣ ଆକାଶ୍କ୍ଷା ଦେଶମିଶ୍ରଣ । ଏହି ଉତ୍ସବ କାର୍ଯ୍ୟ ସନ୍ନିଲନୀ କରିବା ଉଚିତ ବୋଲି ସେ ୧୯୭୩ରେ ଦାବି କରିଥିଲେ । ପୁଣି ଲୋକଙ୍କ ହାତକୁ ଆସିଥିବା ବୋର୍ଡ ପଞ୍ଚାୟତ ଏବଂ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭା ଘେନି ଉତ୍କଳବାସୀ ଯେ ଏକପ୍ରକାର ଶାସନାଧୀନ ହେବାର ସୁଖ ଓ ସୁରିଧା ଉପଭୋଗ କରିପାରନ୍ତି ତାହାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ଉତ୍କଳ ସନ୍ନିଲନୀର କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ସେ ଦୃଢ଼ ସ୍ଵରରେ କହିଥିଲେ । ଉତ୍କଳ ସନ୍ନିଲନୀର କାର୍ଯ୍ୟ ପହାକୁ ବ୍ୟାପକ କରିବାକୁ ସେ ଜଛା କରିଥିଲେ । ଉତ୍କଳରେ ବହୁତ ଦେବ ସଂପର୍କର ଅପବ୍ୟବହାର ହୋଇଯାଉଥିବାରୁ ତାହାର ସଂରକ୍ଷଣଭାର ନେବାକୁ ଉତ୍କଳ ସନ୍ନିଲନୀ ଧର୍ମତଃ ବାଧ ବୋଲି ସେ ମତ ଦେଇଥିଲେ । ସେ କହିଥିଲେ ଉତ୍କଳ ସନ୍ନିଲନୀରେ ନାନା ଧର୍ମର ଲୋକେ ଆଜପାରନ୍ତି । ତଥାପି ଗୋଟିଏ ସଂପର୍କ ନାଶ କରିବାକୁ କିଏ କହିବ ? ଆଜି ଯେ କଂଗ୍ରେସର ଗଠନଶୀଳ ପ୍ରଶାଳୀ ଘେନି ଉତ୍କଳରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରଶନ୍ତ ଷ୍ଟେତ୍ର ଅଛି ତାହା ଉତ୍କଳ ସନ୍ନିଲନୀ ଉପଲବ୍ଧ କରିବା ଉଚିତ । ଉତ୍କଳର ପଲ୍ଲୀ ସଂଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଭାଗବତ ମନ୍ଦିର ପରି ଆହୁରି କେତେକଥା ବିଶେଷ ସହାୟତା କରିପାରେ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଗଠନଶୀଳ କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଶାଳୀର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ରହୁ । ସେଥୁପାଇଁ ଉତ୍କଳ ସନ୍ନିଲନୀର ବିଷୟ ନିର୍ବାଚନ ବେଳେ ଏହି ଉପରୋକ୍ତ ବିଷୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । (ଆଶା, ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୨, ୧୯୭୩)

ସଂସ୍କାରକର ଦୃଷ୍ଟିନେଇ ରଥ ୧୯୭୩ ଆରମ୍ଭରେ ଧନ ଅପବ୍ୟନ ଉପରେ ଏକ ବିଶ୍ଵେଷଣାମୂଳକ ଆଲୋଚନା ହିତେଷିଣୀରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । (ସମ୍ବଲପୁର ହିତେଷିଣୀ, ୧୩ ଜାନୁଆରୀ, ୧୯୭୩) ସେଥୁରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ “ଆମ ଦେଶରେ ନାଚତାମତୀ ଭୋକିରେ

ଯେତେ ସବୁଧନ ବ୍ୟକ୍ଷିତ ହୁଏ ସାଧାରଣ ହିତ କାମରେ ସେତିକି ଲାଗୁଥିଲେ ଏ ଦେଶ ସୁନା ପାଳଟି ଯାଆନ୍ତାଣି । ଲଙ୍ଘରେ ଦେଶର ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଦୂରପାଇଁ ସରକାର ଯେପରି ଧନ ସାରନ୍ତି, ଭାରତବର୍ଷରେ ସେପରି ନାହିଁ । ଅଥବା ଆମ ଧନକୁବେରମାନେ ଧନର ଅପବ୍ୟୁକ୍ତ କରୁଛନ୍ତି । ଫଳରେ ଦିନକୁ ଦିନ ଏ ଦେଶର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ବିପାକ ବଢ଼ିଯାଉଛି । ନିରାଶ୍ୟ ହୋଇ ଅନ୍ତବଧିର ଦୁଃଖୀ ଦରିଦ୍ର ସବୁ ସର୍ବଦା କାତର । ଧନି ଲୋକେ ଦେବତାଙ୍କି, ରାଜଭକ୍ତି ନାମରେ ଅଜସ୍ତ୍ର ଧନ ସାରି କେବଳ ନିଜ ନିଜ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ତର୍ପଣରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ରାମନବମୀ ଉପଲକ୍ଷେ ଏକ ବଧୁର ଆଶ୍ରମ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ହେଲା । ମାତ୍ରାଜ ଗର୍ଭର ଆଗମନ ଉପଲକ୍ଷେ ଏକ କୁଷାଶ୍ରମ ଖୋଲାଗଲା ବୋଲି ଶୁଣିଲେ ଚିତ୍ତାଶୀଳ ଲୋକର ପ୍ରାଣରେ ଯେ ଆନନ୍ଦ ଆସିବ, ବାଣ ପୋଡ଼ା ହେଲା ବୋଲି ଶୁଣିଲେ ତ କଦାପି ଆସିବ ନାହିଁ । ଏହା ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତ ଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବାର ନିର୍ଦର୍ଶନ ନୁହେଁ । ଧନି ଲୋକଙ୍କର ଅଞ୍ଜାନ କେବେ ଭାଙ୍ଗିବ ? ” ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରୁ ରଥଙ୍କର ପ୍ରସାରିତ ସଂସ୍କାରକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ ମିଳିପାରେ ।

ମଂଜୁଷା ରାଜା ଶ୍ରୀନିବାସ ରାଜମଣି ରାଜଦେବଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ରଥ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଶାସନ କରୁଥିଲେ । ମଂଜୁଷା ରାଜା ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟ ଜାତୀୟ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ମଂଜୁଷାରେ ଏକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ସେପରି କାର୍ଯ୍ୟର ଅନୁକରଣ କରିବା ପାଇଁ ଜୟମଙ୍ଗଳ ୧୯୭୩ରେ ଓଡ଼ିଶାର ସମସ୍ତ ରାଜା ମହାରାଜା ଓ ଜନୀଦାରମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ସେହି ସୁଦେଶ ପ୍ରେମିକ ରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କୁ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ କପାଳକ ଓ ଲୁଗାବୁଶାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ କରାଇବା ପାଇଁ ସେ ମଧ୍ୟ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । (ସମ୍ବଲପୁର ହିତେଷ୍ଟିଶୀ, ଜାନୁଆରୀ ୧୩, ୧୯୭୩) ୧୯୭୩ ମସିହାରେ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କର ଉତ୍ତର

ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ ରୂପ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ସମାଜ ସଂସ୍କାର ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ସଂଗଠନ ଉଭୟ କାର୍ଯ୍ୟ ହାତକୁ ନେଇ ସେ ଆଗେଇ ଛଲିଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମପୁରର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଠାକୁରାଣୀ ପର୍ବ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସମସ୍ତ କୁସଂସ୍କାର ଏବଂ ଆବର୍ଜନା ଭାବକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ସେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତନ ଦୀପିକା ସମାଦପତ୍ର ଡିସ୍ଟ୍ରିବ୍ ଏପ୍ରିଲ ୧୯୭୩ରେ ସେ ଏ ସଂପର୍କରେ ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ ଉପମ୍ଲାପନ କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ - “ଗଞ୍ଜାମର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଏ ଉତ୍ସବ ହୋଇ ସାରିଲାଣି । ଆହୁରି କେତେ ସ୍ଥାନରେ ପୁଣି ଲାଗିଛି । ଏଥୁରେ କେତେ ଯେ ଧନ ବ୍ୟୟିତ ହୁଏ ତାର କଳନା ନାହିଁ । ବର୍ଷକରେ ଏହି ୩/୪ ମାସ ବହୁତ ଠାକୁରାଣୀ ପର୍ବ ଦେଖିବା । ଏହା ଏକ ନିଯମ ହୋଇଥାରିଲାଣି । ସାଧାରଣ ପରିତ ଏଥୁରେ ନାଟ, ରୂପ, ବେଶ, ରଥ ଆଦି ଅଛି । ଏହାର ଆଉ ଏକ ବିଶେଷତା ଏହି ଯେ ଏଥୁରେ ବାହାରିବା ବେଶ ଗୁଡ଼ିକ ବିଭିନ୍ନ, କୁରୁଚିଷଂପନ୍ନ, ପରଷ୍ପର ହିଂସାଦେଶ ଭାବଦୀପକ ଏବଂ ଚରିତ୍ରଦେଶଶକାରୀ । ଯେ ଯାହାର ଅଭିଳାଷ ଘେନି କାମ କରିବା ପକ୍ଷେ ଠାକୁରାଣୀ ଏକ ସୁଯୋଗ ହୋଇପଡ଼େ । ଯାହା ଘେନି ଅନ୍ୟସମୟରେ ମାନହାନି ମନ୍ଦିରମାର ଉତ୍ସାହ, ତାହା ଆଜି ଠାକୁରାଣୀ ପର୍ବର ଅଭିନବ ସୁବିଧାରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହୁଏ । ଏପରିକି କେତେକ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧ ଲୋକ ସ୍ତ୍ରୀ ବେଶରେ କୁଳିନୟରେ ପଶି କୁଳସୀର ସତିରୁ ନେଇ ସୁନ୍ଦର ଠାକୁରାଣୀ ପର୍ବ ଯୋଗୁଁ ରକ୍ଷା ପାଇଥିବା ଖବର ଶୁଣାଯାଏ । ଯେଉଁ ପର୍ବରେ ଏପରି ଶନାଇର, ଅତ୍ୟାଇର ଓ ବ୍ୟକ୍ତିର ସଂଘଟତ ହୁଏ, ଦିନ ଆସିବ ଦିନେ ସେ ସବୁ ଧୃଂସପ୍ରାୟ ହେବା । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସବୁ କୁଣ୍ଡିତ ବେଶ ପରିବର୍ତ୍ତ ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତାଦିର ସୁନ୍ଦର ବେଶ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଚଳିତ ହେବା ଦ୍ୟବମ୍ବା ସର୍ବତ୍ର ନେତାମାନେ କରି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହନ୍ତୁ ।” ଏହି ବିବରଣୀ

ମାଧ୍ୟମରେ ଠାକୁରାଣୀ ପର୍ବ କାଳରେ ଘରୁଥିବା କୁଣ୍ଡିତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ଅବସାନ ପାଇଁ ରଥ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ ।

୧୯୨୩ ଏପ୍ରିଲ ମାସ ୨ ତାରିଖରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ ମଣ୍ଡପରେ ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ ସମ୍ମିଳନୀ କେ. କଲ୍ୟାଣସ୍ଥାମୀ ମହୋଦୟଙ୍କ ସଭାପତିତରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥରେ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ଵରତା, ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷା ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ବାଧୀନତା, କନ୍ୟା ଓ ବରପଣ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟ ନେଇ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର, ଜଗବନ୍ଧୁ ସିଂହ, ରାମନାରାୟଣ ମିଶ୍ର, କଷ୍ଟତରୁ ଦାସ, ବିଚିତ୍ରାନ୍ତ ଦାସ, ଭୁବନାନ୍ତ ଦାସ, ନୀଳମଣି ବିଦ୍ୟାରନ୍ତ ପ୍ରମୁଖ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଚିତାକର୍ଷକ ବକ୍ତୃତାମାନ ଦେଇଥିଲେ । ସମାଜ ସଂସ୍କାରକର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରଣୟନ ପାଇଁ ଏକ ସ୍ଥାଯୀ ସଭା ଗଠିତ ହେଲା । ଏଥରେ ଶ୍ରୀବନ୍ଧୁ ପଣ୍ଡା, ଲାଲମୋହନ ପଣ୍ଡନାୟକ, ଲିଙ୍ଗରାଜ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଏବଂ ଶରତ୍ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ସହିତ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ଜଣେ ସଦସ୍ୟ ଥିଲେ । (ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା, ଏପ୍ରିଲ ୨୮, ୧୯୨୩)

ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସେକ୍ରେଟାରୀ ହିସାବରେ ରଥ ପୁରୀରୁ ପ୍ରକାଶିତ “ପୁରୀବାସୀ” ସମାଦପତ୍ରରେ ୧୭ ଜୁଲାଇ ୧୯୨୩ରେ ଏକ ଲେଖା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଏହି ବିଷୟର ନାମ ଥିଲା “ନାଗପୁର ଶାନ୍ତିଯୁଦ୍ଧ ଏବଂ ଉତ୍କଳ, ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ପତାକା କଥା” । ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧଟି ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିବାରୁ ଏହାର ଇଂରାଜୀ ଅନୁବାଦ କରାଯାଇଥିଲା । ମୂଳଲେଖାଟି ଅଦ୍ୟାପି ଅନାବିଷ୍ଟ । କିନ୍ତୁ ଏହାର ଇଂରାଜୀ ଅନୁବାଦକୁ ପଢ଼ି “ପୁରୀବାସୀ” ସମାଦପତ୍ରକୁ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ସରକାର ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । (Board of Revenue Confidential Files, ACC. No. 81, File No. 39 of 1923, Orissa State Archives, Bhubaneswar, Orissa) ଏଠାରେ ସେହି ପ୍ରବନ୍ଧର

ଲଂରାଜୀ ଅନୁବାଦ ପାଠକମାନଙ୍କର ସୁବିଧା ପାଇଁ ଉପସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଛି :

"Every civilised nation has a national flag in human society. It is only natural that all should bestow regards and honour upon it, being the emblem of all nationalities. God, Goddesses and holy places which the Nation adores are incorporated in the National Flag. It also carries with it the past, the present and future glorious deeds of a nation. Thus one is delighted when the national flag is hoisted. Since long it was not being hoisted in the sacred land of India. But today the sons of mother India are awaken on her call and are hoisting flags.

As the selfish British Government are obstructing in their hoisting, a furious non-violent war has broken out at Nagpur. Parties from various places of India are daily arriving at the battlefield. The Government are losing ground daily and the National flag is flying. Now the world realises that this Nation can no longer be subdued. The Government have lost thier sense. This is the proper time to wage the war more furiously and to keep up the glorious traditions of the nation with the National flag in hands. He who has once come in contact with the climate of India is being startled up on

hearing this war. He in whose veins Indian blood runs, is prepared to sacrifice for the cause of the country. Batches after batches are coming from Gujarat, the Punjab and various other parts of India to sacrifice themselves in the Nagpur jail in order to unfurl the National flag. This war will go on so long the Government will attempt to disregard the same. At last the Government will bow down and salute the flag from a distance, let the Government see the flag not only at Nagpur but in all other places wherever they cast their eyes upon. When Ravan was doomed to destruction he could see the shadow of Ram everywhere. When we are sanguine of the destruction of this Government we spread the Swaraj flag all around. This procession of Swaraj flag should be started in every town and villages on the Gandhi Day as Mahatma Gandhi went to jail after presenting this National flag in the hands of the sons of India. It is to be remembered that the next 18th July is fixed as a special day for the purpose. We should count the days and wait for the same Gandhi day. Let the Swaraj flag be unfurled in all the Ashram, Khadi-mandirs, libraries and one's own houses everyday from today till time to come. Let the brave sons of India at Nagpur go to jail by unfurling the National flag. Anybody and everybody will not do for

this sacrifice. Persons of calm and quiet nature, purity of character and patriotism are required. Those only will join who will bind displeasure.

Heroic sons are thus being mobilised to come forward in order to keep up the glory of Utkala in the great Mahabharat war for which any sum gladly contributed will be thankfully received. It is being arranged to send the first batch from Utkala to Nagpur on the 18th July. Two volunteers are already ready from Balasore for this purpose. A subscription of Rs. 15/- was at once collected when Rs. 2 only was required for one of them. When such excitement will prevail in all other districts it is to be understood that Utkala has life. When all these attempts are being noticed in Orissa inspite of the Criminal Law Amendment Act being in force many are sorry because of their absense in Ganjam. It is to be hoped Ganjam will not now lag behind Andhra, brethren kindled by bravery are joining. The Ganjam Oriyas are not cowards. All hope that they will lead to Utkala battalian.

ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରୁ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥଙ୍କର ନିର୍ଭକ ସ୍ଵଭାବ, ତଥା ବ୍ରିଟିଶ ଉପନିବେଶ ବିରୋଧୀ ମନୋଭାବର ପରିଚୟ ମିଳେ ।

ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସଂପାଦକ ହିସାବରେ ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲା ସମ୍ମିଳନୀ ପାଇଁ ସେ ୧୯୨୩ ନଭେମ୍ବର ମାସରେ ଆହ୍ଵାନ

ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ବେଳଗୁଣ୍ଠାଠାରେ ନଭେଯର ୧୦ ଏବଂ ୧୧ ତାରିଖମାନଙ୍କରେ ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ବସିଥିଲା । ଏଥିରେ ସମ୍ପ୍ର ଉକ୍ଳଳରେ ପାର୍ଶ୍ଵ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏକାଦଶୀ ପାଳି ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସକାଶେ ହରତାଳ କରିବା, ଅସ୍ତ୍ରଣ୍ୟତା ନିବାରଣ ସକାଶେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା, ଦେବୋଉର ସଂପର୍କ ରକ୍ଷା, ରସ୍ତାଳକୋଣ୍ଠା କାଠକରତ କଳ ଓ ମୋଟରଲାରି ବିଷୟ ଏବଂ ଭାଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା । ୧୯୨୩ ମସିହାରୁ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଦଳିତମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସମ୍ମେଦନଶୀଳ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ । ସେ ହାଡ଼ିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସାର ପାଇଁ ଏହି ସମୟରେ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମପୁର ହାଡ଼ିପାହି (ଲୋଛପଡ଼ା ରାଷ୍ଟ୍ର ନିକଟରେ) ଗୋଟିଏ ନୈଶ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସେ ୧୯୨୩ ଅଗଷ୍ଟ ମାସରୁ ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ପରିଣାମିତ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କରି ଉଦ୍ୟମ ଫଳରେ ୧୯୨୩ ଶେଷକୁ ଫଳଣ ହାଡ଼ି ମଦ ନଖାଇ ନିଷାରେ ରହିଥିଲେ । କ୍ରମେ ହାଡ଼ିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗାନ୍ଧିବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ମଧ୍ୟ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥିଲା । (ଆଶା, ଡିସେମ୍ବର ନାମ, ୧୯୨୩)

୧୯୨୪ ଜାନୁଆରୀ ୧୮ ତାରିଖରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ସହରରେ ଗାନ୍ଧି ଦିବସ ପାଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିଙ୍କ ସଂଗେ ହାଡ଼ିମାନେ ବଡ଼ ଉଷ୍ଣାହରେ ବାହାରିଥିଲେ । ହାଡ଼ି ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସ୍ଵଦେଶୀ ପୋଷାକ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେମାନେ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ପଢାକା ଧରି ନଗର ସଂକୀର୍ତ୍ତନରେ ଆଗରେ ଗାଇ ଛଲୁଥିଲେ । ରାତ୍ରି ଗଠାଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୧୦ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାଡ଼ିପାହିରେ ସଭା ହୋଇଥିଲା । ହାଡ଼ିପାହି ସ୍କୁଲର ଅର୍ଦ୍ଧବାର୍ଷିକ ଉଷ୍ଣର ହେତୁ ସଭା ସୁନ୍ଦର ହୋଇଥିଲା । ଜୟମଙ୍ଗଳ ସ୍କୁଲର ବିବରଣୀ ଜଣାଇଥିଲେ । ଜୟମଙ୍ଗଳ ପ୍ରେରଣାରେ ଅନେକ ହାଡ଼ି ମହିଳା (ଯଥା ସିଟା) ଏଥିରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ମଦ, ଗୋରୁ, ଘୁଷ୍ଟୁରି ମାଂସ ହାଡ଼ିବା ପରେ ହାଡ଼ି ସମାଜର ନାନାବିଧ କୁସଂସ୍କାର ଦୂର କରିବାକୁ

ଅଧିକାରିତି ଠିଆ ହୋଇଥିବାରୁ ରଥ କେତେ ହାଡ଼ିଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ ।
(ଆଶା, ଜାନୁଆରୀ ୨୯, ୧୯୭୪)

ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସଂପାଦକ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ସୋରଳରେ ଫେବୃଆରୀ ୨୮ ୧୯୭୪ରେ ଗୋଟିଏ ସଭା କରିଥିଲେ । ସ୍ଥାନୀୟ କେଉଁଚମାନେ ଗାନ୍ଧିମାସ ଉପଲକ୍ଷେ ମହାମାଙ୍କ ପୂଜା କରୁଥିବା ବେଳେ ଏହାଙ୍କୁ ପାଇ କୁତାର୍ଥ ହେଲେ ବୋଲି କେହି କେହି କହିବା ପରେ ଜଣେ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲେ ଯେ ଦିନକୁ ଦିନ ଲୋକେ ଗରୀବ ହୋଇ ମରିଯାଉଥିବାର ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସ୍ୱଯଂ ଭଗବାନ ଅବତାର ଗାନ୍ଧି ଲୋକଙ୍କ ପୂଜା ଗ୍ରହଣ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରୁନାହାଁନ୍ତି କାହିଁକି ? ଜୟମଙ୍ଗଳ ସଂସ୍କାରକର ଦୃଷ୍ଟିରେ କହିଥିଲେ - “ତୁ ସେମାନେ ଯେଉଁ ପୂଜା କରୁଛ, ସେଥୁରେ ଗାନ୍ଧି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନୁହଁନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ପୂଜା ଅରଚ ଧରି ସ୍ଵତା କାଟିବା । ଏହା କଲେ ଲୋକଙ୍କର ଗରୀବ ଅବସ୍ଥା ଆପେ ଆପେ ଘୁଞ୍ଚିଯିବ । ଗାନ୍ଧି ନାମରେ ହାତ ଯୋଡ଼ି ବସିଲେ କିଛି ଫଳ ନାହିଁ କି ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଉତ୍ସବ ଭୋକିଭାତରେ ଧନ ବ୍ୟୟ କଲେ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ସେ ଯେଉଁ ବୁଦ୍ଧି ଦେଇଛନ୍ତି ତା ଅନୁସାରେ କେବଳ କାମ କରିବାକୁ ହେବ । ସେ ମନୁଷ୍ୟ, ସ୍ଵତରାଂ ଉଚିତ କାମ ଲୋଡ଼ା କରୁଛନ୍ତି ।” (ଆଶା, ମାର୍ଚ ୩, ୧୯୭୪) ଅରଚ ଓ ସ୍ଵଦେଶୀ ଜୀବୀର ଏପରି ପ୍ରଭାର କରି ଜୟମଙ୍ଗଳ ଗାନ୍ଧିପୂଜାକୁ ଘୋର ସମାଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ଗାନ୍ଧି ୦କୁରାଣୀ ପୂଜା ଗଂଜାମରେ ୧୯୭୪ରେ ପ୍ରବଳ ହେବାରୁ ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ କରି ସେ ସମାଦପତ୍ରରେ ଅନେକ କଥା ଲେଖିଥିଲେ । ଏପରି ଅନ୍ତରେ ବିଶ୍ୱାସ ଧ୍ୟାନ ହେଲେ କଂଗ୍ରେସର ଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲୋକେ ମନ ଦେବେ ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ଆଶା ସମାଦପତ୍ର ମାର୍ଚ ୩୧, ୧୯୭୪ ସଂଖ୍ୟାରେ ମତ ଦେଇଥିଲେ ।

ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସଂପାଦକ ହିସାବରେ ସେ ଛାପୁରରୁ ନଭେମ୍ବର ୧୩ ଏବଂ ୧୮, ୧୯୭୩ରେ ଗଂଜାମରେ ହୋଇଥିବା ଝଡ଼ତୋପାନର ଏକ ଦୁଃଖଦାୟକ ବିବରଣୀ ଦେଇ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସାହାୟ୍ୟ ସହଯୋଗ କରିବା ପାଇଁ ନିବେଦନ କରିଥିଲେ । ସେ ଉକ୍ତକ ଦୀପିକା ଡିସେମ୍ବର ୧୫, ୧୯୭୩ରେ ଯାହା ଲେଖାଥିଲେ ସେଥିରୁ ତାଙ୍କର ସ୍ଵେଚ୍ଛାସେବକ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ଅସଲ ପରିଚୟ ମିଳେ । ଅନ୍ତର୍ବିଷ୍ଟ ଓ ବାସହୀନ, ରୁଗଣ ଓ ଅସହାୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏହି ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ସେ ନିବେଦନ କରିଥିଲେ । ଝଡ଼ତୋପାନ ଯୋଗୁଁ ଗଂଜାମ ଲୋକମାନଙ୍କର ୧୯୭୩ରେ ଯେଉଁ ଦାରୁଣ କ୍ଷତି ଘଟିଥିଲା ସେଥିରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ବ୍ୟଥତ ହୋଇଥିଲେ । ବିପନ୍ନ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ରିଲିଫ୍ ଯୋଗାଇ ଦେବାପାଇଁ ସରକାରୀ ଉଦ୍ୟମ ଯେ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ସେ ବାରଂବାର ସମ୍ବାଦପତ୍ରମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଉକ୍ତକ ସ୍ଵରାଜ୍ୟାଶ୍ରମରୁ ସେ ବାରଂବାର ଖବରକାଗଜମାନଙ୍କରେ ଏହି ଗଂଜାମ ବନ୍ୟା ଦୁର୍ଗତି ଓ ତହିଁର ପ୍ରତିକାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆଗତ କରି ତାଙ୍କର ସଂସ୍କାର ପ୍ରବୃତ୍ତିର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ ।

୧୯୭୪ରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇ ନାନା ପ୍ରକାର ମତ ଓ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଖବରକାଗଜମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଫେବୃଆରୀ ୧୦, ୧୯୭୪ରେ ତାଙ୍କର ଏକ ମୁଦ୍ରିତ ବାର୍ତ୍ତା ଏହି ସଂପର୍କରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ସହରରେ ପ୍ରର୍କଟିତ ହୋଇଥିଲା । ତାହା ଉକ୍ତକ ଦୀପିକାରେ ଫେବୃଆରୀ ୧୨, ୧୯୭୪ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରେ ସେ ଲେଖାଥିଲେ - ପ୍ରାଚୀନ ଶୌରବଶାଳିନୀ, ଇତିହାସପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉକ୍ତକ ଦେଶ ଆଜି ଆଉ ଗଞ୍ଜାଠରୁ ଗୋଦାବରୀ ଯାଏ ବିଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶରେ

ତାହାର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶ ପଡ଼ି ରହିଥିବାରୁ କୌଣସି ଦିଗରେ ସେ ଏବେ ଉନ୍ନତି ଲାଭ କରିପାରୁନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆର ଏ ବିପରି ବେଳେ ପ୍ରତିବେଶୀ ଜାତି ସହାନୁଭୂତି ଦେବେ କଣ, ଗଂଜାମ ପରି ଏକ ଓଡ଼ିଆ ଜିଲ୍ଲାରେ ଆନ୍ତର ଦାବି ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଯାଉଛି । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉକ୍ତ ସମ୍ବିଳନୀ କେବଳ ଏହି ଆଦୋଳନ ଚଳାଇ ଆସୁଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ଆଦୋଳନ ଭାରତବ୍ୟାପୀ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ମହାମାଗାନ୍ଧି ଗଂଜାମରେ ଯେଉଁଦିନ ଶୁଭ ପଦାର୍ପଣ କଲେ ସେବିନ ସେ କେବଳ ଏହି ଆଦୋଳନ ଦେଖୁ ସମ୍ଭବ ଭାରତକୁ ଏହାର ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବାଣୀ ଆଜି ନିଖଳ ଭାରତ ଜାତୀୟ ମହାସମିତି ଶୁଣିପାରିଛି । ଏବେ ଆନ୍ତ୍ରାକ୍ଷଳ ସୀମା ନିର୍ଭାରଣ ତାହାର ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି । ଆଗାମୀ ମାସରେ ଏହାର ମିମାଂଶା କରିବାକୁ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ସି. ରାଜଗୋପାଳାଙ୍ଗରୀ, ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ, ନିରଞ୍ଜନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ପଣ୍ଡାତି ସିତାରାମାୟା ଏବଂ ଭେଙ୍ଗଟ ସିତା ନାରାୟଣଙ୍କୁ ନେଇ ଏକ କମିଟି ବସୁଛି । ଏଣେ ଭାରତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭାରେ ଉକ୍ତ ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ ସଂପର୍କରେ ତୀର୍ତ୍ତ ଆଦୋଳନ ଛଲିବା ଫଳରେ ସରକାର ପକ୍ଷରୁ ମଧ୍ୟ ମିମାଂଶା ହେବାର କଥା ଜଣାଯାଉଛି । ଏତିକିବେଳେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଜାଗ୍ରତ ହେବାକୁ ହେବ । ଅନ୍ତତଃ ଏହି ଦୁଇମାସ ସମସ୍ତେ ସବୁ ପ୍ରକାର କାମଛାଡ଼ି କେବଳ ଓଡ଼ିଆର ଏକ ଜୀବନମରଣ ସମସ୍ୟା ସମାଧାନରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବାକୁ ହେବ । ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଓଡ଼ିଆର ଜନିହାସରେ ଏହା ଏକ ଅପୂର୍ବ ସମୟ । ସହଯୋଗୀ, ଅସହଯୋଗୀ, ଜମିଦାର, ରମ୍ଭତ, ମହାଜନ, ମହିତ, ଓକିଲ, ଶିକ୍ଷକ ଛାତ୍ର ସମସ୍ତେ ଏ ସମୟରେ ଏକ ମନ ହୋଇ ଯୋଗ ନ ଦେଲେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଦୁର୍ଗତି କହିଲେ ସରିବ ନାହିଁ । ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧରମାନେ ଆମର ନିଦା ରଚନା କରିବେ । ଭଗବାନ ଅଭିଶାପ ଦେବେ । ପ୍ରାଣ ପଣ କରି ଆଜି ସମସ୍ତେ

ଆସ ଭାଇ । ଜନନୀ ଜନ୍ମଭୂମିର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା । ନିଜେ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କଲେ କିଏ ସହାୟ ହେବ ? ବଂଗ ବିଛେଦରେ ବଂଗାଳୀ ଭାଇମାନେ ସେବିନ କି ଆଦୋଳନ ଚଳାଇଥିଲେ ମନେ ପକାଇ ନିଜ ଆଡ଼େ ଦୃଷ୍ଟିଦେଲେ ଲଜ୍ଜାବୋଧ କରିବାକୁ ହୁଏ । ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଶୋଚନା ପରିହାର କରି ଆଜି ଆସ ପବିତ୍ର ଦିବସରେ ସମ୍ମିଳିତ ହେବା ।

୧୯୭୪ରେ ଉକ୍ତଳ ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ ଆଦୋଳନ ଉପରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତାଧାରା ପ୍ରସାରିତ କରିଥିଲେ । ଏ ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ତାଙ୍କର ସୁଚିତ୍ତିତ ମତ ଆଶା ସମାଦପତ୍ରରେ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୭, ୧୯୭୪ ସଂଖ୍ୟାରେ ଯେପରି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ଏଠାରେ ପ୍ରତିଧାନଯୋଗ୍ୟ - “ଦେଶ ମିଶ୍ରଣ ଓ ଆନ୍ଦୋଳନ ସୀମା ନିର୍ଭାରଣ ନାମରେ ସମୟେ ସମୟେ ଯେ ଚହଳ ପଡ଼େ, ତାହା ଯେ କୌଣସି ଜୀବିତ ଅଥବା ବିଛେଦ ଦଶାପ୍ରାୟ ଜାତିପକ୍ଷେ ଏକାନ୍ତ ସ୍ଵାଭାବିକ । ଉକ୍ତଳ ବିଛେଦରେ ଉକ୍ତଳ ପ୍ରଦେଶ ଗଠନର ଆଦୋଳନ ସୃଷ୍ଟି । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ କେବଳ ଗଂଜାମ ପରି କେତେ ଗୋଟି ଜିଲ୍ଲାର ଓଡ଼ିଆ ହୃଦୟବେଦନା ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ସେତେବେଳେ ଏ ଆଦୋଳନ ଦେଶ ମିଶ୍ରଣ ଆଖ୍ୟାଳାଭ କରେ ଏବଂ ଗଂଜାମରେ ଯେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ପକ୍ଷରୁ ଆନ୍ତିରିମ୍ ଓ ଉକ୍ତଳ ଏପରି ଦୁଇଟି କମିଟି ରହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଶ୍ଵଙ୍ଗଳା ଉପସ୍ଥିତ ରହେ, ସେତେବେଳେ ସେଠାରେ ଅତି ଶୀଘ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ ସୀମା ନିର୍ଭାରଣ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇପଡ଼େ । ଉତ୍ତର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବେ କେବଳ ଗଂଜାମ ଛଡ଼ା ଉକ୍ତଳର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜିଲ୍ଲା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଦୋଳନରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଲାଗି ନ ଥିବାରୁ ଭାରତର ଜନସାଧାରଣ ତଥା ଭାରତ ସରକାର ଉକ୍ତଳ ପ୍ରଦେଶଗଠନର ଆବଶ୍ୟକତା ଓ ଗୁରୁତ୍ୱ ଅନୁଭବ କରିପାରୁନାହାନ୍ତି । ଭୌତିକ ଆଦୋଳନ ଅଭାବ ହେଲେ ଯେ ସତ୍ୟକୁ ଭୁଲିଯାଇ ତାଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିବାକୁ ହୁଏ, ଏହା ଅବଶ୍ୟ

ମାନବ ଜାତି ପକ୍ଷରେ ଘୋର ଅକଳ୍ୟାଣର କଥା । ଆସେମାନେ ତଥାପି କେବଳ ଉକ୍ତଳ ସମ୍ମିଳନୀ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସଭାସମିତିରେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରି ଦେଲେ ଯେ ତାହା ଏ ପଥଭ୍ରଷ୍ଟ, ସଡ୍ୟଭ୍ରଷ୍ଟ ଦେଶରେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ଜାଗ୍ରତ କରାଇପାରିବ, ଏହା ନୁହେଁ । ଶାନ୍ତିମୂଳକ ହେଉ କିମ୍ବା ଅଶାନ୍ତିମୂଳକ ହେଉ କେତେଗୋଟି ଘଟଣା ଘେନି ଆନ୍ଦୋଳନ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ସ୍ଵଳ୍ପ ଶରୀର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ହେବ । ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ନେଇ ତ କଂଗ୍ରେସ କିମ୍ବା ସରକାର । ଆଜି କଂଗ୍ରେସ ତଥା ସରକାର ଓଡ଼ିଆ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଭଲ ରୂପେ ବୁଝିପାରୁ ନାହାଁଛି । ଏହା ଆନ୍ଦୋଳନଙ୍କ ଦେଖ - ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଦୋଷ ।”

ରଥ ଅହିଂସା ଓ ଶାନ୍ତିମୂଳକ ଉପାୟର ପକ୍ଷପାତୀ ଥିବାରୁ ସେତେବେଳେ ସେହି ଉପାୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଜାଣ୍ଠା କରିଥିଲେ ଓ ସମ୍ବନ୍ଧ ଉକ୍ତଳକୁ ଏଥିପାଇଁ ଆହାନ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତଳ ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଲକ୍ଷ୍ୟସାଧନ ପଥରେ ଯଦି କୌଣସି ପଦ କିମ୍ବା ଅନୁଷ୍ଠାନ କୌଣସି ବାଧା ଦିଏ ତାହାକୁ ସଂସ୍କାର ନ ହେଲେ ସଂହାର କରିବାକୁ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଅଣ୍ଣାଉଦି ବାହାରକୁ ବୋଲି ସେ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ, ଯେହେତୁ ନିଶ୍ଚିଷ୍ଟ ଓ ସ୍ଥିର ଜାତିକୁ କଦାପି ବାଧାର ସମ୍ବନ୍ଧୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ, ସେହେତୁ ପ୍ରଥମେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ହେବ ବୋଲି ସେ ମତ ଦେଇଥିଲେ ।

୧୯୭୪ରେ କେତେକ ସାମାଜିକ ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ବ ଦେଇ ସେ ସଂସ୍କାର ପ୍ରବଣ ମନଭାବର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଅସ୍ତ୍ରାଣିତା (ଦଳିତ ସମସ୍ୟା) ଏକ ବଡ଼ ସମସ୍ୟା ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ନିଜ ଜାତିର ବା ଦଳିତ ଜାତିର ଲୋକ ଖୁବୀଆନ ହେଲେ ତାହାର ମୂଲ୍ୟ କିପରି ବଢ଼ି ଯାଉଥିଲା ସେ ସଂପର୍କରେ ବହୁ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ୧୯୭୪ ମାର୍ଚ୍ଚ

ନ ତାରିଖରେ ଆଶା ସମ୍ବାଦପଡ଼ନ୍ତରେ ସେ ଏ ସଂପର୍କରେ ଏକ ଆଲୋଚନା ପ୍ରକାଶ କରି ଲେଖାଥିଲେ -

“ରୋମାନ୍ କେଥୋଲିକ ଦରଜା ଆସିକାରେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ୁ ଥିବାରୁ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଶିଆଳି ମାଡ଼ି ଯାଉଥୁବାର ଦେଖୁ କେହି କେହି ମନେ କରୁଥିବେ, ଗଂଜାମରୁ ରୋମାନ୍ କେଥୋଲିକ ମିଶନ୍ ଏକାବେଳକେ ଉଠି ଯାଇଅଛି । କିନ୍ତୁ ସୋରତାଠାରୁ ମାଳ ଭିତରେ ପଶି ଦେଖିଲେ ଜଣାଯିବ ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟ କି ଦୂତ ଗତିରେ ଛଲିଛି । ଆୟର ଯେଉଁ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଅଛୁଆଁ ମୂର୍ଖ କରି ଆମ୍ବେମାନେ ପକାଇ ରଖିଛୁ, ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ ସମାଜ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରି ଆୟମାନଙ୍କ ନମସ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ପରିଣତ କରାଇବା ସେମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ସେମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା, ଦୀକ୍ଷା, ସଭ୍ୟତା ନିମିତ୍ତେ ଏତେ ଧନମନ ଲଗାଉଛନ୍ତି ଯେ ଛ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନେ ଆଉ ଚିହ୍ନ ହେଉ ନାହାନ୍ତି । ସେପରି ଅନେକ କଷ, ସଉରା, ହାଡ଼ି, ପାଣ, ଦଣ୍ଡାସିଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟେ ବ୍ରାହ୍ମଶମାନେ ଜ୍ଞାଣ ନଜାଣି ନମସ୍କାର କରୁଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମାନ୍ତର ନକରି ଯଦି ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇଥାଆନ୍ତେ ଆମ୍ବେମାନେ ରୋମାନ୍ କେଥୋଲିକ ମିଶନ୍କୁ ଆୟ ହୃଦୟର କୃତିଷ୍ଠତା ଜଣାଇଥାଆନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯେ ଏମାନେ ନିଜ ଜାତି ତଥା ଦେଶର ମମତା ଏକାବେଳକେ ହରାଇ ବସନ୍ତ ଏହା ଦେଖୁ ପ୍ରାଣରେ ଆଘାତ ଲାଗୁଛି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ ମିଶନର କିମ୍ବା ଆୟମାନଙ୍କର କଷ ସଉରା ହାଡ଼ି ପାଣ ଦଣ୍ଡାସି ଭାଇମାନଙ୍କର ଏଥରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଦୋଷ ନାହିଁ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ ମିଶନ୍ ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଯାହା କରୁଛି ଏବଂ ପଢ଼ିତ ହୋଇ ରହିବାକୁ କାହାକୁ ସୁଖ ଲାଗେ ? ଯାହାଠାରୁ ଏ ଅଛୁଆଁ ଲୋକେ ସେହି ଆଦର ପାଉଅଛନ୍ତି ତାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରହୁଛନ୍ତି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ ମିଶନ୍କୁ ବୈଦେଶିକ ବୋଲି କି କୂଟରାଜନୀତି

ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ବୋଲି ସେ ଏଥୁପ୍ରତି ଭୂଷେଷ ନ କରି ନିଜ ଲକ୍ଷ୍ୟସାଧନରେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ରୋମାନ୍ କେଥୋଲିକ୍ ମିଶନ୍ ମାଳ ଭିତରେ ପଶି ହିୟୁଙ୍କୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ କରିବାରେ ଏପରି ଭାବେ ଲାଗିଛନ୍ତି ଯେ ସେଇତାଠାରେ ଯେଉଁ ସ୍କୁଲଟି ରଖିଅଛନ୍ତି ତାହା ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିଚାଳନା କରିବା ଅନାବଶ୍ୟକ ମନେ କରୁଥୁବା ସେବିନ ଶୁଣାଯାଉଥିଲା । ଆମେମାନେ ଅଛୁଆଁ ଦୋଷ ନ ଘୁଞ୍ଚାଇଲେ କଣ ହେଲା, ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ ହେଲେ ଅଛୁଆଁ ଗଲା । କିନ୍ତୁ ଏଥରେ ଯେ କି ଭୟାନକ କ୍ଷତି ହେଉଛି ଆମ ଜାତିର ସେଥୁପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିଦେବା ଆମେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।” ଏହି ଆଲୋଚନାରେ ହିୟୁ ଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କାର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଆବର୍ଜନାର ସଫା କରିବା ପାଇଁ ଜୟମଙ୍ଗଳ କିପରି ଯୁକ୍ତିର ଆଶ୍ୟ ନେଉଥିଲେ ତାହା ସ୍ଵର୍ଗ ଭାବରେ ଜଣାଯାଏ । ଧର୍ମକ୍ଷତର ନ କରି ଶିକ୍ଷାଦୀକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ପଡ଼ିତ ଜାତିର ଉନ୍ନତି କରାଯାଇପାରନ୍ତା । ସେ ସମୟରେ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କର ଏପରି ଚିନ୍ତା ବାପ୍ରବିକ ସାମାଜିକ ପୁନର୍ଗୋପନୀୟ ଓ ସଂସ୍କାରରେ ସହଯୋଗ କରିଥିଲା । ଏହା ଅନନ୍ୟ ସାଧାରଣ ଥିଲା ।

ସେହିପରି ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ୧୯୭୪ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୦ ଆଶା ସମାଦପତ୍ରରେ ଆଲୋଚନା କରି ସେ ଲେଖିଥିଲେ - “ନିଖଳ ଭାବରେ ହିୟୁ ମହାସଭାରେ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ସପକ୍ଷରେ ବହୁତ ଆଲୋଚନା ହେବା ଦିନରେ ସମ୍ପର୍କ ଭାବରେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଆୟୋଜନ ଆସିଛି । ହିୟୁଧର୍ମ ନାମରେ ଏମାନେ ନାନା ପ୍ରକାର କଥା କହି ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ନିବାରଣ କରି ଦେଶ ସଂଗଠନୋପଯୋଗୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ଦିଅନ୍ତି । ମୁସଲମାନର ଭ୍ରାତୃଭାବରେ ଆକୃଷ ହୋଇ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ହିୟୁ ଭାଇ ମୁସଲମାନ ହୋଇଯିବା ଯେତେ ଦୁଃଖର କଥା ନୁହେଁ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ର ଧନମାନ ଲାଲସାରେ ପଡ଼ି ସ୍ଵଦେଶ ମମତା ଛାଡ଼ି

ଶ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ ପାଲଚିଯିବା ସେପରି ଗଡ଼ୀର ବେଦନାର ବିଷୟ । ହାତି ହ୍ୟାଟ୍ ବୁଢ଼ ବ୍ୟବହାର କରି କିମ୍ବା ଶୁଭ୍ର ସୁଦର ଧୋତି ଘର ପରିହିତ ହୋଇ ଆଜିକାଲିର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ପରି କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ବିଦ୍ୟାରୁଦ୍ଧି ଲାଭ କରି କୋର୍ଟ କଟେରୀରେ ବସୁଥିବା ବେଳେ ଆମ ପଣ୍ଡିତମାନେ ତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରିବେ । କିନ୍ତୁ ସେ ହିନ୍ଦୁ ହୋଇ ଅଶୁଭ୍ର ମୂର୍ଖ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ତାଙ୍କୁ ସେ ଅବସ୍ଥାରୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ଆଣିବାକୁ ଯେ କାହିଁକି କୁଣ୍ଡିତ ହେଉଅଛନ୍ତି ବୁଝିପାରୁନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ଅବସ୍ଥାକୁ ଆଣିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ଛୁଇଁବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହଁନ୍ତି । ଜଡ଼ବନ୍ଧୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେହରେ ଧାରଣ କରି ରୁହୁନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯାହାଠାରେ ନାରାୟଣ ସହଜ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜୀବନ ମାନବକୁ ଅଛୁଆଁ କରି ରଖନ୍ତି । କି ଭୟାନକ ପାପ ! ଏ ପାପ ଘେନି ଆଜି ତଥାକଥୃତ ହିନ୍ଦୁ ଓ ପଣ୍ଡିତ ସମାଜ ଖାଇବାକୁ ଦାନା, ପିଣ୍ଡିବାକୁ କନା ଓ ରହିବାକୁ ବାସ ନ ପାଇ ଭିକ୍ଷା ମାରି ବୁଲୁଛି । ତଥାପି ଚେତନା ଆସୁନାହିଁ । ପ୍ରତି କଥାରେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ଆସ୍ତାଳନ । ଏହି ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର କଣ ବୁଝିବା ପାଇଁ କାଶୀଧାମରେ ଗୋଟିଏ ପଣ୍ଡିତ ସଭା ହୋଇଅଛି । କେହି କେହି କହୁଛୁନ୍ତି ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ବୋଲି କିଛି ଗୋଟାଏ ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁ ଜାତି କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ଉଲ୍ଲେଖ କୌଣସି ମୌଳିକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟ ହୋଇ ପଞ୍ଚମ ଜାତିଟାଏ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଏହା କଣ ସତ୍ୟ ? ଉତ୍କଳୀୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଏହାର ଉଭର ଦେଇ ଉପକୃତ କରିବେ ।” ହିନ୍ଦୁର ଏହି ଅନ୍ଧ ଚିନ୍ତାଧାରା ଉପରେ ରଥ ଏହିପରି ପ୍ରତିବାଦ କରି ସମାଜ ସଂସ୍କାର ପାଇଁ ମାର୍ଗ ପ୍ରଲମ୍ବିତ କରିଥିଲେ ।

ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟ ଜାତି (ପତିତ ଜାତି) ସମସ୍ୟା ସଂପର୍କରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ସେହି ୧୯୪୮ରେ ଅଧିକ ପ୍ରସାରିତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚିନ୍ତା କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ବୁଝିପୁର ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଆଶ୍ରମରେ ଥାଇ ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର

ସଂପାଦକ ହିସାବରେ ଉତ୍କଳ ଦୀପିକାରେ ଜୁଲାଇ ୨୭ ୧୯୭୪ ସଂଖ୍ୟାରେ ଏ ସଂପର୍କରେ ଅଧିକ ଆଲୋଚନା କରି ଲେଖାଥିଲେ - “ଆହୁଆଁ ନାମରେ ଅନ୍ତରେଳିତ ପ୍ରପାତ୍ରିତ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଥିବା ଲୋକେ ସାଧାରଣ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ସହିତ ସମାନ ଭାବରେ ସମାଜର ସକଳ ପ୍ରକାର ସୁବିଧାସୁଯୋଗ ଭୋଗ କରିବେ । ଏଥିପାଇଁ କଂଗ୍ରେସ ପକ୍ଷରୁ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା କାମ ହେଉଛି । ଏ କାମ ଦୁଇ ଦିଗରେ ହେବ । ଏକ ଆଡ଼େ ପ୍ରପାତ୍ରିତ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ବଳ, ସାହସ ଦେଇ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ସକଳ ପ୍ରକାର ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଭୋଗ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଗ୍ରସର କରାଇବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ପ୍ରପାତ୍ରିତ ଯେପରି ବନ୍ଦ ହେବ ତାହାର ଭପାୟ କରିବାକୁ ହେବ । ପ୍ରଥମଟି ଦିତୀୟ ଅପେକ୍ଷା କଷ୍ଟ । ପ୍ରଥମ କାମ ପାଇଁ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ସମୟ ଓ ଶକ୍ତି ଆବଶ୍ୟକ । ଦିତୀୟଟି ଯଦିବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସହଜ ତାହା କେବଳ ବକ୍ତୃତା ଦ୍ୱାରା ସଂସିଦ୍ଧ ହୋଇ ନପାରେ । ଦେଖାଯାଏ ଅଛୁଆଁ କେହି ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଉଳ, ବିଦ୍ୟାଳୟ, କୃପ ଆଦିରେ ସମାନ ଅଧ୍ୟକ୍ଷାର ଲାଭ କରିବାକୁ ହେବ, ଇତ୍ୟାଦି କଥା ବକ୍ତୃତାରେ ଶୁଣି ଅନେକ ସମ୍ଭାବନା ହୋଇଯାନ୍ତି । ପୁଣି ଏହି ସମ୍ଭାବନା ହେବା ଲୋକେ ଜଣେ ହାତିକୁ ଗୋଟିଏ ଧର୍ମଶାଳାକୁ ମଧ୍ୟ ଛାତ୍ରି ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହା ଦେଖାଯିବା ମଧ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ଯେ ସେହି ହାତି କଂଗ୍ରେସ ନିର୍ଭାରଣ ବଳରେ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ଛାତ୍ରି ଯିବାକୁ ଅସ୍ଵାକୃତ ହେଲେ ତା ଉପରେ ଯଦି ଅତ୍ୟାଚାର ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା କାମର ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ କମିଟି ସତ୍ୟ ଓ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ନିବାରକ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ସେ ପାଖରେ ନୀରବରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିବ । ଏହା କହିନାର କଥା ନୁହେଁ । ଉତ୍କଳରେ ଏପରି ଘଟଣା ବଡ଼ ସମ୍ଭାବପର ମୁଁ ଦେଖୁଛି । ଉତ୍କଳ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ଆଗାମୀ ଅଧିବେଶନରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ପ୍ରାତିକ ଆଗତ କରିବାକୁ ଯାଉଛି ତଦ୍ୱାରା ଏହି ସମସ୍ୟା ଅର୍ଥାତ୍

ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା କାମର ଦ୍ଵିତୀୟ ଦିଗଚା ବିଶେଷ ଭାବେ ସମାହିତ ହେବା ଆଶା କରାଯାଏ । ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ନିବାରଣ କଂଗ୍ରେସର ମୂଳକାର୍ଯ୍ୟକୁ ମାର୍ତ୍ତଗତ ଥିବାରୁ ସେଥିରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ରଖି କାମ ନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସତ୍ୟ ନିର୍ବାଚିତ ନ ହୁଅଛୁ କିମ୍ବା କଂଗ୍ରେସର କର୍ମୀ ସ୍ଵରୂପ ନ ରୁହନ୍ତୁ । ଏହା ହିଁ ମୋର ପ୍ରସ୍ତାବ । କମିଟି ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ ନ କଲେ ବୁଝିବି ଲୋକଭୟ ଓ ସମାଜଭୟ ଆୟମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରାସ କରି ରଖୁଛି । ଏଥିରେ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା କାମ କରି ସତ୍ୟର ସାଧନା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଆଉ ମୋର ମତ ଆୟମାନେ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବାବେଳେ କେବଳ ଖଦୀ ଦାରା ଯଦି ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଆସେ ତେବେ ଆୟମାନେ ସେ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ରଖିପାରିବା ନାହିଁ । ଅତିଏବ ଖଦୀ ସହିତ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା କାମ ମଧ୍ୟ ସଂଗୋ ସଂଗେ ଛଳିବାକୁ ହେବ । ଉକ୍ତଙ୍କଳରେ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ସମସ୍ୟା ଗୁରୁତର ନୁହେଁ । ଉକ୍ତଙ୍କଳ କେବଳ ଖଦୀ ଏବଂ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା କାମ ଧରିପାରିଲେ ହେଲା । ପ୍ରାଦେଶିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତିକୁ ଏହାର ସୁବିରତ କରିବାକୁ ହେବ । ମୁଁ କହିଛି ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା କାମର ପ୍ରଥମ ଦିଗଚା ବଡ଼ କଷ୍ଟସାଧ । ଯେଉଁମାନେ କେତେ ଶତାବୀ ଧରି ପ୍ରପାଡ଼ିତ ଓ ପଦଦଳିତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବା ଯେ କେତେ ଗୁରୁତର ସମସ୍ୟା ତାହା ଅନୁଭବୀ ମାତ୍ର ବୁଝିପାରିବେ । ଏହି ଅଛି କେତେ ଦିନର ଲାଲଚୋପି ଭୟ ଅନେକଙ୍କ ମନରୁ ଯାଇପାରୁନାହିଁ । ଏପରି ସ୍କୁଲେ ଗୋଟିଏ ଜୀତିରେ ପରିଣତ ହୋଇ ରହିଥିବା ପ୍ରପାଡ଼ିତ ଲୋକଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଯେ କଣ ହୋଇଯିବ ତାହା ସହଜରେ ବୁଝାଯାଇପାରେ । ଏମାନେ ଗରାବ । ଏମାନଙ୍କର ସମାଜ କୁସଂସ୍କାରାଛନ୍ତି । ଏମାନେ ନିରକ୍ଷର । ଏମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ, ସାମାଜିକ ଓ ଶିକ୍ଷାର ଭନ୍ଦୁତି ନକଲେ ଅନ୍ୟ ଜାତି ଆଗରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଠିଆ କରାଇବା ସମ୍ବନ୍ଧପର ନୁହେଁ । ପ୍ରଥମେ ଏହି ମାନଙ୍କୁ ସୂତା କଟାଇ ଓ ବୁଣାଇ ଜାତିରେ ପରିଣତ

କରିବାକୁ ହେବ । ମଦ୍ୟମାଂସ ଓ ଜୁଆଖେଳ ଆଦି ଛଡାଇଦେଲେ ଏମାନଙ୍କ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ସ୍ଵର୍ଗଳ ହେବା ସଂଗେ ସଂଗେ ସମାଜ ବିମଳ, ସୁଯତ ହୋଇ ଉଠିବ । ଶିକ୍ଷା ଦୀକ୍ଷାରେ ଏମାନେ ଉନ୍ନତ ହୋଇ ଉଠିଲେ ନିଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷାର ନିଜେ ଉପଲବ୍ଧ କରି ନିଜ ଦାବୀ ନିଜେ ଅଗ୍ରସର କରାଇବା ପାଇଁ ସମ୍ମନ ହେବେ । ସେତେବେଳେ ଆଉ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା କାମ ଘେନି ମୁଣ୍ଡ ଘୁରାଇବା ଆବଶ୍ୟକ ହେବ ନାହିଁ । ପତିତ ଜାତି ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁ କର୍ମୀ ଏପରି ଅନ୍ତତଃ ବାହାର କରିପାରିବେ ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଧନ୍ୟ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କର୍ମୀ ନିଜ ନିଜ ଶୈତାନରେ ଏହା କରିପାରିବେ । ପତିତଙ୍କୁ ନେଇ ପତିତପାବନ୍ଧ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଜଗନ୍ନାହନ କୋଠାରେ ଆସେମାନେ ଶୀଘ୍ର ଠିଆ କରାଇ ନ ପାରିଲେ ଭାରତର ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତର ଲୋକେ ଏହା କରିବେ । ଉକ୍ତଳବାସୀ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ସେତେବେଳେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦେଶର ଲୋକ ବୋଲି କହିବା ଅଧ୍ୟକ୍ଷାର ଆମମାନଙ୍କର ନ ଥିବ । ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରଥ କିପରି ପତିତ / ଦଳିତ ସମସ୍ୟା ଶୁରୁଦ୍ଵାରା ପ୍ରସଙ୍ଗ ଥିଲା ଏବଂ ତାହାର ସମାଧାନ ସେ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ, ତାହା ସୂଚିତ ଦେବା ସଂଗେ ସଂଗେ ସମାଜର ପୁନର୍ଗୃହନ ପାଇଁ ସ୍ଵର ତୀର୍ତ୍ତ କରିଥିଲେ ।

ଖତ୍ରୀ ବସ୍ତ୍ର ଉପାଦନ ଓ ପ୍ରସାରଣ ଦିଗରେ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଜୟମଙ୍ଗଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ଥନ ଜଣାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଉକ୍ତଳରେ ଖତ୍ରୀ କାମରେ ବିଶେଷ ଅଗ୍ରଗତି ହେଉ ନଥିବାର ସେ ଉପଲବ୍ଧ କରିଥିଲେ । ଖତ୍ରୀକର୍ମ ସଂପର୍କରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଲୋଚନା ପ୍ରକାଶ ନ ପାଇବାରୁ ଉକ୍ତଳରେ ଏ ଦିଗରେ ସତେତନତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇନାହିଁ ବୋଲି ସେ ମତ ଦେଇଥିଲେ । ଖତ୍ରୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମ୍ମହ ଉଦ୍ୟମ ଉକ୍ତଳରେ ୧୯୭୪ ବେଳକୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବାର କଥା ସେ ଉକ୍ତଳ ଦୀପିକାର ଅଗ୍ରଭିତ୍ତି ୧୭, ୧୯୭୪ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ଏହି

ବିଭାଗରେ ସେ ପାରିଶ୍ରମିକ ନେଇ କାମ କଲାବେଳେ ବିଶୁଙ୍ଗଳ ଭାବରେ
କାର୍ଯ୍ୟ ଛଲିଥିବାର ଦେଖୁଥିଲେ । ଖଦୀବୋର୍ଡ ଭିତରେ ନୈତିକତାର ଖୁବ୍
ଅଭାବ ଦେଖୁ ଅଗଷ୍ଟ ୫, ୧୯୭୪ରୁ ସେ ଏହି ବିଭାଗରୁ ସଂପର୍କ ତୁଟାଇ
ଦେଇଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ଉତ୍କଳରେ ଖଦୀ କାମ ହଠାତ୍ ବନ୍ଦ କରି ସମସ୍ତ
ଜିନିଷପତ୍ର ବିକାଉଙ୍ଗା କରି ବାକି ଆଦାୟକରି ଯାହା ମିଳିବ ତାହା ନିଶ୍ଚଳ
ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିକୁ ଫେରାଇ ଦେବା ଉଚିତ ବୋଲି ଅଗଷ୍ଟ ୨୩,
୧୯୭୪ ଉତ୍କଳ ଦୀପିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଜଣେ ନିଷ୍ଠାପର
କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଓ ସଂଗଠକ ହିସାବରେ ତାଙ୍କର ଏପରି ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ
କେତେକଙ୍କୁ ଅପ୍ରୀତିକର ମନେ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଥୁରେ ବିଚଳିତ ନ
ହୋଇ ନିଜର ସଂସ୍କାର ପ୍ରବଣତାର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ଏ ସଂପର୍କରେ
ଆଶା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୫, ୧୯୭୪ରେ ଏକ ଦାର୍ଘ୍ୟ ବିବରଣୀ ରଥ ପ୍ରକାଶ
କରିଥିଲେ । ସେ ଲେଖୁଥିଲେ - ମହାମ୍ରାଗାନ୍ତୀ ଜେଲକୁ ଯିବାପରେ ଖଦୀ
ବିଭାଗ ଯେଉଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଛି ସେଥୁରେ ସୂତ୍ରାକଟାକୁ କେବଳ ବ୍ୟବସାୟ
ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି କେତେ ଜଣ ପରନିର୍ଭରଣୀଳ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଖଦୀ
ବିଭାଗର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବନତି ବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ଦଶ ମଧ୍ୟ ଶୋଚନୀୟ
ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଖଦୀ କେନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଉଠିଯିବା ପରେ ସେମାନେ ଅରଟ
ଭାଙ୍ଗି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି କି ବିଦେଶକୁ ଛଲିଯାଇଛନ୍ତି
ଖବର ମିଳିନାହିଁ । ଅପବ୍ୟୟ ଏବଂ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ସଦ୍ଭାବର
ଅଭାବ ଯୋଗୁଁ ମୂଳଧନ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଅଛି । ବିଶେଷତଃ, ଯେଉଁ
ମୀତିରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ କଂଗ୍ରେସ କାମ ଚଳାଇବାର ଘୋଷଣା
ଦିଆଗଲା ତା ସହିତ ଏ ରକମ ଖଦୀ କାମ ଖାପ ନ ଖାଇବାରୁ ବୋଧହୁଏ
ଲୋକଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ରହିଲା ନାହିଁ । କୌଣସି ଆଶ୍ରମ କିମ୍ବା ଖଦୀ ମନ୍ଦିରକୁ
ଯାଇ ଦେଖିଲେ କେବଳ ବେଭାରର କୌଣସି ଓ ତତ୍ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଚହଳ ହିଁ

ଦେଖାଗଲା । ଶାଘ୍ର ସୂତାକାଟି ଆଣି ନ ଦେଲେ ମଞ୍ଚୁରୀ ଉଣାହେବ ବୋଲି କଟାଳି ସବୁ ସୂତା ଧରି ଆସିଛି । ଅଥବା ନିଜ ପରିଧାନ ପାଇଁ ବିଦେଶୀ ଭିନ୍ନ ଗତି ନାହିଁ । ଖଦୀ ସବୁ ଧୋବ କରି ଆଣିଦେଲେ ଶାଘ୍ର ଗୁଜରାତ ପଠାଇବାକୁ ହେବ ବୋଲି ଆଦେଶ ଆସିଛି ଯେ ଖଦୀକର୍ମୀ ସେଥିରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଶାଘ୍ର ସମାଧାନ କରିବ ବୋଲି ଧୋବା ମଦପିଲ ଆସି ଆଶ୍ରମରେ ପ୍ରଲାପ କାଢିଛି । ଏଣେ ଅରଟ ଅରଟ ଉପକରଣ ଲେଖାରେ ଆଉ ଅନାମତ ବାକି ହିସାବ ଦେଖାରେ କର୍ମୀ ଏତେ ଦୂର ବ୍ୟସ୍ତ ଯେ ଆଶ୍ରମଟା ଟିକିଏ ପରିଷାର କରିବା ପାଇଁ ସମୟ ନାହିଁ । ଏତିକିବେଳେ କେଉଁଠାରୁ ସୂତା ଖଦି କିମ୍ବା ହିସାବ ଆସିଲା ନାହିଁ ଏବଂ କେଉଁଠାରେ କିଏ ଗଙ୍ଗା ଅପହରଣ କଲା ବୋଲି କର୍ମୀ ଏତେଦୂର ବିଚଳିତ ଯେ ଅହିଁସା ଅସହଯୋଗ ନୀତିର ସୀମା ଲଂଘନ କରିବା ପାଇଁ ସେ ବାଘ ହୋଇଛି । ଦୈନିକ ଉପାସନା ଓ ସୂତାକଟା ହେବ ବୋଲି ଆଶ୍ରମରେ ନିୟମ କରାଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ତାହା ପ୍ରତିପାଳିତ ହୋଇପାରୁନାହିଁ । କୌଣସି ଗ୍ରାମବାସୀ ସୂତାକଟା ଶିଖିବାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ । ଖଦୀ ବିଭାଗ ତାହାର କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ଖଦୀ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ସଂସ୍କର୍ଷ ରହିଲା ନାହିଁ କି କର୍ମୀମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଜାତ ହେଲା ନାହିଁ ।”

ଜୟମଙ୍ଗଳ ୧୯୭୪ରେ ନାରୀ ଆଦୋଳନ ଓ ନାରୀଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ଥନ ଦେଇଥିଲେ । ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଥମ ଭାଗ ୨୩ ସଂଖ୍ୟାରେ ନାରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ନିବେଦନ ସେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ତାହା ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ ନାରୀ ମନରେ ଆଶା ଓ ଉପସାହ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ରସାମଣି ଦେବୀ, ସୃଷ୍ଟିମନ୍ୟୀ ଦେବୀ, ପାର୍ବତୀ ଦେବୀ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବୀ, ବୃଦ୍ଧପୁରଗୁ ଏପ୍ରିଲ ୧୯୭୪ ଉକ୍ତକ ଦୀପିକା ସଂଖ୍ୟାରେ

ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କୁ ଏକ ପତ୍ର ଲେଖୁ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, “ଆପଣ ଆସମାନଙ୍କ କଥା ଯେତେ ଭାବୁଛନ୍ତି ଉକ୍ତଳ ମରଦମାନେ ସେତିକି ଯେଉଁଦିନ ଭାବିବେ ଆସେମାନେ ପଶୁକରି କାହିଁକି ପଡ଼ି ରହିବୁଁ । ଆଶ୍ରମ ମହିଳାମାନଙ୍କ କଥା ଯାହା ଦେଖିଲେ ତାହା ସେ ଜାତିର ମରଦମାନଙ୍କ ଗୁଣରୁ । କେତେବେଳେ ଆଶ୍ରମ ଭଉଣୀମାନେ ପଦାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେଣି ଯେ ପଦାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିବାଟା ଆଉ ସେମାନଙ୍କର ଏତେ ବଡ଼ କଥା ହୋଇ ରହିନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆସ ଭଉଣୀମାନେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାଣ୍ଡିଶାଳ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଦେଖିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଆସେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଛୁ ଉକ୍ତଳ ମହିଳା ସମ୍ମିଳନୀ ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ଆପଣ ଏ ବର୍ଷ ଯୋଗାଡ଼ି କରି ଦିଅନ୍ତୁ । କଟକ, ପୁରୀ, ବାଲେଶ୍ୱର, ସମ୍ବଲପୁର, ସିଂହଭୂମି, ଗଂଜାମର ଭଉଣୀମାନେ ଶୀଘ୍ର ତ୍ୟାଗ ହେବେ । ଆସେମାନେ ସେହି ସଭାନେତ୍ରୀ ହେବାପାଇଁ କଟକ ଭାଗିରଥ ବାବୁଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ପୂଜନୀୟା ଶ୍ରୀମତୀ ସରଳା ଦେବୀଙ୍କ ନାମ କହୁଛୁ ।” ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥଙ୍କର ମହିଳା ସମ୍ମିଳନୀ ପାଇଁ ଆବେଦନର ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟ “ଲୋକମୁଖ” ପଢ଼ିକାର ପ୍ରଥମ ଭାଗ ଦ୍ଵିତୀୟ ସଂଖ୍ୟାରେ ନାରୀମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ବୁଗୁଡ଼ାରୁ କାଳୁ ପାଣିଗ୍ରହୀ ୧୯୭୪ ଜୁନ୍ ୧୨ରେ “ଆଶା”ର ପୃଷ୍ଠାରେ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କର ଏ ସଂପର୍କର ଭାବ ଉଚ୍ଚ ଓ ପ୍ରଷ୍ଟାବ ମହତ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସେ କହିଥିଲେ “ଜୟମଙ୍ଗଳ ବାବୁ ଉକ୍ତଳ ମହିଳା ସମ୍ମିଳନୀ କରିବେ । ଓଡ଼ିଆ ମରଦମାନେ ତ ଏତେ ଦିନ ଏତେ ପାଣ୍ଟାଟ୍ୟ ଶିକ୍ଷାପାଇ ଗଠନ କରିଥିବା ସମ୍ମିଳନୀରୁ ତାଙ୍କ ପାରିବାର ପଣ ଜଣାପଡ଼ିଲା । ଏବେ ରନ୍ଧନଶାଳାର ଅନ୍ଧାରକୋଣେ ଥିବା ମହିଳାମାନେ ଅଣ୍ଣାଉଡ଼ି ମହିଳା ସମ୍ମିଳନୀ କରିବାକୁ ବସିଥାଇଛନ୍ତି । ଯଦି ଉକ୍ତଳ ମହିଳାମାନେ ସାମୟିକ ଉତ୍ତରଜନାରେ ପଡ଼ି ତାଙ୍କ ଚିରାଧୁକୃତ ରନ୍ଧନଶାଳା ଛାଡ଼ି ବର୍ତ୍ତମାନ ଏତେ ଗୁରୁତର କାର୍ଯ୍ୟରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବାକୁ

ବସିଥଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ମରଦମାନଙ୍କର ସମ୍ମିଳନୀ ପରି ତାଙ୍କ ସମ୍ମିଳନୀଟି ଗୋଟିଏ ପ୍ରହସନରେ ପରିଣତ କରି ତାଙ୍କ ପଡ଼ୋଶୀ ଆଶ୍ରି ଭଉଣୀମାନଙ୍କର ହାସ୍ୟାସୁଦ୍ଧର ପାତ୍ର ହେବେ ନାହିଁ ।”

ଉଚ୍ଚଲ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଆଶ୍ରମ ପାଇଁ ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ ଆଗର କୋଠି ୨୦୦୦ ଟଙ୍କାରେ ୧୯୭୪ରେ କିଣାଯାଇଥିଲା । ଅସହଯୋଗ ଆଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେବା ଦିନଠାରୁ କର୍ମୀମାନେ ଏପରି ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ଆବାସ ଲୋଡ଼ିଥିଲେ । ମାତ୍ର ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କର ତତ୍ତ୍ଵାବଧାନରେ ଏହି ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଆଶ୍ରମ ୧୯୭୪ରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଏହି ଆଶ୍ରମରେ ସାଧନାର୍ଥୀଙ୍କ ମହିଳାମାନେ ମଧ୍ୟ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଅଛବ ଜାତିର ପିଲାକୁ ପାଠ ପଡ଼ାଇବା, ବିପନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ସେବା ଇତ୍ୟାଦି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଆଶ୍ରମ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କ ତତ୍ତ୍ଵାବଧାନରେ କର୍ମମୁଖର ଉଠିଲା । (ଅତିରିକ୍ତ ଉଚ୍ଚଲ ଦୀପିକା, ଏପ୍ରିଲ ୪, ୧୯୭୪) ୧୯୭୩ରେ ଘୁମୁସୁରରେ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ସମୟରେ ରସଲକୋଣୀଆଠାରେ ଗୋରକ୍ଷାଶ୍ରମ ଓ ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ପରିଷଳନା ଭାର ଜୟମଙ୍ଗଳ ନେଇଥିଲେ । ସେ ଶ୍ରୀବହୁ ପଣ୍ଡା ଏବଂ କେତେଜଣ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀଙ୍କୁ ସଂଗରେ ଘେନି ବୁଗୁଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳରୁ ଏଥିପାଇଁ କେତେ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଜିଲ୍ଲା କମିଟିର ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ରହିବାରୁ ଗୋରକ୍ଷାଶ୍ରମ ଓ ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜର ସକଳ ପ୍ରକାର କାଗଜପତ୍ର ଓ ଧନ ଶ୍ରୀବହୁ ପଣ୍ଡାଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ । ଜିଲ୍ଲାର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ତାଲୁକ ସ୍ଵାର୍ଥ ବଳି ଦେବାକୁ ହେବ ବୋଲି ସେ ଘୁମୁସୁର ଛାଡ଼ିବାକୁ ବାଧ ହୋଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଗୋରକ୍ଷାଶ୍ରମ ଓ ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜ ପାଇଁ ସେ ୧୯୭୪ରେ ବିଶେଷ ଧାନ ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ଉତ୍କଳ ପ୍ରାଦେଶିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତିର ନିଷ୍ଠାତି ଅନୁସାରେ ୧୯୭୪ ମେ ମାସରେ କଟକରେ ଉତ୍କଳ ପ୍ରାଦେଶିକ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଶିଷ୍ଟ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ବସିବ ବୋଲି ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଉତ୍କଳ ପ୍ରାଦେଶିକ ଖଦୀ ବୋର୍ଡ୍ ଏହି ପ୍ରଦର୍ଶନୀର ସକଳ ପ୍ରକାର ଆୟୋଜନ କରିବେ ବୋଲି ଜଣାଯାଇଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଉତ୍କଳ ପ୍ରାଦେଶିକ ଖଦୀ ବୋର୍ଡ୍, ଉତ୍କଳ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଆଶ୍ରମ, ବ୍ରହ୍ମପୁରରୁ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ପ୍ରଦର୍ଶନୀକୁ ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦର କରିବା ପାଇଁ ଶିଷ୍ଟ ଏବଂ ଶିଷ୍ଟପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ୧୯୭୪ରେ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ସେହି ଉପଳକ୍ଷେ ଏକ ସୁଚିତ୍ତିତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ୧୯୭୪ ଏପିଲ ୧୨ ଉତ୍କଳ ଦୀପିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସେ ଲେଖାଥିଲେ - ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଶିଷ୍ଟ ସକାଶେ ଉତ୍କଳର ପ୍ରଶର୍ଣ୍ଣ ଅଛି । ଆଜି ସୁନ୍ଦର ସେ ଉପାଦାନ ଓ ହସ୍ତର ପ୍ରବାଣତା ଲୋପ ପାଇନାହିଁ । ସମୟେ ସମୟେ ଏପରି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶିଷ୍ଟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି ଯାହା ଆମମାନଙ୍କ ଭୁବନେଶ୍ୱର, କୋଣାର୍କ ପ୍ରଭୃତିର ମହାଭକ୍ତୁ ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ରଖିଛି । ଉତ୍କଳରେ କୋଇଲା ଲୁହାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅଭ୍ରହିରା ତମା ପ୍ରଭୃତି ନାନା ପ୍ରକାର ଧାତୁର ଖଣି ବିଭିନ୍ନ ଶିଷ୍ଟର ଉପାଦାନ ହୋଇ ରହିଛି । ପୂର୍ବରୁ ଏଠାରେ ଲୁଗା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଅରଣ୍ୟ ଥିବାରୁ ପ୍ରତୁର ପରିମାଣରେ କାଠ ମିଳୁଛି । ବିଭିନ୍ନ ରକମର ପ୍ରସ୍ତର ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଉଛି । ସୁବିସ୍ତୁତ ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳ ଆଉ ମନୋହର ଚିଲିକା ଓଡ଼ିଆ ନାକ ଚକ୍ଷୁରେ ଧାରଣ କରିବାକୁ ସର୍ବଦା ରହିଛି । ସର୍ବୋପରି କାର୍ଯ୍ୟାସ ସେ ପ୍ରାଚୀନ ଶୌରବ ଫେରାଇ ଆଣିବା ନିମନ୍ତେ ଉତ୍କଳର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହସ୍ଥଙ୍କୁ ଆଜି ଆହାନ କରୁଛି ।

ସରକାରର କଳକୌଣ୍ଡଳ, ବନ୍ୟା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଓ ଆର୍ଥିକ ଦୂରବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦର ଆଜି ଉତ୍କଳର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାକ୍ତରେ ସେ ଶିଷ୍ଟ ଜୀବିତ ରହିଅଛି,

ଦେଖିଲେ ପ୍ରାଣରେ ଆହୁଦ ଆସେ । ଜାମସେବପୁର ଟାଟା କଂପାନୀ, ଆସିକା ଚିନି କାରଖାନା, କଟକ ଟ୍ୟାନେରୀ ଓ ଅଳଂକାର ଭଣ୍ଡାର ଆଜି ନାରବ ଭାଷାରେ କହୁଅଛନ୍ତି ଯେ ଭାରତର ଏ କଳକାରଖାନା ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ଉତ୍କଳ ପଛରେ ପଡ଼ି ରହିନାହିଁ । ଯେଉଁ ହାତ ତିଆରି ଖଦୀ କଳ ତିଆରି ଖଦୀକୁ ପରାଜିତ କରି ଜଣ୍ଠ ଜଣ୍ଠିଆ କଂପାନୀ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଶ୍ନସିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଲଙ୍ଘଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଗଂଜାମରେ ଅଛି । ତାହାର ଜରି କାହୁ ମୁହଁ ଦିଆଯାଇଥିବା ଖଦୀ, ବ୍ରହ୍ମପୁର ପାଟ, ମଂଜୁଷାର ବାଢ଼ିଛଢ଼ି, ବେଳଗୁଣ୍ୟାର ପିତଳମାଛ, ଆସିକା ଓ ପୋଲସରାର ଖଲା, ମଥୁରା ଓ ବିକ୍ରମପୁରର ପିତଳ କାମ, ଚିକିଚିର ହାତୀଦାନ, ପାରଳାର ଜାଇକାଠ ଓ ଶିଘରକାମ, ବଡ଼ଗଡ଼ ଝିକର, ମୁଣ୍ଡମରାଇ କେନ୍ଦ୍ରାସ ଓ ବାଲିପଦାର କାଠକାମ ପ୍ରଦର୍ଶନୀରେ ରହିବାର ଯୋଗ୍ୟ । ଉତ୍କଳରେ ଆହୁରି ବି ଜିନିଷ ଅଛି ଯାହା ପୁରୀ, କଟକ, ବାଲେଶ୍ୱର, ସମ୍ବଲପୁର ଓ ସିଂହଭୂମି ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସଂପାଦକମାନେ ଓ ଖଦୀ କେନ୍ଦ୍ରର ପରିଷଳକମାନେ ଆଜହଁ ସଂଗ୍ରହ କରି ପ୍ରଦର୍ଶନୀକୁ ଆଣିବେ । ଯେଉଁମାନେ ୨୦ୟୁ ୧୦୦ ନମ୍ବର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁତା କାଟିବେ, ସେମାନେ ପ୍ରଦର୍ଶନୀରେ ନିଜର କୃତିତ୍ୱ ଦେଖାଇବେ । ଗଂଜାମର କୁକୁଡ଼ାଖଣ୍ଡି, ମେଲିଆ ପୁରୁ ଓ ପିତଳ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ଏପରି ଲୋକ ଅଛନ୍ତି ଯେ ଆସେମାନେ ଜାଣୁଁ ପାଟ ଆଉ ସୁତାରେ ନକ୍ଷା ଧଡ଼ି ବୁଣିବା ଏ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷତ୍ବ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ଉତ୍କଳରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଶିଳ୍ପ ଅଛି । ଶିଳ୍ପୀ ଆଉ ଶିଳ୍ପିର ଉପାଦାନ ଅଛି । ତଥାପି ଗୌରବ ନାହିଁ; ଅତି ବସ୍ତ୍ର ନାହିଁ । ଏହାର କାରଣ ଉତ୍କଳର ଶିଳ୍ପ “ବନ ମାଳତୀ ପରି ବନେ ଫୁଟି ଛଡ଼ୁଛି ।” ସେବିନ କୋକନଦ ନିଶ୍ଚଳ ଭାରତ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରଦର୍ଶନୀରେ ଶିଳ୍ପିର ଖଣି - ଏହି ଉତ୍କଳର ନାମ ନ ଦେଖି ଏକେକଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଆଘାତ ଲାଗିଛି ।” ଏହିପରି ଉତ୍କଳର ଶିଳ୍ପ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ

କଥା ପ୍ରକାଶ କରି ଉକ୍ତଳ ପ୍ରାଦେଶିକ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଏ ସବୁର ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ପାଇଁ ସେ ନିବେଦନ କରିଥିଲେ ।

ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କର ସଂସ୍କାରକ ଜୀବନ ୧୯୭୫ ଏବଂ ୧୯୭୬ ଗରେ ବେଶ ସକ୍ରିୟ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । ବାଧତାମୂଳକ ବିଧବ୍ୟ ଦେଶରେ ନାନା ପ୍ରକାର କଳଂକ ଆଣି ଦେଉଥିବା ବେଳେ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ପରି ଉକ୍ତଳ ବିଧବା ବିବାହରେ ସାହାୟ୍ୟ କରିବାକୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ନଥିବା ଦେଖୁ ପଞ୍ଜାବ ଲାହୋର ବିଧବା ବିବାହ ସହାୟକ ସଭା ଗଂଜାମର ବୃଦ୍ଧପୁରଠାରେ ଗୋଟିଏ ଶାଖା ୧୯୭୫ରେ ଖୋଲିଥିଲେ । ରଥ ବିଧବା ବିବାହ ସହାୟକ ସଭା, ବୃଦ୍ଧପୁରର ସଂପାଦକ ହିସାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ବିଧବା ବିବାହକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ଥନ ଦେଇ ସେ ୧୯୭୫ରେ ଅଭିଯାନ ଚଳାଇଥିଲେ । (ଉକ୍ତଳ ଦ୍ୱାରୀକା, ଜାନ୍ମୁଆରୀ, ୧୦, ୧୯୭୫)

ବିଧବାର ଉପସ୍ଥିତି ସମାଜର କଳଂକ ବୋଲି ସେ ମନେ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ ବିହାର ଓଡ଼ିଶାରେ ୧୯୭୫ ସୁନ୍ଦା ଓଡ଼ିଶାର ବିଧବା ସଂଖ୍ୟା ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ଶାସନାଧୀନରେ ଥିବା ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ମିଶାଇଲେ ବିଧବା ସଂଖ୍ୟା ଓଡ଼ିଶାର ଆହୁରି ବେଶି । ଓଡ଼ିଶାର ଏହି କଳଂକ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରି ସେ ଉକ୍ତଳ ଦୀପିକାରେ ମାର୍କ ୧୪, ୧୯୭୫ ସଂଖ୍ୟାରେ ଲେଖିଥିଲେ - ଏକ କଳଂକର ବୋଲେ ଘେନି ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଜଗତ ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ଚେକି ପାରିବ ତ ? ଭାରତର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ପଣ୍ଡିତ ଜିଶ୍ଵର ଚନ୍ଦ୍ର ବିଦ୍ୟାସାଗର ବିଧବା ବିବାହକୁ ଶାସ୍ତ୍ରସିଦ୍ଧ ଓ ସରକାରୀ ଆଇନାନ୍ତୁମୋଦିତ କରି ଦେଇଥିବାରୁ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶରେ ଅବାଧରେ ଏହା ଚଳୁଅଛି । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ନିଷ୍ଠା ଦେଶାଛର, କୁଳାଛର ବଶବର୍ଜୀ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ଆଉ କେତେ ଦିନ ନିଜର ବାଲୁତ କନ୍ୟା ଓ ଭଗିନୀଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠାର ବ୍ୟବହାର କରି ଛଲୁଥିବ ?

ବାଲୁଡ କନ୍ୟା କାତ ସିଦ୍ଧୁର ପାଇଁ ଆତୁର । ମାଛମାଂସ ଖାଇବା ପାଇଁ ଲାକାଯିତ । ଗୃହସଂସାର ନିମନ୍ତେ ପ୍ରବଳ ପିପାସାନ୍ତି; ତାକୁ ସେଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ଉପବାସରେ ମାରି ତା ଆଖି ଆଗରେ ନିଜେ ସକଳ ସୁଖ ଭୋଗରେ ମାତିବା ପିତାମାତାର କାର୍ଯ୍ୟ ନା ପିଶାଚର କାର୍ଯ୍ୟ ? ପୁଅ ବିବାହ ନ ହୋଇ ରହିଲେ କିମ୍ବା ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ସୁନ୍ଦର ବିପନ୍ନୀଙ୍କ ହେଲେ ତାର ସୁଖ ଦେଖିବାକୁ ତାକୁ ଧରିମାରି ବିବାହ କରାଇ ଦିଆଯାଉଅଛି । କିନ୍ତୁ ଝିଅବେଳକୁ ପିତାମାତା ବଂଧୁବାନ୍ଧବ ପଥର ହୋଇଯାଉଛନ୍ତି କିପରି ? ମୁଁ ଜାଣେ ଅନେକ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି ଓ ଅନୁଭାପ କରୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କୁଳାଇରକୁ ଏହିପାରୁ ନାହାଁନ୍ତି । ଯେଉଁ କୁଳ ମୂର୍ଖ ଦୁର୍ବଳ, ସେଥିରେ ରହିବା କି ସୁଖ ? ଆଜିକାଲି କେଉଁ କୁଳର ସାଧ ଅଛି ଯେ ବିଧବା ବିବାହ ବିପକ୍ଷରେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରି ଶାସ୍ତ୍ର ଦେଖାଇପାରିବ ଏବଂ ବିଧବା ବିବାହ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବେ କୁଳରୁ ଅନ୍ତର କରିପାରିବ ? ମିରୁଟର ଚୌଧୁରୀ ନାମକ ଏକ କୁଳରୁ ପଣ୍ଡିତ ରାଧାଲାଲ ଓ ପଣ୍ଡିତ ଘାସିରାମକୁ ବିଧବା ବିବାହ ଦେବା ସଂପର୍କରେ ଅନ୍ତର କରାଯିବାରୁ ଉଚ୍ଚ କୁଳର ପ୍ରଧାନ ଲୋକଙ୍କୁ ମିରରୁ ସେସନ୍ସ ଜଜ୍ ଯେ ଦଣ୍ଡ ଦେଲେ ତାହାର ପୁନରବିଶ୍ଵର ନିମନ୍ତେ ଆଲାହାବାଦ ହାଇକୋର୍ଟକୁ ମୋକଦମା ଯାଇଥିଲା । ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଦଣ୍ଡ ସ୍ଥିର ହେଲା । ସେଦିନ ସତୀଦାହ ପ୍ରଥା ଉଠାଇ ଦେଲାବେଳେ କୁଳରେ ଏ ରୂପ ଏକ ରୋଗ ଆସିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତୀହା ଯେପରି ଶାଘ୍ର ପ୍ରଶମିତ ହୋଇ ସ୍ବୀ ଜାତିର ଉଦ୍ଧାର ହେଲା ସେପରି ଏବେ ମଧ୍ୟ ବିଧବା ବିବାହ ପ୍ରଚଳିତ ହେବ ସଦେହ ନାହିଁ । ନିଜ ବୁଦ୍ଧିରେ ଯେଉଁମାନେ ବିଧବା ଓ ବିପନ୍ନୀଙ୍କ ହୋଇ ରହିବାକୁ ସୁଖବୋଧ କରିବେ, ସେମାନଙ୍କର ପୁନର୍ବବାହ ନିମନ୍ତେ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଅବଶ୍ୟ ଧୃଷ୍ଟତାର କ୍ଥା । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବିବାହ କରିବାକୁ ଲାଗୁ ଅଛି ସେମାନଙ୍କୁ ସେଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ରଖିବା ଦ୍ୱାରା ସମାଜରେ ବ୍ୟକ୍ତିରର, ଭୁଣହତ୍ୟା ଆଦି ପାପସକଳ ଦେଖାଯିବା

କେବଳ ସ୍ଵାଭାବିକ । ଯେଉଁମାନେ ଝିଅକୁ କୁଳରେ ରଖିବାକୁ ଏଡେ ଆବୁର, ସେମାନଙ୍କୁ ଦାଣ୍ଡର ଜିକାରୁଣୀ କରି ଛାଡ଼ି ଦେଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ପୁରୀଠାରୁ ନବଦ୍ୱୀପ ବୃଦ୍ଧାବନ ଯାଏ ଯେଉଁ ବିଧବାମାନେ ମାତାଜୀ ହୋଇ ବୁଲୁଛନ୍ତି ସେ ସମସ୍ତେ ଶୁଦ୍ଧ ଚରିତ୍ର ବୋଲି କିଏ କହିବ ? କେତେ ବିଧବା ଆଜି ବେଶ୍ୟାଘରେ, ମୁସଲମାନ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ ସଂପ୍ରଦାୟରେ ତାର କଳନା କରୁଛି କିଏ ? ସର୍ବୋପରି କେତେ ଯେ ଅନାହାରରେ ନିରାଶ୍ୟ ହୋଇ କେଉଁ ବାଟ୍ୟାଟରେ ଗଛମୂଳରେ ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ୁଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ନିଶ୍ଚାସ ପଡ଼ିବ କାହା ଉପରେ ? ଏଥପାଇଁ କି ପିତାମାତା ଝିଅକୁ ଜନ୍ମ ଦିଅନ୍ତି ? ବିଧବା ଝିଅର ପିତାମାତାମାନେ, ବିଧବା ଝିଅକୁ ବିବାହ ନ ଦେଲେ ତୁମ୍ହପରେ ସେମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଗାଉଣୀ ଗାଇଲେ ସରିବ ନାହିଁ ।” ଏହି ଦୀର୍ଘ ବିବରଣୀରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଓଡ଼ିଶାର ସମାଜରେ ବିଧବା ବିବାହର ଆବଶ୍ୟକତା ସଂପର୍କରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ ।

ବିଧବା ବିବାହ ସହାୟକ ସଭାର ସଂପାଦକ ହିସାବରେ ବିଧବା ବିବାହ ସଂପର୍କରେ ଏକ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣିକରଣ ଦେଇ ଉକ୍ତଳ ଦୀପିକାରେ ଜୁଲାଇ ୧୮, ୧୯୨୪ରେ ଲେଖାଥିଲେ : “ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବୟସ ଅଧିକ ସେମାନଙ୍କ ବିବାହ ନିମନ୍ତେ ଆୟୋଜନ କରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । କେତେକ ଜଣ ମାତ୍ରିକ ପାସ କରା ଯୁବକ ଏପରି ବିଧବାର ବିବାହ କରିବେ, ଯାହାଙ୍କ ଅଭିଭାବକ ସେମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାର ଖର୍ଚ୍ଚ ବହନ କରିବେ । ଏପରି କୌଣସି ବିଧବାର ଅଭିଭାବକ ଅଛନ୍ତି କି ? ଯେଉଁମାନେ ଶିକ୍ଷିତା ଯୁବତୀ ବିଧବାର ବିବାହ କରିବେ ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ଦେଶ ଓ ଅନ୍ୟ ଜାତିରେ ବିବାହ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବେ କି ? ତ୍ୟାଗ ସ୍ଵାକାର କରି ସାହସ ଧରି ଅଗ୍ରସର ନ ହେଲେ ସମାଜର ଜଡ଼ତା ଭାଙ୍ଗିବ ନାହିଁ କି କଳଂକ ଘୂଞ୍ଚିବ ନାହିଁ । ଏଣେ ଯେଉଁମାନେ ବାଲ୍ୟ ବିଧବାର

ବିବାହ ଦେବାକୁ କହନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ଏକ ବିଧବାଶ୍ରମରେ ରଖି
ଶିକ୍ଷା ଦୀକ୍ଷା ଦିଅନ୍ତୁ । ଯେଉଁମାନେ ବିଧୁପୂର୍ବକ ଚିରଦିନ ବିଧବା ରହିବେ
ସେମାନଙ୍କୁ ପୁନର୍ବିବାହ ନିମନ୍ତେ ବିଶେଷ ଅନୁରୋଧ କରିବା ଅନୁଚିତ ।
ଡେବେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଆଶ୍ରମରେ ରହି ପବିତ୍ର ଭାବେ ଜୀବନ କାଟିବା
ଉଚିତ ।”

୧୯୭୭ ବେଳକୁ ବିଧବା ବିବାହ ପ୍ରତି ଜନସମର୍ଥନକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ
କରି ଜୟମଙ୍ଗଳ ଅତିରିକ୍ତ ଉତ୍କଳ ଦୀପିକାରେ ଏପ୍ରିଲ ୨୪, ୧୯୭୭ରେ
ଏ ସଂପର୍କରେ ଏକ ଚମକ୍ତାର ବିବୃତି ଦେଇଥିଲେ । ସେଥିରେ ସେ
ଲେଖିଥିଲେ “ଦିନ ଫେରିଛି । ଯେଉଁ ବିଧବା ବିବାହ କଥା ମୁଖରେ ଧରିବା
ପାପ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା ତାହାର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବାକୁ ଆଜି
କେତେ ଜଣ ଅଗ୍ରସର ହେଲେଣି । ଏତିକି ବେଳେ କେବଳ ଜଣେ କର୍ମବୀର
ଉତ୍କଳରେ ନବୟୁଗ ଆଣି ଦେଇପାରେ । ହିସାବ ବୁଝିରେ ପରିଚଳିତ
ହେଉଥିବା ଯାଏ କେହି କର୍ମବୀର ହୋଇପାରିବେ ନାହିଁ । ଖବରକାଗଜ
ମାନଙ୍କରେ ଏ ବିଷୟରେ କେତେ ଲୋକ କେତେ ପ୍ରକାର ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେଣି ।
ସେଥିରୁ କିନ୍ତୁ ଜଣେ କେହି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପାଲନ କରିଥିବା ଖବର
ମିଳେ ନାହିଁ । ବିଧବା ବିବାହ ଅନୁମତି ମୂଳରୁ ମିଳିଯିବ ବୋଲି କିଏ
ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିଛନ୍ତି । ସ୍ଵଗୋତ୍ର ସ୍ଵକୁଳରୁ ବିଧବା କନ୍ୟା ପାଇବେ
ବୋଲି କାହାର ଆଶା, କିଏ ବା ବିବାହ ବେଳେ କିଛି ସଂପର୍କ ପାଇବେ
ବୋଲି ଭାବିଛନ୍ତି । ଏସବୁ ହେଲେ ବିଧବା ବିବାହ ପ୍ରତଳନ ହେବ । କିନ୍ତୁ
କର୍ମବୀର ଏପରି କାହାର ଅପେକ୍ଷାରେ ରହେ ନାହିଁ । ବିଧବାକୁ ଉତ୍କାର
କରିବା ନିମନ୍ତେ ବିବେକର ଡାକ ଶୁଣିବା କ୍ଷଣି ସେ ଜାତି ଅଜାତି, ଦେଶ
ବିଦେଶ, ଧନ ନିର୍ଭନ ବିରାଗ ନ କରି ଯେଉଁଠାରେ ପାଇବ ସେଠାରେ
ଗୋଟିଏ ବିଧବାକୁ ବିବାହ କରି ନିଏ । କ୍ରମେ ଜାତିର ଚେତନ୍ୟ ଉଦୟ

ହୁଏ । ସଂସ୍କାରକକୁ ସର୍ବଦା ଦୁଃଖ ବିପତ୍ତି ରରଣ କରିନେବାକୁ ହୁଏ । କେତେ ଜଣ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ନ ଗଲେ କୁଳର ଜଡ଼ତା କେବେ ଭାଙ୍ଗିବ ନାହିଁ । ସ୍ଵଜାତି ସ୍ଵଗୋଡ଼ରେ ବିବାହ କର କିମ୍ବା ବିଜାତି ବିଦେଶରୁ କନ୍ୟା ଆଶ ତୁମେ ଯଦି ସଂସ୍କାରକ ତୁମେ ଏକ ଘରିକିଆ ହୋଇ ରହିବ କ୍ରମେ ତୁମ୍ଭ ସାଥରେ ଲୋକ ମିଶିବେ । ସମାଜଠାରୁ ନିର୍ମ୍ୟାତନା ଭୋଗୀ ଦରିଦ୍ର ହୋଇ ରହ; ଯଦି ସମାଜ ସଂସ୍କାର ସ୍ଥିତ୍ୟ ପ୍ରାଣରେ ରହିଛି ତୁମେ ଦିନେ ସମାଜର ନେତା ହୋଇ ଠିଆ ହେବ ।”

ସଂସ୍କାର ଓ ସେବାସଂଘ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଥିବା ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପରିଚଳକ ହିସାବରେ ରଥ ବିଧବା ବିବାହ ପ୍ରତି ୧୯୭୭ରେ ବହୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ସୁପରିଚିତ ସଂସ୍କାରକ ଶ୍ରୀବସ୍ତ୍ର ପଣ୍ଡାଙ୍କ ସଂପାଦନାରେ ସଂସ୍କାର ନାମକ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ୧୯୭୭ ଏପ୍ରିଲ ମାସରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଏଥରେ ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ ବିଷୟକ ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଜୟମଙ୍ଗଳ, ସଂସ୍କାର ଓ ସେବାସଂଘ ବ୍ରହ୍ମପୁରର ପରିଚଳକ ହିସାବରେ ଏହାର ପ୍ରସାରଣ ପାଇଁ ବହୁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । (ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା, ମେ ୧୩, ୧୯୭୭) ସଂସ୍କାର ଓ ସେବାସଂଘରେ ଅନାଥ ବାଲିକାମାନଙ୍କର ସୁରକ୍ଷା ଓ ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା, ପାତ୍ର ଅତିଥିମାନଙ୍କର ସଜ୍ଜାର, ଅସହାୟ ବିଧବାମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ଦାନ, ବିବାହ ଜାତ୍ରା କରିବା ବିଧବାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପୁର୍ବବିବାହ ଆୟୋଜନ, ମୁବତା ବିବାହ ପ୍ରଚଳନ, ଅଷ୍ଟଶ୍ୟ ଅଞ୍ଚ୍ଚ୍ୟଜ ଜାତିର ଉତ୍ସାର, ଜୀବହିଂସା ନିରାଶା ଓ ନିରାମିଶ ଭୋଜନର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ, ଜାଗାର ନାମରେ ଶୁଦ୍ଧ ଦେବଦେବୀ ଓ ପିତୁଳା ପୂଜା ବଦଳରେ ନିରାକାର ବ୍ରହ୍ମପାସନାର ପ୍ରକଳ୍ପ ଜତ୍ୟାଦି ସମାଜ ସଂସ୍କାର କରିବାକୁ ହେଉଥିଲା । ଗୋରକ୍ଷାଶ୍ରମ (ରସଳକୋଣ୍ଟା)ର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସତା ହିସାବରେ ସଂସ୍କାର ଓ ସେବାସଂଘ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା

ହୋଇ ରଥଙ୍କ ସୁପରିଷଳନାରେ ବେଶ ଅଗ୍ରଗତି କରିଥିଲା । ୧୯୭୭ ବେଳକୁ ଏହା ବେଶ ସକ୍ରିୟ ଥିଲା । ଶ୍ରୀବନ୍ଦ ପଣ୍ଡା ଗୋରକ୍ଷାଶ୍ରମ (ରସୁଲକୋଣ୍ଡା) ର ମ୍ୟାନେଜର ଥିଲେ ଏବଂ ରଥଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ସହଯୋଗୀ ଥିଲେ । (ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା, ଜୁନ, ୧୯, ୧୯୭୭)

୧୯୭୭ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୨ ତାରିଖରେ ଗଂଜାମ ବୋଇରାଣୀଠାରେ ସଂସ୍କାର ଓ ସେବାସଂଘ ସମ୍ମିଳନୀର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧିବେଶନ ହୋଇଥିଲା । ଏଥରେ ଗଜାଧର ପ୍ରହରାଜ ମହାପାତ୍ର, ପିତାମର ମିଶ୍ର, ଦିବାକର ଦାସ, ନୀଳକଣ୍ଠ ମିଶ୍ର, ଗୋବିନ୍ଦ ପାଣି, କୀରତତ୍ତ୍ଵ ପାଣି ପ୍ରଭୃତି ପଣ୍ଡିତ ଗଣ ଏବଂ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ମଧ୍ୟ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ସେବାସଂଘ ଚେଷ୍ଟାରେ ଉତ୍କଳ ମହିଳା ସମ୍ମିଳନୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା । ବ୍ରହ୍ମପୁର ସୁରୋଳାଠାରେ ଅନୁନ୍ତ ଜାତିର ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି ସଂଘ ଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଥିଲା । ଅଛୁବ ଜାତି (ଦଳିତ ଜାତି) ମଧ୍ୟରେ ନବଜାଗରଣ ଅଣାଇ ସେମାନେ ଯେପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିଙ୍କ ସହିତ ସକଳ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମାନ ଅଧ୍ୟକାର ଲାଭ କରିବେ, ତାହାର ଆୟୋଜନ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ସଂଘ ମାଧ୍ୟମରେ ଉତ୍କଳର ସୁବିଜ୍ଞାତ ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ସୁଯୋଗ୍ୟ ସଂପାଦକ ବିଶ୍ଵନାଥ କର ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କ ଆହ୍ଵାନ କ୍ରମେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ରଥ ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଜହିଥିଲେ - ଏ ଦେଶରେ କେତେକ ଜାତିରେ ଅପରିଣତ ବୟସ୍କ ବାଲିକା ଓ ଯୁବତୀଙ୍କୁ ବିଧବୀ ନାମରେ ରଖାଯାଇ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିବା ଏ ସମ୍ମିଳନୀ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ସେମାନଙ୍କର ପୁନର୍ବାହର ଆୟୋଜନ ନିମନ୍ତେ ବିକିଧ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କରନ୍ତୁ । ଏଥରୁ ରଥଙ୍କ ବିଧବୀ ବିବାହ ସଂପର୍କ ପଦକ୍ଷେପ ଏବଂ ଉଦ୍ୟମର ସୂଚନା ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇପାରେ ।

ଗୋରକ୍ଷା ଓ ଗୋସେବା ଶ୍ରୀବହସ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ପରି ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥଙ୍କର ୧୯୭୪ରୁ ୧୯୭୫ରେ ବ୍ୟାପକ ସମାଜ ସଂସ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଦେଉଳ ତୋଳିବା କିମ୍ବା ପୋଖରୀ ଖୋଲିବାଠାରୁ ଗୋରକ୍ଷା ଓ ଗୋସେବା ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଧର୍ମବୋଲି ସଂସ୍କାରକମାନେ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀବହସ ପଣ୍ଡା ଉକ୍ତକ ଦୀପିକାରେ ମାର୍କ ତୃତୀୟ, ୧୯୭୪ରେ ଏ ସଂପର୍କରେ ଲେଖିଥିଲେ “ଗୋମାତା ପ୍ରୁତ୍ୟେଷ ଦେବତା । ଖାଲି ଘାସ ପାଣି ଖାଇ ଅମୃତ ସମାନ କ୍ଷୀର ଦିଅନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଗାଇ କୋଟିଏ ପ୍ରାଣୀ ପାଇଁ ଆହାର ଯୋଗାଇ ପାରେ । ଗୋ ସେବାରୁ ବଳି ପୁଣ୍ୟ ନାହିଁ । ଗୋହତ୍ୟାରୁ ବଳି ପାପ ନାହିଁ । ଗୋରକ୍ଷା ଗୋ ସେବା ମନୁଷ୍ୟର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ - ପୁଣି ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ।” ସେଥିପାଇଁ ବେଳଗୁଣ୍ୟ ଗୋରୁହାଟ ସମୀପ ତନରତା ଗ୍ରାମ ନିକଟ ସରକାରୀ ଆୟତୋଟା ପାଖରେ ୯ ଏକର ଭୂମିର ପଛା ନେଇ ତହିଁରେ ଗୋଶାଳା ଓ ଆଶ୍ରମ ଘର ସେ ତୋଳାଇଲେ । ଗୋରକ୍ଷା ଆଶ୍ରମ ନିର୍ବାହ ପାଇଁ ପାଖରେ ଥିବା ବାଣତୁମ୍ବ ଗ୍ରାମରେ ୩୦ ଏକର ଜମି ଖାଲି ହୋଇଥିଲା । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ଅଣ୍ଣାଉଢ଼ି ଉଠିଥିଲେ । ଜୟମଙ୍ଗଳ ଗୋହତ୍ୟା ନିବାରଣ ପାଇଁ ବାରଂବାର ନିବେଦନ କରିଥିଲେ । ସଂସ୍କାର ଓ ସେବାସଂଘର ପରିଚଳକ ଥିବା ସମୟରେ ସେ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ବେଶ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଗୋରକ୍ଷାଶ୍ରମକୁ କେହି କେହି ଏକ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ । ଜୟମଙ୍ଗଳ ଏହାର ବିପକ୍ଷରେ ସ୍ଵର ଉଠାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ ‘ଗୋ’ର ଅର୍ଥ ପୃଥିବୀ - ଯାହାଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀର ସୁରକ୍ଷା ହେବ । ସେପରି କାର୍ଯ୍ୟସବୁ ଏ ଆଶ୍ରମ ପକ୍ଷରୁ କରାଯାଉଥିବାର ସେ ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ିଥିଲେ । ଗୋରକ୍ଷା ଆଶ୍ରମ ଗୋଶାଳା ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଉଥିଲା । ତାଙ୍କ ମତରେ ଗାଇଗୋରୁ ଛଡ଼ା ମଙ୍ଗିଷ୍ଠ, ଛେଳି, ମେଣା,

କୁକୁର ବିରାଢ଼ି ଆଦି ଅନେକ ଜୀବଜ୍ଞାନୀର ଏଠାରେ ପ୍ରତିପାଳିତ ହେବାର ବ୍ୟକସ୍ତା ଥିଲା । ଯେ କୌଣସି ପ୍ରାଣୀ ବିପନ୍ନ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଗଲେ ତାକୁ ଏଠାରେ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଯଥାସାଧ ଯନ୍ତ୍ର କରାଯାଏ ଏବଂ ଜୀବଜ୍ଞାନୀଙ୍କୁ କିପରି ପୋଷିପାଳି ରଖିବାକୁ ହୁଏ ତାହା ପ୍ରର୍ବଧ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ କରାଯାଏ - ଏହିପରି ଯୁକ୍ତିରେ ସେ ଗୋରକ୍ଷାଶ୍ରମର ମହତ୍ଵ ପ୍ରତିପାଦିତ କରିଥିଲେ । ଗୋରକ୍ଷାଶ୍ରମର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମହତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟମାଳା ମଧ୍ୟରେ - ଜୀବହତ୍ୟା ନିବାରଣ କରିବା, ଶ୍ଵେତ ଦେବଦେବୀ ପୂଜା ଭାଙ୍ଗି ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ରହ୍ମ ଉପାସନାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବା, ଆମିଶାଦିର ଛଡ଼ାଇ ଶାକାହାର ପ୍ରଚଳନ କରାଇବା, ଅସହାୟ ବିଧବାମାନଙ୍କୁ ବାସ ଦେଇ ବିବାହୋସକା ବିଧବାମାନଙ୍କୁ ପୁନର୍ବବାହର ଆୟୋଜନ କରିବା, ଅରକ୍ଷିତ ଅନାଥ ବାଲକବାଲିକାମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରି ସେମାନଙ୍କର ଉବିଷ୍ୟତ ଜୀବନୋପାୟର ବ୍ୟକସ୍ତା କରିବା, ତଥାକଥୃତ ଅଛୁବଜାତି, ପ୍ରପାତ୍ରିତ ମହିଳାସମାଜ, ଲକ୍ଷ୍ୟଭ୍ରତ୍ତ ଛାତ୍ରମଣ୍ଡଳୀ ଓ ଧ୍ୟାନିମୁଖୀ ପଲ୍ଲୀମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଧାର ପ୍ରଭୃତି ସେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । (ଉକ୍ତଙ୍କ ଦୀପିକା, ମେ ୮, ୧୯୭୫)

ତାଙ୍କ ଆଲୋଚନା “ହିମାଳୟରେ ଗୋମାତା” ୧୯୭୪ ଜୁଲାଇ ୪ର ଉକ୍ତଙ୍କ ଦୀପିକାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ସେଥିରେ ସେ ଗୋସେବା ପ୍ରତି ଲୋକମାନଙ୍କର ବିମୁଖତା ଉପରେ ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ଆଲୋଚନା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ - “ହିମାଳୟର ପାଦଦେଶରୁ ଦେଖୁ ଆସୁଛି ଗୋମାତା ହୃଷ୍ଟ, ପୁଷ୍ଟ, ବଳିଷ୍ଠ - ତକ୍ଷୁରେ ଯେପରି କି ଗୋଟିଏ ଆନନ୍ଦର ଆଭା ଖେଳି ବୁଲୁଛି । ଆୟ ପ୍ରଦେଶରେ କେତେ ରାଜାୟର ଗାଇଗୋରୁ ଦେଖୁ ମନେ କରୁଥିଲି କେତେ ପୃଥୁଳ । କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ସାଧାରଣ ଭାବେ ଗୋଜାତିର ଯେ ଅବସ୍ତା ତା ତୁଳନାରେ କୋଣର ଗାଇଗୋରୁ କିଛି ନୁହଁଛି କହିଲେ ଚଲେ ।

ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଅବକାଶରେ ଓକିଲ, ଶିକ୍ଷକ, ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ କିପରି ଦେଶ କାମରେ ବିନିଯୋଗ କରାଯିବ ତାହାର ଏକ ଚମକ୍ଷାର ବିବରଣୀ ସେ ଉକ୍ଳଳ ଦୀପିକାର ଏପ୍ରିଲ ୧୫, ୧୯୭୪ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ - “ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଅବକାଶ ସକାଶେ ଏବେ ସ୍କୁଲ କଲେଜ, କୋର୍ଟ୍ କଟେରୀ ବନ୍ଦ, ଶିକ୍ଷକ, ଛାତ୍ର, ଓକିଲାଦିଙ୍କୁ ଅବସର । ଅନେକ ହୁଏତ ସହର ଛାଡ଼ି ପଲ୍ଲୀକୁ ଯିବେ । ଏହି ଅବସରରେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେଉଛି ଯେ ଦେଶକାମ ବୋଲି ଯାହା ସେମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ଶୁଣନ୍ତି ତାହା କରିବା ସୁଯୋଗ ଏବେ ସେମାନଙ୍କର ଆସିଛି । ସ୍ଵାଧୀନଜାତିର ସରକାର ଏହାର ଭାର ଗ୍ରହଣ କରେ ଏବଂ ସଂଗତିସଂପନ୍ନ ଜାତି ଏଥୁପାଇଁ ପୃଥକ କର୍ମୀ ନିଯୁକ୍ତ କରି ରଖେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଵାଧୀନ ଦେଶର କଥା ଛାଡ଼ି, ଆୟ ଏହି ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ଜାତୀୟ ଭାବ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ନାନା ପ୍ରକାର ଜାତି ସଂଗଠନ କାମ ଆରମ୍ଭ କରାଗଲାଣି । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆର ଜାତୀୟ ଭାବ ସୁନ୍ଦର ଅଦ୍ୟାପି ଜାଗ୍ରତ ହୋଇନାହିଁ । ସଂଗଠନ କାମ ତ ଦୂରର କଥା । ସୁତରାଂ ଅନ୍ତତଃ ସମାଦପତ୍ରର ବହୁଳ ପ୍ରର୍କଳା ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଶିକ୍ଷକ, ଛାତ୍ର, ଓକିଲ ଆଦି ନିକଟରେ ମୋର ଆଜି ଏହି ନିବେଦନ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରୀଷ୍ମାବକାଶରେ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କୁ ଯାଇ ଦେଶର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ବୁଝାଇ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜାତୀୟ ଭାବ ଜାଗ୍ରତ କରାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ଏବଂ ସମାଦପତ୍ରର ଉପଯୁକ୍ତ ପାଠକ ଓ ଗ୍ରାହକ ସଂଗ୍ରହ କରିବୋ । ଏହା ପ୍ରଥମ କର୍ଯ୍ୟ । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ବୁଝିବାକୁ ହେବ ଯେ ଉକ୍ଳଳ ମହାଭାରତୀୟ ଆଦୋଳନରେ କେତେ ବର୍ଷ ହେଲା ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ସୁନ୍ଦର ତାହାର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଶାର ବିଶେଷତ୍ବ ଅଛି । ଭାରତର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରଦେଶ ଉକ୍ଳଳ ପରି ଶାସନ ସ୍ଵତ୍ରରେ ଛିନ୍ନ

ବିଜ୍ଞନ୍ ନୁହେଁ । ଏଠାପରି ବନ୍ୟା ଦୁର୍ଭକ୍ଷ, ମେଲେରିଆ ଆଦି ନାନା ପ୍ରକାର ଦୁର୍ଘଟଣା ଅନ୍ୟ କୌଣସିଠାରେ ନାହିଁ । ଖାଇବାକୁ ନପାଇ ବହୁତ ଲୋକ ସ୍ଵଦେଶ ଛାଡ଼ି ବିଦେଶକୁ ରହିଯିବା ଓଡ଼ିଆର ଲଲାଟଲେଖନ ବୋଲି ମନେହୁଏ ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଧର୍ମନୀତି, ସମାଜନୀତି ଓ ରାଜନୀତିର ଦୈନିକିନ ବିକାଶ ଉପଲବ୍ଧ କରିବା ସୁଯୋଗ ଓଡ଼ିଆର ନାହିଁ । ଏପରି ସ୍କୁଲେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟଙ୍କ ଦେଶକାମଠାରୁ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଦେଶକାମ ଯେ ଭିନ୍ନ ଆକାର ଧାରଣ କରିବ ଏଥରେ ସମେହ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର କାମ ସହିତ ଉଚ୍ଛଳ ପ୍ରଦେଶର କାମ ତୁଳନା କରି ହତାଶ ନ ହୋଇ ନିତ୍ୟ ନବୋଷାହ ଘେନି କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବାକୁ ହେବ । ଉଚ୍ଛଳର କୌଣସି ଦିଗରେ ଅଦ୍ୟାପି ଶୃଙ୍ଖଳାବନ୍ଧ କାମ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇନାହିଁ । ଅଥବା ସବୁ ଦିଗରେ ସାଙ୍ଗୋପାଙ୍ଗ କାମ ନ ରହିଲେ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ଅତେବା ଯେଉଁଠାରେ ଯେଉଁ ସମୟରେ ଯେଉଁ କାମ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହେବ, ସେହିଠାରେ ସେହି ସମୟରେ ସେହି କାମ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ହେବ । ଅନୁଷ୍ଠାନ ସ୍ଥାଯୀ ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ଭୟ କରିବା ଅନୁଚ୍ଛିତ । କାରଣ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଯେତେ ଅଛ ସମୟ ରହୁ ମଧ୍ୟ ତାହାର ମୂଳ୍ୟ ଅଛି । ଗ୍ରୀକୁ ଅବକାଶରେ କି କାମରେ ହାତ ଦିଆଯାଇପାରେ ତାହାର ଏକ ତାଲିକା ସେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଏହାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ପରିବର୍ଦ୍ଧନ କରିବା ଭାର କର୍ମୀମାନଙ୍କ ହାତରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରିଥିଲେ । ସେହି ତାଲିକାଟି ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇଛି;

୧. ଯୁବକସଂୟ ଗଠନ କରି ଘରପୋଡ଼ି ଆଦି ଦୁର୍ଘଟଣାମାନଙ୍କରୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା, ଗ୍ରାମର ଜଳ, ବାଟ, ଘାଟ ଆଦି ପରିଷ୍କାର କରିବା । ସରକାରୀ ସାମ୍ବ୍ୟ ବିଭାଗ ଏ ଦିଗେ ସହାୟ ହୋଇପାରେ ।
୨. ଅରକ୍ଷ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା ଅନାଥ ବାଲକ ବାଲିକା ଓ ବିଧବାମାନଙ୍କୁ ସୁପରିଶ୍ରମିତ ଆଶ୍ରମମାନଙ୍କରେ ଦେବା ।

ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ସଂସ୍କାରକ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ

୪୭

୩. ବିଦେଶକୁ ଯାଉଥିବା ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କୁ ସସ୍ତୀକ ଯିବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରିବା ଓ ବିଦେଶରୁ ସେମାନେ ଫେରିଲେ ଯେପରି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରା ନ ହୁଏ ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ।
୪. ପ୍ରାକୃତିକ ତଥା ରାଜନୈତିକ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନରେ ଉକ୍ତଳ ପ୍ରଦେଶ ଗଠନର ଆବଶ୍ୟକତା ବୁଝାଇବା ଏବଂ ଯେଉଁଠାରେ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନାହିଁ ଓ ଦଲିଲ ଦସ୍ତାବିଜ ଆଦି ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ ଲେଖାଯାଏ ସେଠାରେ ଅନ୍ତତଃ ଓଡ଼ିଆ ରୁଚିଶାଳୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ସେମାନଙ୍କ ଜାତୀୟତା ରକ୍ଷା କରିବା ।
୫. ଭାଗବତ ମନ୍ଦିରରେ ରୀତିମତ ପୁରାଣ ପାଠ ଓ ପାଠାଗାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଆୟୋଜନ କରି ଖବରକାଗଜ, ସାହିତ୍ୟକ ଓ ସାମାଜିକ ପ୍ରସଙ୍ଗମାନଙ୍କ ଆଲୋଚନାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ।
୬. ଯୁବତୀ ବିବାହ ଓ ବିଧବୀ ବିବାହ ପ୍ରତଳନ ଏବଂ ଅଛୁଅଁ ଜାତିର ଲୋକେ ଦେବାଳୟ, ସଭା ସମିତି, ଧର୍ମଶାଳା, ନାଚକ, କୁଆ ଆଦିରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିଙ୍କ ସହିତ ଯେପରି ସମାନ ଅଧିକାର ଲାଭ କରନ୍ତି ତାହାର ଆୟୋଜିତ କରିବା । ବିଧବୀ ବିବାହ ସହାୟକ ସଭା ଓ ପଢ଼ିତପାବନ ସମିତି ଏ ଦିଗରେ ସହାୟ ହେବ ।
୭. ବିବାହକୁ ତାଦିରେ ଯୌତୁକ, ନାଚ, ବାଣ, ବେତାର ପୌରୋହିତ୍ୟାଦିର ବ୍ୟକ୍ତି ଲାଘବ କରିବାକୁ ପ୍ରଚାର ।
୮. ଗୋହତ୍ୟା ନିବାରଣ କରିବା ।
୯. ଅରଟ ଓ କପାଳଷ ପାଇଁ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା ।
୧୦. ମାଦକଦ୍ରୁଦ୍ୟ ଓ ଜୁଆଖେଳ ନିବାରଣ ଉପାୟ କରିବା ଏବଂ ସମବାୟ ରଣ ସମିତି ସ୍ଥାପନ କରିବା ।

ସେତେବେଳେ ବେଶ ଅଗ୍ରଗତି କରିଥିଲା ବେଳେ ଉକ୍ଳଳ ସନ୍ନିଲନୀର ଅଗ୍ରଗତିରେ ଅନେକ ବାଧା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ଏ ସଂପର୍କରେ ୧୯୭୭ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ୨୭ରେ ଆଶା ସମାଦପତ୍ରରେ ସେ ଏକ ସୁଚିତ୍ତ ମାତ୍ରବ୍ୟ ଦେଇ ଲେଖିଥିଲେ - ଉକ୍ଳଳ ସନ୍ନିଲନୀରେ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଶୋଗ କରିବା ଫଳରେ ଉକ୍ଳଳର ଏକ ମାତ୍ର ପୁରାତନ ଜାତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭାବେ ଯାଇଅଛି । ଯେଉଁ କଂଗ୍ରେସ ମୋହରମାନେ ଏହା କଲେ ସେମାନେ ଯେ ବହୁ ଦିନର ଉକ୍ଳଳ ସନ୍ନିଲନୀକୁ କଂଗ୍ରେସର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରି ଯଥାକ୍ରମେ ଚଳାଇ ନେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଷ ପୁଣି ଏକ ନୃତ୍ୟ ସନ୍ନିଲନୀ କରାଗଲା । ସେ ଯାହା ହେଉ ଗତ କଥାରେ ଆଉ ଶୋଚନା କରିବାର କିଛି ନାହିଁ । ଭଲ ହେଲା କଂଗ୍ରେସ ସମନ୍ଦୀୟ ପ୍ରାଦେଶିକ ସନ୍ନିଲନୀଟିଏ କରାଗଲା, ତାହା ରହିବ । ତାହାର ଉନ୍ନତି କରିବାକୁ ହେବ । ବିବିଧ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ସାଧନା ନିମିତ୍ତେ ଏପରି ବିବିଧ ସନ୍ନିଲନୀ ହେଉ । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ମିଶି ଆମ ପୁରାତନ ଉକ୍ଳଳ ସନ୍ନିଲନୀକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାକୁ ହେବ । ଓଡ଼ିଆର ଜାତୀୟ ଚେତନା କେଉଁ ଦିନରୁ ଆସିଅଛି ତାହା ଜଣାଇବା ପାଇଁ କେବଳ ଉକ୍ଳଳ ସନ୍ନିଲନୀ ସକ୍ଷମ । ଓଡ଼ିଆର ଜାତୀୟ ଶକ୍ତି ବିକାଶ କରିବା ଏବଂ ସେହି ଜାତି ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରଦେଶ ଏକ ବିଶ୍ୱ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଉକ୍ଳଳ ସନ୍ନିଲନୀର କାର୍ଯ୍ୟ । ଏହି ସନ୍ନିଲନୀ ଯେ କେବଳ ପ୍ରାକୃତିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ଓଡ଼ିଶା ମଧ୍ୟରେ ହେବ ଏହା ନୁହେଁ ପ୍ରବାସୀ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦର ଏ ସନ୍ନିଲନୀ ବସି ପାରିବ । ଆଜି ବର୍ମା, କଲିକତା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ବହୁତ ଅଭାବ ଅସୁରିଧା ରହିଛି । ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ତେଲୁଗୁ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ କମ୍ ହେଲେ ସୁନ୍ଦର ଏମାନେ ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁସବୁ ସୁରିଧା ସବୁ ପାଉଛନ୍ତି ଓଡ଼ିଆମାନେ ତାହା ପାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କାରଣ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମ୍ବୁ

ଉଦ୍‌ୟମ ରହୁନାହିଁ ଏବଂ ସେମାନେ ଜାତୀୟ ଗୌରବ ଉପଲବ୍ଧ କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ରେଣ୍ଟନଠାରେ ଉକ୍ତଳ ସମ୍ବିଳନୀ ହେଲେ ବହୁତ ଉପକାର ହେବ । “ଗଡ଼ଜାତ ବାସିନୀ” ବହୁବାର ଲେଖାଲେଖି ଯେ ଗଡ଼ଜାତ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସମ୍ବିଳନୀ ଲୋଡ଼ା । ସେଠାରେ ଆଲୋକ ବିକିରଣ କରିବା ପାଇଁ ଉକ୍ତଳ ସମ୍ବିଳନୀ ବିନା ଆଉ କିଏ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରେ ? ଉକ୍ତଳ ସମ୍ବିଳନୀ ହିଁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ମେରୁଦଣ୍ଡ । ତାକୁ ଜୀବିତ ନ ରହିଲେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ବଞ୍ଚି ରହିବ ନାହିଁ । ଆଗାମୀ ଇଷ୍ଟର ଛୁଟିରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରେ ଉକ୍ତଳ ସମ୍ବିଳନୀର ଏକ ଅଧ୍ୟବେଶନ କରିବା ପାଇଁ କେହି କେହି ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବାର ଜଣା ଯାଇନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଏକ ମନ ଏକ ପ୍ରାଣ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଏହା ଅସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ । ଏହି ବିଶେଷ ଅଧ୍ୟବେଶନରେ ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ସମ୍ବିଳିତ ହୋଇ ଉକ୍ତଳ ସମ୍ବିଳନୀର ନିୟମାବଳୀ ଆଜି ଏପରି ଭାବେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତୁ ଯଦ୍ୟାରା ଉକ୍ତଳ ସମ୍ବିଳନୀ ଚିରଦିନ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ସବୁ ଦଳର ସାଧାରଣ ଅନୁଷ୍ଠାନ ହୋଇ ରହିବ ଏବଂ କେବଳ ରାଜନୈତିକ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ଓଡ଼ିଶା ମଧ୍ୟରେ ତାହାର ଅଧ୍ୟବେଶନମାନ ନ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରବାସରେ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ମଧ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦର ଉକ୍ତଳ ସମ୍ବିଳନୀ ବସି ରହିବ ।

ଜୟମଙ୍ଗଳ ବ୍ରାହ୍ମସମାଜର ଜଣେ ପ୍ରଶଂସକ ଥିଲେ । ତେଣୁ ୧୯୭୭ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୧ରୁ ୧୪ ମଧ୍ୟରେ ବୋଇରାଣୀ ପ୍ରାର୍ଥନା ସମାଜର ପ୍ରଥମ ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବରେ ସେ ବ୍ରାହ୍ମ ଧର୍ମର ମହାତ୍ମା ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରି ଏହାକୁ ନବୟୁଗର ବାର୍ତ୍ତାବହ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । (ଆଶା, ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୨୦, ୧୯୭୭) ସେ କହିଥିଲେ - ବ୍ରାହ୍ମଧର୍ମର ସାଧନା ଭାରତ ପକ୍ଷେ ବୈଦେଶିକ ନୁହେଁ । ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ରକ୍ଷିଗଣ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଜ୍ଞାନ, ବ୍ରାହ୍ମଧ୍ୟାନ, ବ୍ରାହ୍ମାନନ୍ଦ ରସପାନରେ ନିମଜ୍ଜିତ ଥିଲେ, ଏ

ନବୟୁଗର ବ୍ରାହ୍ମ ସମାଜ ପୁଣି ତାହା ଦେଖାଇ ଦେଇଅଛି । ମାନବ ଜାତିର ଭାବୁଡ଼ି ଏବଂ ସକଳ ଧର୍ମର ମହାସମନ୍ୟ ଭାରତର ରଷି ଦିବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ଭାରତରେ ଏତେ ଧର୍ମ ଓ ଏତେ ଜାତି ନଥିବାରୁ ସେଥିପାଇଁ ସାଧନା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଦରକାର ହୋଇ ନଥିଲା । ଆଜି ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ ଏ ତିନୋଟି ଧର୍ମର ପ୍ରବାହ ତ୍ରୀବେଣୀ ଧାରା ରୂପେ ଏ ଭାରତରେ ସମାଗତ । ସେଥିପାଇଁ ବ୍ରାହ୍ମସମାଜ ପକ୍ଷେ ଗୁରୁଡ୍ବୁଦ୍ଧର ସାଧନା ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଅଛି । ଏହି ସାଧନାରେ ଭାରତ ତଥା ଜଗତର ସକଳ ପ୍ରକାରର ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହେବ । ରଥଙ୍କ ସହିତ ଏହି ଆଲୋଚନାରେ ବାଗ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ କର ଯୋଗ ଦେଇ ତାଙ୍କ ମତକୁ ଦୃଢ଼ ସମର୍ଥନ ଜଣାଇଥିଲେ ।

୧୯୭୭ରେ ସଂସ୍କାର ପତ୍ରିକା ତାଙ୍କ ସଂପାଦନାରେ ବେଶ୍ ସମାଜ ସଂସ୍କାର କର୍ମରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥିଲା । ବିଧବା ବିବାହ ଓ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ଏହି ଉତ୍ସବ ବିଷୟରେ ସପକ୍ଷ ଓ ବିପକ୍ଷ ମତ ସଂଗ୍ରହ କରି ସେ ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ କେତେକ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ରିୟା ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ କରାଇ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ମତ ସଂଗ୍ରହ କରାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ରଥ ସେତେବେଳେ ବ୍ରାହ୍ମପୁର ସଂସ୍କାର ଓ ସେବାସଂଘର ସଂପାଦକ ହିସାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । (ଆଶା, ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୭, ୧୯୭୭) ଅନ୍ତବିଶ୍ୱାସ ଓ କୁସଂସ୍କାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କର ଅଭିଯାନ ୧୯୭୪-୭୭ରେ ତୀରୁ ହୋଇଥିଲା । ଗଂଜାମ ଦ୍ୱାମୁସର ତାଲୁକ ଅନ୍ତର୍ଗତ କବିରାଜପୁର ନିକଟରେ ବୁଡ଼ାକେନ୍ଦ୍ର ଖୁଣ୍ଡ ମୂଳେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଦେବତା ସ୍ଥାନ କିପରି କୁସଂସ୍କାରର ପିଠୀ ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ସେ ଆଶା ସମାଦପତ୍ରରେ ମେ ୩, ୧୯୭୭ ସଂଖ୍ୟାରେ ଦୀଘ ପ୍ରତିବାଦମୂଳକ ଆଲୋଚନା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।

ସେଥିରେ ସେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ - ଗଂଜାମ ଘୁମୁସର ତାଲୁକା ଅନ୍ତର୍ଗତ କବିରାଜପୁର ସମୀପରେ ବୁଡ଼ାକେନ୍ଦ୍ର ଖୁଣ୍ଟ ମୂଳେ ଯେଉଁ ଦେବତାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଉଥାଇ ସେ ପୁଣି କୌଣସି ଦୂର୍ଗାଦେବୀ, ଶିବ ବା ବିଷ୍ଣୁରୂପୀ ଦେବତା ନୁହଁଛି । ଶିବ ବା ବିଷ୍ଣୁଅଂଶର ଦେବତା ହୋଇଥିଲେ ସେତେ ବିଶେଷ ଚିତ୍ତାର ବିଷୟ ହୋଇ ନଥାନ୍ତା । ଯେହେତୁ ଏହି ଦେବତାମାନେ ନଢ଼ିଆ କଦଳି ଆଦି ଫଳ ବା ଧାନ୍ୟାଦି ଶସ୍ୟର ଅନ୍ତରେ ପରିତୃପ୍ତ ହୁଅଛି । କିନ୍ତୁ ଦୂର୍ଗାଦେବୀ ଖାଲି ଫଳ ମୂଳରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନୁହଁଛି । ସେ ରହାନ୍ତି ରକ୍ତମାଂସ । ତାକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ନିମତ୍ତେ ଲୋକେ ଜୀବହିତ୍ୟା କରନ୍ତି । କୁକୁଡ଼ା, ଘୁସୁରି, ଛେଳି ମେଘା ପୋଡ଼ି ମଇଁଶି ଜତ୍ୟାଦି ଜୀବଙ୍କୁ ମାରି ଦେବୀ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଦେବୀ ପୂଜା ବା ଠାକୁରାଣୀ ପୂଜା ନାମରେ ଅଞ୍ଜ ଲୋକସାଧାରଣ ଘୋର ପାପକର୍ମ କରନ୍ତି । ଏମନ୍ତ କି ଧର୍ମକର୍ମ, ପୁରୁଷାର୍ଥ ଓ ମନୁଷ୍ୟତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହରାଇ ଆପଣାର ଆମାକୁ ଭ୍ରମ୍ଭ କରନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁଜଗତରେ ଯେତେ ଦେବୀପାଠର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲା, କୁରତା, ପାଷଣ୍ଡତା ଏବଂ ପ୍ରାଣୀହିଂସା ସେତେ ବଢ଼ିଲା ।

ଆମ ଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ ଗ୍ରାମଦେବୀମାନେ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ କେବଳ ଆମାନଙ୍କର ବସନ୍ତ, ବିସ୍ତରିକା, ଫାଁଦୁଆ ଜତ୍ୟାଦି ଉପଦ୍ରବର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ । ଏହିସବୁ ଉପଦ୍ରବରୁ ଉଦ୍ଧାର ପ୍ଲାଇବା ଆଶାରେ ସେହି ଗ୍ରାମଦେବୀ ପାଖରେ କୁକୁଡ଼ା ଛେଳି ଆଦି କେତେ ପକ୍ଷୀପଶୁ ବଧି କରାଯାଏ । ପୁଣି କେତେ ପଣାପାଣି ଦିଆଯାଏ । ଏହିସବୁ ଗ୍ରାମଦେବୀ ବାହାରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦେବୀପାଠ ଅଛି । ଗଂଜାମରେ ତାରିଣୀ ନାମରେ ଏକ ଦେବୀପାଠ ଅଛି । ସେଠାରେ ତାରିଣୀ ଠାକୁରାଣୀ ନାମରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ନିରୀହ ପଶୁପକ୍ଷୀ ବଧି କରାଯାଉଥାଇ । କେହି ଲୋକ ଆପଣାର ଶିଶୁ ସନ୍ତାନର ବାଳ କଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ତାରିଣୀ

ସଂସ୍କାର ଓ ସେବାସଂଘ ତରଫରୁ ପ୍ରକାଶିତ ରଥଙ୍କର ଏହି ବିବୃତିରୁ ଢାଙ୍କର ଗଠନାମୂଳକ ଏବଂ ଉତ୍ତର ସଂସ୍କାରକ ମନର ପରିଚୟ ମିଳେ । ସଂସ୍କାର ଏବଂ ସେବାସଂଘର ପରିଷଳକ ହିସାବରେ ଗ୍ରୀକୁ ଅବକାଶଦୋଗୀ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ୧୯୭୭ ଅରେ ଗ୍ରୀକୁ ଅବକାଶରେ ମଧ୍ୟ କିପରି କର୍ମଠ ହେବାକୁ ହେବ ସେ ଉପଦେଶ ଦେଇ ବହୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉକ୍ଳଳ ଦୀପିକାରେ ଅବତାରଣା କରିଥିଲେ ।

୧୯୭୪-୭୫ ଅରେ ସୁରୋଳ ଅଞ୍ଚଳର ନାନାବିଧ ସମସ୍ୟା ସେ ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଜଣେ ସଂସ୍କାରକ ହିସାବରେ ଆଗେଇ ଆସିଥିଲେ । ଗଂଜାମର ଏହି ଛୋଟଗ୍ରାମ ସୁରୋଳ ୧୯୭୪-୭୫ ମେ ତୋପାନରେ ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ଅବସ୍ଥା ଦେଇ ଗଠି କରିଥିଲା । ସୁରୋଳର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଅନୁନ୍ତ ଜାତିର ଲୋକ । ଧନରେ ମାନରେ ଏମାନେ ବଡ଼ ଦରିଦ୍ର । କିନ୍ତୁ କ୍ରମେ ଉନ୍ନତିର ପଥ ପରିଷାର ହୋଇଗଲା । ଏଠାରେ ବ୍ରହ୍ମାପୁରକ ମଣ୍ଡଳୀ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଗ୍ରାମସଭା ବସିଥିଲା । କଂଗ୍ରେସ ଓ ହିନ୍ଦୁ ସଭାର କେତେକ ସତ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ସେବା ଓ ସଂସ୍କାରର ବିବିଧ ପ୍ରକାର ଆୟୋଜନ ଛଲିଲା । ୧୯୭୭ ରୁ ୧୯୭୫ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ କେତେ ପ୍ରକାର ଆଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସୁରୋଳରେ ସେସବୁର କିଛି ଚିହ୍ନ ନଥିଲା । ସୁରୋଳା ପରି ସ୍ଥାନରେ ସେବାସଂଘ, ନୀତି ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ପତିତପାବନ ପାଠାଗାର ଜତ୍ୟାଦି ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ସେତେବେଳେ ସେ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ବୁଦ୍ଧିଆ ବେହେରାଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ସୁରୋଳା ଗ୍ରାମ ସଭା ଗଠନ କରି ସୁରୋଳାର ଉନ୍ନୟନ ମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଆଗେଇ ଯାଇଥିଲେ । ସେ ନିମନ୍ତେ ଆର୍ଥିକ ସାହୟ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଆଶ କରିଥିଲେ । (ଉକ୍ଳଳ ଦୀପିକା, ନଭେମ୍ବର ୨,

୧୯୭୭) ସୁରୋକାଠାରେ ୧୯୭୭ରେ ଗୋଟିଏ ମଦଦୋକାନ ବସାଇବା ପାଇଁ ସରକାରୀ ପ୍ରତିକାରି ହୋଇଥିଲା । ଏଥୁରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ବ୍ୟଥତ ହୋଇ ସୁରୋକା ସମ୍ମିଳନୀ ଉକାଇ ତାହାର ପ୍ରତିବାଦ କରିଥିଲେ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଶା ସମାଦପତ୍ରର ସଂପାଦକ ଶଶିଭୂଷଣ ରଥ, ସୁରୋକାର କେ. ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ରେଡ଼ୀ, ପି. ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ରାଓ ଏବଂ ବୁଦ୍ଧିଆ ବେହେରା ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ଥନ ଯୋଗାଇଥିଲେ । (ଉକ୍ତଳ ଦୀପିକା, ଫେବୃଆରୀ ୨୦, ୧୯୭୭)

୧୯୭୭ରେ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ସକ୍ରିୟ ଥିଲା । ଏହି କମିଟିରେ ଲିଙ୍ଗରାଜ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଓ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ଉତ୍ତରପତ୍ର ସହଯୋଗୀ ସଂପାଦକ ଥିଲେ । ଗଠନାମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଜୟମଙ୍ଗଳ କମିଟିର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମୀ ପ୍ରବୋଧ ଚନ୍ଦ୍ର ଛରୁପ୍ୟ, ନିରଞ୍ଜନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଶଶିଭୂଷଣ ରଥ, ଲାଲମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏବଂ ଇଶ୍ଵର ସାହୁ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ସହାୟତା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । (ଉକ୍ତଳ ଦୀପିକା, ଏପ୍ରିଲ ୧୦, ୧୯୭୭)

୧୯୭୪ରେ ପ୍ରବାସୀ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ସମସ୍ୟା ରଥଙ୍କର ଚିତ୍ତାରାଜ୍ୟକୁ ଆଛାଦିତ କରିଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ଅର୍ଥାଭାବ ଦେଖି ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଓଡ଼ିଆ ରେଣ୍ଟନ, କଲିକତା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନକୁ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଛଲିଯାଉଥିଲେ । ବିଦେଶରେ ଏମାନଙ୍କର ଅର୍ଥୋପାର୍ଜନ କିଛି କମ ନଥିଲା । ସୁଦୂର ବର୍ମାରେ ସୁନ୍ଦା କେତେକ ଓଡ଼ିଆ ଜମିବାଡ଼ି, ବରିଷ୍ଠ ଘର କରି ରହିଥିବାର କଥା ସେତେବେଳର ଖବରକାଗଜମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା କଥା ଚିତ୍ତ କରି ଜୟମଙ୍ଗଳ ବ୍ୟଥତ ହୋଇ ଉକ୍ତଳ ଦୀପିକାରେ ୧୯୭୪ ମେ ୨୩ ସଂଖ୍ୟାରେ ଲେଖିଥିଲେ - ଏମାନେ ସେଠାରେ ଉକ୍ତ ଦେଶୀୟ ସୀ ଘେନି ରହିଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଉକ୍ତଳରେ ଥିବା ପରିବାର

ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ ନାହିଁ । କୌତୁକ ପରବଶ ହୋଇ ଥରେ ଥରେ ଉକ୍ତଳକୁ ଯାଆନ୍ତି ଏବଂ କେବେକେବେ ମନ ହେଲେ କେତୋଟି ଟଙ୍କା ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଫଳତଃ ଉକ୍ତଳ ହିଁ ଏମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ପ୍ରବାସ । ଯେଉଁମାନେ ବିଦେଶରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀ ଧରି ଘରଦ୍ୱାର କରି ରହିନାହାନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଧନସବୁ ନାନା ବେଶ୍ୟାଦ୍ୱାରରେ । ଓଡ଼ିଆଣିକୁ ଦେଶ୍ୟା କରି ଆଣି ବର୍ମା, ବଂଗଦେଶ ପ୍ରଭୃତିରେ କେଉଁ କେଉଁଠାରେ ରଖାଯାଇଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ରହିର ରେତ ବୋଲି କହିବା ପାଇଁ ଅନେକଙ୍କର କାରଣ ରହିଛି । ଏହି ଅଛି ଦିନତଳେ କଲିକତାରେ ମୋହନ ଦାସ ନାମକ ଜଣେ ରହିର ଏକ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଠାରୁ ଅନେକ ଜିନିଷ ରେତିକରି ବାହାରି ଯାଉଥିବା ବେଳେ ଗ୍ରେପ୍ତାର ହେବାରୁ କଲିକତାର ସବୁ ଖବରକାଗଜରେ ଓଡ଼ିଆର ଦୁର୍ନାମ ରଚନ ହୋଇଥିଲା । ଏତେ ଧନ ଉପାଞ୍ଜନ କରି ଏମାନେ ଭଲ କରି ଖଦୀଖଣ୍ଡ ପିନ୍ଧୁ ନାହାନ୍ତି କି କେଉଁଠାରେ କିପରି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହେବ ଜାଣୁନାହାନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଏମାନେ ସର୍ବତ୍ର ଘୃଣ୍ୟ । ସେଦିନ କଲିକତା ମିର୍ଜାପୁର ପାର୍କରେ ମହାମାନାନ୍ତିଙ୍କ ସଭା ହେଉଥିବା ବେଳେ ମହାମାନାଙ୍କ ଶିରୋପରି ଯେ ବୃକ୍ଷଶାଖା ତା ଉପରେ କେତେ ଜଣ ମଳିନ ବସନଧାର୍ଜୀ ନିତାନ୍ତ ଅପରିଷ୍ଟ ଲୋକ ବସିଥିଲେ । ତାହା ଦେଖୁ ସଭା ମଧ୍ୟରେ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କୁହାକୁହି ହେଉଥିଲେ ଯେ ଏପରି ସବୁ କୁଣ୍ଡିତ ଆଚରଣ କେବଳ ଓଡ଼ିଆର । ଏହାଶୁଣି କେଉଁ ଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆର ଦୁଃଖ ନ ହେବ ? ଏପରି ଘଟଣାସବୁ ପ୍ରତ୍ୟେହ ଦେଖୁବାକୁ ହୁଏ । ବଂଗହିନ୍ଦ୍ର ସଭାର ଫରିଦପୁର ଅଧୁବେଶନରେ ଆଖ୍ୟ୍ୟ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚନ୍ଦ୍ର ରାୟ କହିଲେ ଯେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ବହୁଧନ ବଂଗଦେଶରୁ ନିଜ ଦେଶକୁ ନେଇ ଯାଉଛନ୍ତି । କଲିକତାରେ ପାରକ କାମ କରୁଥିବା ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଆଖ୍ୟ୍ୟ ରାୟଙ୍କୁ ଡିମ, ଚମାର ପରି ଦିଶନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଶତକଡ଼ା ୯୪ ଜଣ ଯେ ନାନାବିଧ ସ୍ତ୍ରୀ ରୋଗରେ ପାଡ଼ିବ ଥିବା ସେ ବୁଝିଛନ୍ତି । ଏହା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ

ମିଥ୍ୟା ନୁହେଁ । ପ୍ରବାସରେ ଏମାନେ ସଂସ୍କାର ନରହି ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ନାମରେ
ଏ କଳଂକ ଆଶୁଷ୍ଟାନ୍ତି । ତେବେ ଏମାନେ ବା କଣ କରିବେ ? କୁସଂସ୍କାରାଳ୍ଲନ୍ତି
ସମାଜ ହିଁ ଏଥପାଇଁ ଦାୟୀ । ସମୁଦ୍ର ଯାତ୍ରାରୁ ଫେରିଲେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ରରେ
ଧନମାନ କ୍ଷୟ କରିବାକୁ ବାଧ ହୁଅଛି । ଆଉ ସଂସ୍କାର ଯିବାକୁ ଏମାନଙ୍କ
ସାହସ ହୁଏ ନାହିଁ । ବିଦେଶରୁ ଫେରିଲାବେଳକୁ ଦେଖନ୍ତି କାହାର ସ୍ତ୍ରୀ
ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଓ କାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷ ପ୍ରତି ଆସଇବା
ଫଳତଃ ପରିବାରରେ ଅଶାନ୍ତି ଓ ଅଦାଳତରେ ମାଲିମୋକଦମା, ପ୍ରବାସରେ
ପତି ଓ ସ୍ୱଦେଶରେ ପନ୍ଥୀ ବ୍ୟଭିରୁଗରରେ ରତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିଙ୍କୁ
କଳଂକିତ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ଶେଷରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ ପ୍ରବାସୀ
ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କୁ ସମାଜର ମିଥ୍ୟାବନ୍ଧନ ଛିନ୍ନ କରି ସଂସ୍କାର ବିଦେଶକୁ ଯାଇ
ଓଡ଼ିଆ ପୁଣ୍ୟ ଚରିତ୍ର ବଳରେ ଅପର ଜାତିକୁ ମୁଗ୍ଧ କରୁ ଏବଂ ଏଥପାଇଁ
ଉତ୍କଳର ଭିତରେ ଓ ବାହାରେ ଶୀଘ୍ର ଧର୍ମନୀତି ଶିକ୍ଷା ସଭ୍ୟତା ଆଦିର
ପ୍ରତିର ହେଉ ।

୧୯୭୭ରେ କଂଗ୍ରେସ ସଂଗଠନ ସହିତ ଓଡ଼ିଆ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ
ଜୟମଙ୍ଗଳ ବେଶ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ କଂଗ୍ରେସର
ନୀତି ଭାଷାସୂତ୍ରରେ ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ । ସେହି ସୂତ୍ରରେ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶ
୧୯୭୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଠିତ ହୋଇ ନଥ୍ବାର ସେ ସ୍ଵର୍ଗ ମତ ପ୍ରକାଶ
କରିଥିଲେ । ଏହି ଦୁଃଖ ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକମାନେ ଯେ ପରିମାଣରେ ଅନୁଭବ
କରିଥିଲେ, ନିଷ୍ଠଳ ଭାରତର ଅନୁଭୂତିରେ ତାହା ସେ ପରିମାଣରେ ଆସି
ନଥିଲା - ଏପରି ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସେ ଦେଇଥିଲେ । ୧୯୭୭ରେ ଉତ୍କଳ
ସମ୍ବିଲନୀର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଜଟିଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ସେ ଏହାର ପ୍ରସାରଣ
ପାଇଁ ବେଶ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥିଲେ । ଆଶ୍ରମ ସମ୍ବିଲନୀର ଆନ୍ଦୋଳନ

ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଛେଳିଛୁଆ ବଧ କରେ । କେହି ସନ୍ତାନ କାମନାରେ କେହି ବ୍ୟାଧ ନିବାରଣ ଆଶାରେ କେହି ବା ମାମଲା ମନ୍ଦମାରେ ଜିଣିବା ପାଇଁ ଛେଳି ମେଘା କୁକୁଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି ପଶୁବଧ କରନ୍ତି । ମା ଯଦି ଡାହାଣୀ ହୁଏ ପିଲାକୁ ଲୁଣ୍ଠନ କେଉଁଠି ? ଗୋଟାଏ ଡାରିଣୀ ମା ଡାହାଣୀକୁ ସମ୍ମାଳି ହେଉନାହିଁ । ଯଦି ବୁଢ଼ାକେନ୍ଦ୍ର ନାମରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଡାକିନୀର ଡାକ ପଡ଼ିବ ତେବେ ହିନ୍ଦୁଜାତି କି ହତଭାଗ୍ୟ ବୋଲା ନ ଯିବ ? ମଙ୍ଗଳବାରମାନଙ୍କରେ ବିଶେଷରେ ଚୈତ୍ରମାସ ମଙ୍ଗଳବାରରେ ଏହି ମାଆ ଠାକୁରାଣୀମାନଙ୍କର ମଦମାସ ଖୁଆ ପାଳି ପଡ଼େ । ମାଆର ଏକ ମଙ୍ଗଳବାରରେ ସହସ୍ରସଂଖ୍ୟକ ପ୍ରାଣୀର ଅମଙ୍ଗଳ ହୁଏ । ଆଜି ଚୈତ୍ର ମଙ୍ଗଳବାର । ବୁଢ଼ାକେନ୍ଦ୍ର ଠାକୁରାଣୀଠାକୁ ଲୋକେ ଯିବା ଆରମ୍ଭ କଲେଣି । ଏହି ବୁଢ଼ାକେନ୍ଦ୍ର ଅମଙ୍ଗଳରେ ହିନ୍ଦୁର ଯେ ଅମଙ୍ଗଳ ହେବ ତାହା ଆଜିଠୁଁ ଜଣାଗଲାଣି । ଦେବୀ ପାଠସ୍ଥାପନ କରି ତହିଁରେ ପ୍ରାଣୀ ହିଂସା ଓ ମଦ୍ୟ ମାଂସ ନିଷେଧ କରିବା ଅସାଧ । ଠାକୁରାଣୀ ବା ଦେବୀନାମ ସହିତ ରକ୍ତମାସ ବା ମଦ୍ୟର ଏପରି ସଂପର୍କ ଅଛି ଯେ ଠାକୁରାଣୀ ନାମ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସର୍ବସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ହିଂସାଭାବ ସୃତଃ ଉଦିତ ହୁଏ । ଆମିକ୍ଷାହାର ହିଁ ଦେବୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷଣ । ଯେପରି ଉକ୍ଳଳ ଜାତିରେ ଆମିକ୍ଷ ହୁଏ ସଧବାର ଚିହ୍ନ ।

କେହି ସ୍ଵଜ୍ଞ ଅପରିଣାମଦର୍ଶୀ ନତୁବା ଶଠ ପାଷଣ ତାରାତାରିଣୀ ପାଠ ସ୍ଥାପନ କରି ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ସଧର୍ମ ମାର୍ଗରୁ ବିର୍ଦ୍ଦ୍ୟତ କରି ଦୁର୍ଲଭ ମାନବାସାକୁ ପୌଶାଚିକ କର୍ମରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରିଅଛି । ଏହି ମହାପାପ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ସେହି ମୂଳପୁରୁଷ ଯେ ଶିଶୁରାର୍ଣ୍ଣୀବାଦରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ଚିରକାଳ ନରକ ଯତ୍ନା ଭୋଗ କରୁଥିବ ଏଥୁରେ କି କି ସନ୍ଦେହ ଥାଇପାରେ ? ସେହି ଦେବୀପାଠମାନଙ୍କରେ ପୌଶାଚିକ ନୃଶଂଖ ହିଂସା କର୍ମକାଣ୍ଡ ଦେଖୁ ଶୁଣି

ସୁନ୍ଦା ଆଜି କେହି କେହି ସତ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମଧ୍ୟ ବୁଡ଼ାକେନ୍ଦ୍ର ନାମରେ ଏକ ଦେବୀପୀଠର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବଡ଼ାଇବାକୁ ବସିଛନ୍ତି ଏହା ବଡ଼ ଆର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଅନୁତାପର ବିଷୟ । ପଶୁବଳୀ ବା ପଶୁପ୍ରୋକ୍ଷଣର ଭାବାର୍ଥ ଯାହା ହେଉ, ତତ୍ତ୍ଵଦର୍ଶୀ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଯାହା କହନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ମନୁଷ୍ୟର ଯେ ପଶୁଦ୍ର ବା ପଶୁଭାବ ଥାଏ ତାହାକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିବା ହଁ ପଶୁବଳୀ ବା ପଶୁପ୍ରୋକ୍ଷଣ । କିନ୍ତୁ ଲୋକସାଧାରଣ ଏହି ଭାବାର୍ଥ ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ । ବୁଝିଲେ ବା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସର୍ବସାଧାରଣ ବୁଝନ୍ତି ଯେ ଠାକୁରାଣୀ ମା ଗୋଟାଏ ଜୀବକୁ ଖାଇଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ତାକୁ ମାରି ତାର ରକ୍ତମାଂସ ଖାଇଲେ ବା ଆୟ୍ରାଣ କଲେ ଅନ୍ୟ ଜୀବନର ଉପକାର କରନ୍ତି । ପୁଣି ଅନେକ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଆଜି ମାଂସାହାର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ଠାକୁରାଣୀ ନାମରେ ପଶୁ ପ୍ରୋକ୍ଷଣ କରନ୍ତି । ଏପରି ଯେ କୌଣସି ଅର୍ଥ ହେଉ କେହି ହେଲେ ଜୀବହତ୍ୟା ବା ପଶୁପ୍ରୋକ୍ଷଣ ପଦର ଅର୍ଥ ପଶୁଦ୍ରକୁ ନଷ୍ଟ କରିବା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ପଶୁଦ୍ର ବଦଳରେ ଆପଣାର ମନୁଷ୍ୟରକୁ ଭ୍ରଷ୍ଟ ନଷ୍ଟ କରି ପକାଉଛନ୍ତି । ଦେବଦେବୀ ପାଠ ବା ପ୍ରତିମାସ୍କାପନର ଏହାହିଁ ଭୟକର ପାପ ପରିଣାମ ।” ଏହି ଦୀର୍ଘ ବିବରଣୀରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ କୁସଂସ୍କାରଗ୍ରସ୍ତ ତଡ଼କାଳୀନ ଗଂଜାମ ସମାଜରୁ ପଶୁବଳୀ ପ୍ରଥା ଉଠାଇ ଦେବା ପାଇଁ ନିବେଦନ କରିଥିଲେ ।

୧୯୭୭ରେ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭାକୁ ପ୍ରତିନିଧି ନିର୍ବାଚନ କରି ପଠାଇବା ପଛରେ ଜାତିଆଣ ଭାବ କିପରି ନିହିତ ଥିଲା ତାହା ସଂପର୍କରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଏକ ଚମକାର ମତ ଆଶା ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ମେ ୩, ୧୯୭୭ ସଂଖ୍ୟାରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲେ । ସେ କହିଥିଲେ ଯେ ଜୁମ୍ବୁସର ବଡ଼ କୋଦଣ୍ଗାଠରେ କଳିଙ୍ଗ ବୈଶ୍ୟମାନଙ୍କର ମହାସଭା ପକ୍ଷରୁ ଜଣେ କୁମୁଟି ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭାକୁ ଯିବାପାଇଁ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା ୧୯୭୭ରେ । ସେହିପରି

ରେଡ଼ିଆ ମହାଜନ ସଭା, ଆଲିଆ ଜାତିର ସଭା ଜଣେ ଜଣେ ପୁଣିନିଧି ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭାକୁ ପଠାଇବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । ହିମୁର ଅସଂଖ୍ୟା ଜାତିଆଣ ସଭା ନିର୍ବାଚନ ସମୟରେ ପ୍ରତିନିଧି ପଠାଇବା ସ୍ଥିର କରିବାରୁ ତୁମ୍ଭୁକୁ ଜାତିଭେଦ ସଂଗ୍ରାମ ଛଳିବ ବୋଲି ସେ ୧୯୭୭ରେ କହିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଆଗରେ ଭାରତର ଦସ୍ତଖତ ବନ୍ଦ ଦୃଢ଼ିତୁ ଦୃଢ଼ିତର କରିନେବ । ଭାରତରେ ଜାତିଭେଦ ଥିବା ଯାଏ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ସୁଦୃଢ଼ ରହିବ । ସେ ପୁଣି ମତ ଦେଇଥିଲେ - ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ମହାଭାରତୀୟ ନୀତି ଗଠିତ ହୋଇନାହିଁ ସେ ଦିନୟାଏ ଭାରତୀୟ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ କେବଳ ଆକାଶ କୁସୁମ ମାତ୍ର । କୁଦ୍ରଜାତି ଧର୍ମମତ ଭୁଲି ଏକ ମହାଭାରତୀୟ ଭାବନାରେ ତନ୍ମୟ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ଏହା ଥିଲା ତାଙ୍କର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ।

ବୈଶ୍ୟବାଣୀ (କଲିଙ୍ଗ କୁମୁଟିମାନଙ୍କର ଏକ ପତ୍ରିକା) ୧୯୭୭ରେ ଓଡ଼ିଆ ଦେଶ ମିଶ୍ରଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲେଖିଥିଲା । ଏହି ପତ୍ରିକା କୁମୁଟିକୁ କୁମୁଟି କରି ରଖିବା ଶିକ୍ଷା ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ପୁରୀବାସୀ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଏହାକୁ କୁମୁଟି କାହାଣୀ ବୋଲି କହିଥିଲେ । ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ଏହି ବୈଶ୍ୟବାଣୀକୁ ପ୍ରବଳ ସମାଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ସେ କହିଥିଲେ - ବାଣିଜ୍ୟ ଆଲୋଚନା, ଭାରତର କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କିପରି ବାଣିଜ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ ତାହାର ବିଷୟ, ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଏବଂ ଜଗତର ସର୍ବତ୍ର କେଉଁ ଜାତିମାନଙ୍କର କିପରି ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀ ବିଦ୍ୟମାନ ତାହାର ଉଲ୍ଲେଖ ନ କରି ବୈଶ୍ୟବାଣୀ କୁମୁଟି କୁଳସଭାର ବିବରଣୀ କଦାକାର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ଏହାକୁ ପଢ଼ିଲେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବିଲୋପ ହେବ ବୋଲି ସେ ଆଶାରେ କୁଲାଇ ୫, ୧୯୭୭ରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଜପାରୀ ରମ୍ଭନାଥ ପାତ୍ର

୧୯୭୭ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୨୦ ତାରିଖ ଆଶାରେ ଏହି ସମାଲୋଚନାର ପ୍ରତିବାଦ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରଥଙ୍କ ମତ ଏ ସଂପର୍କରେ ସହଜରେ ଉଡ଼ାଇ ଦିଆଯାଇ ନଥିଲା ।

୧୯୭୪ରୁ ୧୯୭୭ ମଧ୍ୟରେ ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭା ସଂପର୍କରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ନାନା ପ୍ରକାର ମତ ଓ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ୧୯୭୪ ଏପ୍ରିଲ ୧୯ ଓ ୧୨ରେ ଲାଜପତ ରାୟଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ଵରେ ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭାର ଅଧିବେଶନ କଲିକତାରେ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଓଡ଼ିଶାରୁ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରତିନିଧି ଏହି ମହାସଭାରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । (ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା, ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୪, ୧୯୭୪) ଓଡ଼ିଆମାନେ କାହିଁକି ଏହି ମହାସଭାରେ ଯୋଗଦେବା ଉଚିତ ସେ ସଂପର୍କରେ ସେ ଏକ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣିକରଣ ଲେଖୁ ଜଣାଇଥିଲେ କଲିକତା କର୍ଣ୍ଣଓଲିସି ଷ୍ଟିଚରୁ ମାର୍ଚ୍ଚ ୩, ୧୯୭୪ରେ ଏବଂ ଏହା ଉତ୍କଳ ଦୀପିକାରେ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୪, ୧୯୭୪ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ସେ କହିଥିଲେ - ଉତ୍କଳ ହିନ୍ଦୁବହୁଳ ପ୍ରଦେଶ । ଏଠାରେ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ସଂଘର୍ଷଣ ନାହିଁ । ସଂଘର୍ଷଣ ଅଛି କେବଳ ହିନ୍ଦୁର ବିଭିନ୍ନ ଜାତି ଓ ସଂପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟରେ । ରୀତି ନୀତି, ଆଇର ବ୍ୟବହାର ଭାଷାଧର୍ମରେ ହିନ୍ଦୁର ଏପରି ଅସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରହିଅଛି ଯେ ଏତଦାରୀ ମହାଭାରତୀୟ ଜାତି ସଂଗଠନରେ ପଦେପଦେ ବାଧା ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । ହିନ୍ଦୁର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ନୈତିକ ଓ ଶାରୀରିକ ବଳ ଲୋପ ପାଇ ଆସୁଅଛି । ତାହାକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ । ଏଥୁ ସକାଶେ ହିନ୍ଦୁର ବିଶିଷ୍ଟ ନେତାମାନେ ସମବେତ ହୋଇ ଯେ ଆଲୋଚନା କରିବେ ସେଥୁରେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଯୋଗଦାନ ଯେ କିପରି ପ୍ରଯୋଜନ ତାହା ସମସ୍ତେ ବୁଝୁଥିବେ ।” ସେ ଉତ୍କଳ ପ୍ରାଦେଶିକ ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭା ଗଠନ ପାଇଁ ସେଥୁରେ ଜାଙ୍ଗ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଜୟମଙ୍ଗଳ ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭାକୁ ମହାଭାରତୀୟ ଭାବନା

ସହିତ ଜଡ଼ିତ କରିଥିଲେ । ଏହାକୁ ସେ ସଂକୀର୍ତ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ନଥିଲେ ।

ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭାର ଆବଶ୍ୟକତା ଉପରେ ସେ ୧୯୭୪ରେ ଗୁରୁତ୍ବ ଆବୋଧ କରିଥିଲେ । କଲିକତା ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭାରେ ଓଡ଼ିଶାର ପୁରୀରୁ କୁଳମଣି ସାମନ୍ତରାୟ ଏବଂ ସମାଜ ପତ୍ରିକାର ପ୍ରତିନିଧି ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ୧୯୭୪ରେ ଯୋଗ ଦେଇ ନଥିଲେ । ସେ ଉକ୍ଳଳରେ ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭାର ଗଠନ ଆଶା ଜୁଲାଇ ୧୯୭୪ ସୁନ୍ଦା ହୋଇ ନଥିବାର କଥା ସ୍ଵର୍ଗ ଭାବରେ କହିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଅବସ୍ଥା ସଂପର୍କରେ କଲିକତାର ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭାରେ ଲାଲା ଲାଜପତ୍ର ରାୟ କହିଥିଲେ - "Orissa which is predominantly Hindu is almost always in a condition of chronic lethargy". ଏହାକୁ ସମର୍ଥନ କରି ଓଡ଼ିଶାର ନାନାବିଧ ସମସ୍ୟା - ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ସମସ୍ୟା, ବିଧବା ଅନାଥ ବାଳିକା ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାରେ ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭାର ଶାଖା ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଆବଶ୍ୟକତା ସେ ଦର୍ଶାଇଥିଲେ । ଭାରତରେ ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭାର ଆବଶ୍ୟକତା ସଂପର୍କରେ ସେ ଉକ୍ଳଳ ଦୀପିକାରେ ଜୁଲାଇ ୧୮, ୧୯୭୪ରେ ଲେଖିଥିଲେ - ଭାରତରେ ମୁସଲମାନ ପକ୍ଷେ ମୋସଲିମ ଲିଗର ଏ କ୍ଷଣି ଆବଶ୍ୟକତା ନ ହୋଇପାରେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ ପକ୍ଷେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ସନ୍ନିଲନୀ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚଳିବା । କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁର ମହାସଭା ବ୍ୟତୀତ ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଅସ୍ତିତ୍ବ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପଡ଼ିବ । ମୁସଲମାନ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀଆନ୍ର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସଂପ୍ରଦାୟ ଗଠିତ ହୋଇ ସାରିଲାଣି । କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁର ସଂପ୍ରଦାୟ ଦିନକୁ ଦିନ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁଛି । ମୁସଲମାନର ମସଜିଦ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀଆନ୍ର ଗୀର୍ଜା ସେମାନଙ୍କ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱ ପାଖରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ରହିଛି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସଂପ୍ରଦାୟକୁ ଭାରତରେ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରୁଅଛି । ଭାରତର ବାହାରେ ଜଗତରେ ଅନ୍ୟତ୍ର

ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି ରହିଅଛି । ଏପରି ଅବିସ୍ତରଣୀୟରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯଦି କିଛି ପ୍ରଯୋଜନୀୟତା ଥାଏ, ତା କେବଳ ହିନ୍ଦୁକୁ ନିଜ ସଂପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟକୁ ନେବା ପାଇଁ କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁ ଜାତି ବିଲୁପ୍ତ ହେଲେ ଏକା ଭାରତରେ ନୁହେଁ ସମସ୍ତ ଜାତିରେ ଏକ ମହା ଅଭାବ ରହିଯିବ । ଭାରତରେ ହିନ୍ଦୁର ପତନ୍ମୋମୃଖ ଓ ବିଶ୍ଵଜୀଳ ଜାତିର ସଂଗଠନ ଏବଂ ଭାରତ ବାହାରେ ଏହି ଜାତିର ସଂପ୍ରଦାୟର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏ କ୍ଷଣି ହିନ୍ଦୁକୁ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଲାଗାଇବାକୁ ହେବ । ସୁତରାଂ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟ ସଂଗେ ସଂଗେ ତାର ହିନ୍ଦୁ ସଭା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଶେଷ ମନ୍ୟୋଗୀ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଆର୍ଥିକ ଉନ୍ନତ ଏବଂ ରାଜନୈତିକ ସ୍ଥାଧୀନତା ପାଇଁ କାମ କରିବା ଛଡ଼ା ହିନ୍ଦୁ ପକ୍ଷେ ଆହୁରି ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି ତା ସମାଜ ସଂସ୍କାର । ତାହା ତ କଂଗ୍ରେସ ପକ୍ଷରୁ ହେବା ଅସମ୍ଭବ । ହିନ୍ଦୁ ପକ୍ଷେ ଅସ୍ତ୍ରୀୟତା ନିବାରଣ କଂଗ୍ରେସର ଉପଦେଶ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏଥୁପାଇଁ ଖୁସ୍ତାଆନ୍ ମୁସଲମାନ ଆଦି ଜଣ କରିପାରିବେ ? ଏହା ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ-ସେହିଠାରେ ହିନ୍ଦୁ ଜାତିର ଯେଉଁକି ଉନ୍ନତି ସେହିଠାରେ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ସେତଳି ଅଗ୍ରସର ହେବ । କଲିକତାଠାରେ ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭା ସ୍ଥିର କଲେ ଯେ ଆମେ କଥୁତ ଅଛୁଆଁ ଜାତିର ଲୋକେ ସାଧାରଣ ଦେବାଳୟ, କୂଆ, ବିଦ୍ୟାଳୟ, ସଭାସମିତି ଆଦିରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ସମାନ ଅଧ୍ୟକାର ଲାଭ କରିବେ; କିନ୍ତୁ ଦେବାଳୟରେ ଅଧ୍ୟକାର ସେମାନଙ୍କର ନାହିଁ । ଚଂଗ ପ୍ରାଦେଶିକ ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭାରେ ପୁଣି ସ୍ଥିର ହେଲା ଯେ ବେଦାଧୟନ ଅଧ୍ୟକାର ସେମାନଙ୍କର ରହିବ । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଭୋଜନ, ପାନ, ଚିରାହାଦିର ସମ୍ବନ୍ଧ ଚାଖାଯିବ ନାହିଁ ବୋଲି କେତୋଠାରେ କୁହାଗଲା । କିନ୍ତୁ କେତୋଠାରେ ଅବାଧରେ ତାହା ଚଳିଲା । କାଶୀର କେତୋକ ଜଣ ସନାତନ ଧର୍ମୀ ପଣ୍ଡିତ କହିଲେ ଯେ ଏହା ଅନ୍ୟାୟ । କିନ୍ତୁ, ମହାମୂର୍ତ୍ତାନ୍ତୀ ପ୍ରଭୃତି କେତେ ଜଣ ସନାତନ

ଧର୍ମୀ କହିଲେ ଯେ ଭୋଜନ, ପାନ, ବିବାହ ଏସବୁ ଜାଣ୍ଠାର କଥା । ଏହା ସହିତ ଧର୍ମର କିଛି ସମ୍ମନ ନାହିଁ । ଦେଶାଚର ଓ କୁଳାଚରର ବଶରତୀ ହୋଇ କେହି କେହି ବିଧବାର ପୁନର୍ବବାହ ସମର୍ଥନ କରୁ ନଥବା ସୁଲେ ଅନ୍ୟ କେହି କେହି ଧର୍ମନୀତି ଶାସ୍ତ୍ର ଆଦି ଦେଖାଇ ବିଧବା ବିବାହ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏ ସବୁ ସଂଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ହିନ୍ଦୁ ଜାତି ଗଠିତ ହୋଇ ରଙ୍ଗିବ ଏବଂ ଏସବୁ ସଂଗ୍ରାମର ସ୍ଥାନ କେବଳ ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭା । କେତେକ ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ଆପରି ଥିଲେ ସୁନ୍ଦା ଅନେକ ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇ କହନ୍ତି ଯେ କେହି ଜାଣ୍ଠା କଲେ ଅନ୍ୟ ଜାତିରୁ ହିନ୍ଦୁ ଜାତିକୁ ଆସିପାରେ । ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭାରେ ମଧ୍ୟ ସେବିନ ଏ କଥା ସ୍ଥିର ହେଲା । ଏକା ଭାରତରେ ନୁହେଁ ଜଗତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ହିନ୍ଦୁ ଜାତିର ଉନ୍ନତ ଧର୍ମ ସକଳ ପ୍ରଗତି କରି ଅନ୍ୟ ଜାତିରୁ ଲୋକଙ୍କୁ ହିନ୍ଦୁ ଜାତିକୁ ଆଣିବାକୁ ହେବ । ହିନ୍ଦୁର ବ୍ରାହ୍ମ ସମାଜ, ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜ, ରାମକୃଷ୍ଣ ସଂପ୍ରଦାୟର ଉନ୍ନତି ବୈଷ୍ଣବ ସଂପ୍ରଦାୟ ପ୍ରଭୃତି ଘେନି ଏହାର ଆୟୋଜନ କରିବାକୁ ହେବ । ଏଥିପାଇଁ ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭାର ବାହୁଦ୍ରାୟାରେ ସକଳ ହିନ୍ଦୁ ଜାତି ବର୍ଣ୍ଣ ଧର୍ମ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମ୍ମିଳିତ ହେବାକୁ ହେବ । ପରମ ପିତାଙ୍କ ନିକଟରେ ରୁଣ୍ଡ ନ ହେଲେ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱ ବନ୍ଧନ ଦୃଢ଼ ହୋଇଉଠେ ନାହିଁ । ଅତେବ ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭା ସ୍ଥିର କଲେ ଯେ ହିନ୍ଦୁ ମାତ୍ରେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରତି ଏକାଦଶୀ ଦିନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନରେ ସମବେତ ହୋଇ ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବେ ଏବଂ ଗୀତାର ଦିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ ଅଧ୍ୟାନ କରିବେ । ହିନ୍ଦୁ ଜାତିର ଉନ୍ନତି ଚିନ୍ତା କରିବେ ।

ପତିତ (ଦଳିତ) ଜାତିର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କ ସଂସ୍କାରକ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭରୁ ସଂକଳବନ ଥିଲା । ୧୯୭୭ରେ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭାମାନଙ୍କର ନୂତନ ଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟ ରଙ୍ଗିଥିଲା । ନିର୍ବାଚନ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେବା ପରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭାକୁ ପତିତ ଜାତି ପକ୍ଷରୁ ଯେଉଁ

ମନୋନୟନ ହେଉଥିଲା ତାହାର ଶକ୍ତି ସମାଲୋଚନା ଜୟମଙ୍ଗଳ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ - ଯେଉଁମାନେ ପତିତ ଜାତି ତରଫରୁ ମନୋନୀତ ହୋଇଯାନ୍ତି ସେମାନେ ପତିତ ଜାତିର ଲୋକ ବୋଲି କହିବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଅପରିଷାର ଅପରିଛନ୍ତିତାକୁ ଭୟ କରି ଯେଉଁମାନେ ପତିତ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଦୂରରେ ରହନ୍ତି ପତିତଜାତି ପକ୍ଷରୁ ସେପରି ଲୋକ ମନୋନୀତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ପତିତ ଜାତିର ଆଉୟତ୍ରୀଣ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଅଭାବ ଅସୁରିଧାର କଥା ଏମାନେ କଣ ଜାଣିବେ ? ସମାଜର ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ନିବନ୍ଧନ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବେ ସାହାସ ସହକାରେ ଯେଉଁମାନେ ଏତିପାରି ନାହାଁନ୍ତି, ସେପରି ଲୋକ ମଧ୍ୟ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ମନୋନୀତ ହୋଇଥାନ୍ତି । (ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା, ନଭେମ୍ବର ୧୩, ୧୯୭୭) ପତିତ ଜାତି ଭିତରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦାସଙ୍କ ପରି ଉତ୍ସାହୀ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବିରଳ ନୁହେଁ ବୋଲି ସେ ମତ ଦେଇ କହିଥିଲେ - ସେପରି ଉତ୍ସାହୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭାରେ ବସିବା ଉଚିତ ।

୧୯୭୭ ଜୁଲାଇ ମାସ ବେଳକୁ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ପତିତପାବନ ମିଶନ ବା ସଂଘ ସକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ବ୍ରହ୍ମପୁର ଉପାସନା ମନ୍ଦିରଠାରେ ଜୁଲାଇ ୨୪, ୧୯୭୭ରେ ପତିତପାବନ ମିଶନର ଏକ ଅଧୂରେଶନ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ମିଶନ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କ “ସଂସ୍କାର ଓ ସେବାସଂଘ” ର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ସୁରୋଳର ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ବୈହେରା ଏହାର ଅନ୍ୟତମ ସଂପାଦକ ଥିଲେ । ବିବିଧ ଉପାୟରେ ଅନୁନ୍ନତ ଏବଂ ପ୍ରପାତ୍ରିତ ଜାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜାଗରଣ ଆଣି ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ଆଦି ନିବାରଣ କରିବା ଏହି ସଂଘର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଯେଉଁମାନେ ଏହା ନିଜ ଜୀବନରେ ପାଳନ କରିବେ ସେମାନେ ଏହି ସଂଘର ସଭ୍ୟ ହେବେ । ଅନୁନ୍ନତ ଜାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମାଜ ସଂସ୍କାର, ଶିକ୍ଷା ଓ ଚିକିତ୍ସାର ଆୟୋଜନ ପ୍ରଥମେ କରିବା

ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମାନଧାତା ଏହି ସମାଜର ସଭାପତି ଥିଲେ ଏବଂ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ଏହାର ସହକାରୀ ସଭାପତି ଥିଲେ । (ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା, ଉତ୍ସେମ୍ବର ୨୨, ୧୯୭୮) ଆଦିମ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ ରଥଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ବେଶ ଅଗ୍ରଗତି ଲାଭ କରିଥିଲା । ଇଛାପୁରଠାରେ ଉତ୍ସେମ୍ବର ମାସ ମଧ୍ୟଭାଗ ୧୯୭୮ରେ ଏକ କର୍ମଶାଳାରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଏହି ସମାଜ ତରଫରୁ ଆଦିମ ଓଡ଼ିଆ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମଦ୍ୟ, ଗୋମାଂସ ଓ ଅସ୍ତୁଶ୍ୟତା ବିଷ୍ୟ ନେଇ ଗୋଟିଏ ବକ୍ତୃତା ଦେଇଥିଲେ । (ଉତ୍ସେମ୍ବର ୨୯, ୧୯୭୮, ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା)

୧୯୭୮ରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ବିଧବାଶ୍ରମ ପ୍ରସଙ୍ଗ ନେଇ ଶ୍ରୀବନ୍ଦ ପଣ୍ଡା ଓ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମତପାର୍ଥକ୍ୟ ସହିତ ବିତର୍କର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ୧୯୭୮ ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା ଏପ୍ରିଲ ୧୪, ଏପ୍ରିଲ ୨୧ ସଂଖ୍ୟାରେ ବିଷ୍ଣ୍ଵାରିତ ଭାବରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲା । ସେଥିରୁ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଚିତ୍ରାଧାରା ଓ ସଂସ୍କାରକ ମନର କେତେକ ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ । ୧୯୭୮ ଏପ୍ରିଲ ୧୪ରେ ଉତ୍କଳ ଦୀପିକାରେ ଶ୍ରୀବନ୍ଦ ପଣ୍ଡା ବିଧବାଶ୍ରମ ଶାର୍ଷକ ଲେଖାରେ ଏ ବିତର୍କଟି ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଶ୍ରୀବନ୍ଦ ପଣ୍ଡା ଲେଖାଥିଲେ - ବିଧବାଶ୍ରମ ପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଘର ଖରିବ କଲି । ତହିଁରେ ଆଶ୍ରମ ଖୋଲାହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂସ୍କାର ପଢ଼ିବା କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ କରିବା ପାଇଁ ମେନେଜର ଶ୍ରୀମାନ୍ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥଙ୍କୁ କହିଲି । ସେ ଏକାକୀ ପୁଣି ସୁରୋଳ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି ବୋଲି ସେ ଘରେ ରହିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଜୟମଙ୍ଗଳ ଅବିବାହିତ ଥିଲେ । ବିବାହ ଇଛା କରିଥିଲେ । ନିଜେ ବିଧବା ବିବାହ କରି ବିଧବାଶ୍ରମର ପରିଷଳକ ହେବା ପାଇଁ ମୁଁ ତାହାଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଅନୁରୋଧ କଲି । କିନ୍ତୁ ବିଧବା ଅପେକ୍ଷା ନକରି ସେ ଅନ୍ୟତ୍ର କୌଣସି କୁମାରୀ କନ୍ୟା ବିବାହ କଲେ । ମୁଁ ଅନେକ ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲି । କାହାକୁ ଉପୟୁକ୍ତ ପରିଷଳକ ପାଇଲି ନାହିଁ । ତାପରେ

ବିଧବା ବିବାହ ସହାୟକ ସଭା ଲାହୋରଠାକୁ ପତ୍ର ଲେଖିଲି - ଯଦି ସେ ସେହି ବିଧବାଶ୍ରମ ପରିଷଳକ ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ସଭା ତରଫରୁ ପଣ୍ଡିତ କାନ୍ତିସ୍ଵରୂପ ବିଦ୍ୟାଳ୍ୟକାର ଆସି ଘରଟା ଦେଖିଗଲେ । ମୋଠାରୁ ଅନ୍ୟ କିଛି ଅର୍ଥ ସାହାୟ୍ୟ ପୁଣି ସ୍ଥାନୀୟ ସାହାୟ୍ୟ ନ ପାଇଲେ ସଭା ସେହି ଆଶ୍ରମ ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବ କିନା, ବିଷ୍ଣୁ କରାୟିବ ବୋଲି ଛଲିଗଲେ । ପ୍ରାୟ ଛଥମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଖାପଡ଼ା ଛଲିଲା । କିନ୍ତୁ ଶେଷ ମିମାଂଶା ହେଲା ନାହିଁ । ଏଥୁ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଲାହୋର ଓ ଦିଲ୍ଲୀ ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜକୁ ମଧ୍ୟ ଲେଖିଲି । ସେମାନେ ନୀରବ ରହିଲେ । ମୋହର ସେହି ଘରଟା ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜକୁ ଦେବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣି ଜୟମଙ୍ଗଳ ଭାଇ ବଡ଼ ଲଜ୍ଜିତ ଓ ଦୁଃଖିତ ହେଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବିଧବା ବିବାହ ସଭା ତରଫରୁ ଶାନ୍ତି ସ୍ଵରୂପ ବିଦ୍ୟାଳ୍ୟକାର କହିଲେ ସେ ସେମାନେ ନିଜେ ଆର୍ଯ୍ୟସମାଜ । କେହି ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜ ହେଉ କିମ୍ବା ବିଧବାବିବାହ ସହାୟକ ସଭା ହେଉ ବିଧବାଶ୍ରମ ପରିଷଳନ ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିପାରନ୍ତି । ଏହିପରି କଥା ଥିଲା । କୌଣସି ବିଷ୍ଣୁ ନାହିଁ କେତେକାଳ ବହିଗଲା । ଏଣେ ଅନେକ ସମୟ ଘରଟା ଖାଲି ପଡ଼ି ରହିମୋତେ ମୁୟନିସପାଲଟି ଟିକସ୍ ବହନ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଆଏ । କିଛି ଦିନ ପରେ ଦିଲ୍ଲୀରୁ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ସମାଦପତ୍ରରୁ ଶୁଣିଲି ଯେ କେହି ଜଣେ ଆର୍ଯ୍ୟସମାଜ । କୌଣସି ବିଧବାଶ୍ରମକୁ ଯାଇ ବିବାହ ହେବାପାଇଁ କୌଣସି ବିଧବା କନ୍ୟାକୁ ଛହିଁଲାରୁ ସେ ସେଥିପାଇଁ କେତେ ଚଙ୍କା ଦେବେ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ପରିଚାଳନା ଯେପରି କି ସେହି ବିଧବାଶ୍ରମଟା ଗୋଟିଏ ବିଧବା ଦୋକାନ । ସେ ଯାହାହେଉ ବିଧବାଶ୍ରମରେ ଅବଶ୍ୟ କେତେଟା ବିଧବାର ବିବାହ ହୋଇଯାଏ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ତଦ୍ବାରା ସମାଜର ମତିଗତି ବଦଳିପାରେ ନାହିଁ । ପୁଣି ବିଧବାଶ୍ରମ ସ୍ଥାପିବା ଅପେକ୍ଷା ସମାଜରୁ କେତେ ଜଣ ପରିବାରଙ୍କୁ ଘେନି କେତେଟା ବିବାହ ଚଳାଇ ନେବା

ଶ୍ରେସ୍ତୁର ପନ୍ଥା ବୋଲି ମୁଁ ଭାବିଲି । ସୁତରାଂ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ଅପେକ୍ଷା ନକରି ଘରଟା ବିକ୍ରି କରିଦେଲି । ବିଧବାଶ୍ରମ ପାଇଁ ମୁଁ ସେହି ଘରଟା ବିଧବାବିବାହ ସହାୟକ ସଭାକୁ ଦେବାକୁ ନାହିଁ କରିନାହିଁ । ବରଂ ସଭା ପକ୍ଷରୁ କୌଣସି ଯନ୍ତ୍ର ବା ଆଗ୍ରହ ନ ଦେଖୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ବିଦୋବନ୍ଧ କରାଯାଇପାରେ କି ନା ମୁଁ ଭାବୁଥିଲା ବେଳେ ମୁଁ ଘର ଦେବାକୁ ନାହିଁ କଲି ବୋଲି ଜୟମଙ୍ଗଳ ଭାଇ ସବୁ ଖବରକାଗଜରେ ପ୍ରଚାର କରିଦେଲେ । ସେ ଯାହା ହେଉ ଶୋଭର ବିଷୟ ଏହି ଯେ ଅବିବାହିତ ଉତ୍ସାହୀ ଯୁବକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ କହିବା ଓ ଲେଖିବା ବଡ଼ ଛତ୍ରରୀ କରିବା ବଡ଼ ମୁସିଲ । ବିଧବା ବିବାହ ସଂସ୍କାର ସକାଶେ ଅବିବାହିତ ଯୁବକମାନେ ଅଣ୍ଣାଭିଡ଼ି ନବାହାରିଲେ ସେପରି ଦରବୁଡ଼ା ଗୁଡ଼ାକ ଯେତେ ରଡ଼ି କଲେ ହେଁ କିଛି ଫଳନାହିଁ । ଏହା ହେଁ ବ୍ରହ୍ମପୁର ବିଧବାଶ୍ରମର ଚହଳର ଘଟଣାକ୍ରମ । ଏହିସବୁ ଭିତର କଥା ବୋଧହୁଏ ଜାଣି ନପାରି ମୋହର କେହି କେହି ବଂଧୁ ମୁଁ ବିଧବାଶ୍ରମ ପାଇଁ ଦେଇଥିବା ଘର ପୁଣି ନେଇଗଲି ବୋଲି ମୋ ପ୍ରତି କିଛି ଗୋଟାଏ ଆକ୍ଷେପ କରନ୍ତି । ନିରପେକ୍ଷ ପାଠକମାନେ ଏହି ଘଟଣା ଯାହା ବୁଝିବେ ।

ଏହି ଲେଖା ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ପରେ ଉକ୍ଳଳ ଦୀପିକାରେ ଅପ୍ରେଲ ୨୧, ୧୯୭୮ ସଂଖ୍ୟାରେ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣକରଣ ଦେଇ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ଦୀର୍ଘ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ । ରଥ ସେଥିରେ ଲେଖିଥିଲେ - ପଣ୍ଡା ମହାଶୟ ବିଧବାଶ୍ରମ ପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରେ ଗୋଟିଏ ଘର କଣିଲେ । କିଛି କାଳ ସେ ଘରୁ ଭଡ଼ା ଆଦାୟ ହେବାପରେ ପୁଣି ବିକି ଦେଲେ । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଗୋଟାଏ ଆକ୍ଷେପ କରନ୍ତି । ବିଧବାଶ୍ରମ ପରିଇଲନା ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସେ ବିଧବା ବିବାହ ସହାୟକ ସଭା ଲାହୋରଠାକୁ ପଡ଼ି ଲେଖିଥିଲେ । ସଭାରେ ତାଙ୍କ ପଡ଼ି ବିଛର ହୋଇ

ଉଚ୍ଛ୍ଵ ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିବା ସ୍ଥିର ହେଲା । ଦାନପତ୍ର ଲେଖି ରେଜେଷ୍ଟ୍ରାରୀ କରିଦେବାରୁ ଏବଂ ରେଜେଷ୍ଟ୍ରାରୀ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଦାନପତ୍ରର ପାଶୁଲିପି ସଭାର ମଂଜୁରୀ ପାଇଁ ପଠାଇବାକୁ ଉଚ୍ଛ୍ଵ ସଭାର ସଂପାଦକ ଲେଖୁଥିଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଏକଥା ପଣ୍ଡାବାବୁଙ୍କୁ ଜଣାଇଥିଲି । ଏଥରେ ସେ କହିଲେ ଯେ ସଭା ମିମାଂଶା କରିବାକୁ ଏତେ କାଳ ବିଳମ୍ବ କଲେ । ବିଧବା ବିବାହର ଅନ୍ୟପଦ୍ମା ସେ ଭାବୁଛନ୍ତି । ଏଣୁ ଏ କ୍ଷଣି ସେ ଦାନପତ୍ର ଲେଖି ପଠାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଲାହୋରଠାକୁ ତାଙ୍କର ଏ କଥା ଲେଖିଲି ଏବଂ କିଛି କାଳ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ କହିଲି କିନ୍ତୁ ସେଠାରୁ ଉଭର ଆସିଲା ଯେ ପଣ୍ଡା ମହାଶୟ ନାହିଁ କରିଥିବାରୁ ସେମାନେ ଆଉ ସେଥୁପାଇଁ ବଳାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନାହିଁ । କାରଣ ଦାନ ସ୍ଵର୍ଗମନରେ କରାହୁଏ । ମୁଁ ଏକଥା ପଣ୍ଡାବାବୁଙ୍କୁଠାକୁ ଲେଖିଲି । ତଥାପି ସେ ଘର ଦେବା ବିଷୟରେ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ଏପରିକି କିଛି ଦିନ ପରେ କହିଲେ ଯେ ବିଧବାଶ୍ରମମାନଙ୍କରେ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ । ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ବିଧବାଶ୍ରମ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର କଥା ପ୍ରାୟ ସବୁ ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ଓ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ବିଜ୍ଞାପନ ଦାରା ବ୍ରହ୍ମପୁର ବିଧବା ବିବାହ ସହାୟକ ସଭା ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରରୁତି ହୋଇଥିଲା । ସୁତରାଂ ଉଚ୍ଛ୍ଵ ସଭା ପକ୍ଷରୁ ପୁଣି ଲାହୋର ନିଷ୍ପତ୍ତି ସମାଦ ପ୍ରରୁତି କରାଗଲା । ବ୍ରହ୍ମପୁର ସଭା ଲାହୋର ସଭାର ଶାଖା ଥିବାରୁ ପଣ୍ଡା ମହାଶୟଙ୍କର ଲାହୋର ସଭା ସହିତ ଚଳିଥିବା କଥାବୁ ଆସେମାନେ ଶୁଣି ପାରିଅଛୁ । କିନ୍ତୁ ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜ ସହିତ କି ଚିଠିପତ୍ର ଚଳିଥିଲା ତାହା ଜାଣିବା ଉପାୟ ଆସମାନଙ୍କର ନାହିଁ । ପଣ୍ଡା ମହାଶୟ ଲେଖୁଅଛନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ସେ ଘରଟା ଆର୍ଯ୍ୟସମାଜକୁ ଦେବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଶୁଣି ମୁଁ ବଡ଼ ଲଜ୍ଜିତ ଓ ଦୁଃଖୁତ ହେଉଥିଲି, କିନ୍ତୁ ଏହା ସତ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏହା ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ପଣ୍ଡା ମହାଶୟ ଏପରି କଥା କାହିଁକି ଓ କିପରି ଲେଖୁଥିଲେ

ପାଇଁ ଏ ପତିତପାବନ ମିଶନ ଦୃଢ଼ ସଂକଳ୍ପ କରିବା ଉଚିତ ବୋଲି ରଥ ୧୯୭୭ରେ ସ୍ଵର୍ଗ ଭାବରେ ଜଣାଇଥିଲେ । (ଆଶା, ଅଗଷ୍ଟ ୨୩, ୧୯୭୭)

ଅକ୍ଟୋବର ୨୧, ୧୯୭୭ରେ ଗଂଜାମ ସୋନପୁର ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ପତିତପାବନ ସଂଘର ସମ୍ମିଳନୀରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ । ଜାହାପୁର ଷ୍ଟେସନରୁ ସେ ଯାତ୍ରା କରି ନାଟ ସଂକାର୍ତ୍ତନାବି ଉପର ସହ ସୁରୋଳ, କରାପେଣ୍ଟ, କଇଠା, ନୂଆଶ୍ଚ ଓ ସୋନପୁର ଗ୍ରାମମାନଙ୍କ ଭିତର ଦେଇ ସଭା ପ୍ଲାନରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ଏହି ସଭାରେ ତିନି ହଜାର ଲୋକ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସେଥିରେ ୫୦୦ ଅଛୁବ ଜାତିର ଲୋକ ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଥିଲେ । ସଭାପତିଙ୍କର ଅଭିଭାଷଣରେ ପତିତ ଜାତିର ଉନ୍ନତି ଏବଂ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଥିଲା । (ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା, ନଭେମ୍ବର ୨, ୧୯୭୭) ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ କୁସଂସ୍କାର-କୁମାର ପୂର୍ଣ୍ଣମାରେ ଅସତ୍ ଆମୋଦ, କାର୍ତ୍ତିକ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ଦିପାବଳୀ ବାଣରେ ଘର ପୋଡ଼ି ବିରୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ପତିତପାବନ ମିଶନ, ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇଥିଲା ।

ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କର ସଂସ୍କାରକ ଜୀବନର ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଥିଲା ୧୯୭୭-୭୮ । ଏହି ସମୟରେ ତାଙ୍କର ବହୁମୁଖୀ ସମାଜ ସଂସ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟକୁମ ପାଇଁ ପତ୍ରପତ୍ରିକାରେ ମତ ଉପସ୍ଥାପନ ସହିତ ବିଭିନ୍ନ ଗଠନାମ୍ବକ ଯୋଜନାରେ ମନନିବେଶ ଥିଲା ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ୧୯୭୭ରେ ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସଂପାଦକ ହିସାବରେ ମଧ୍ୟ ଜୟମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ୧୯୭୭ ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ସେ ମଂଜୁଷା ପରିଦର୍ଶନ କରିଯାଇଥିଲେ । ମଂଜୁଷାରେ ପାଠାଗାର ସମ୍ମଶେଷ ପଡ଼ିଆରେ ତାଙ୍କ ପରିଦର୍ଶନ କାଳରେ ଏକ ସଭା ହୋଇଥିଲା । ପଣ୍ଡିତ ଉଜ୍ଜଳେଶ୍ଵର

ପଞ୍ଚଯୋଷୀ ଏଥରେ ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ । ସେହି ସଭାରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ହିନ୍ଦୁ ଜାତିର ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କରି ହିନ୍ଦୁର ନାନା ଅଭାବ ଉପରେ ଏକ ସୁଚିତ୍ତି ମତ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏହା ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୭, ୧୯୭୭ରେ ଉତ୍କଳ ଦୀପିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ସେଥରେ ସେ କହିଥିଲେ- ହିନ୍ଦୁ ଜାତିର କେତେକ ପଣ୍ଡିତ ଅର୍ଥକୁ ଅନର୍ଥକ ବିଷୟ ଚିନ୍ତା କରି ସେଥରୁ ମୁକ୍ତ ରହିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦିଅଛନ୍ତି । ଆଜି ଶୁଣାଗଲା ଯେ ଭଗବାନଙ୍କର ଅନ୍ୟେଷଣ ମଧ୍ୟ ଦରକାର ନାହିଁ । ଅର୍ଥର ସାଧନା କରିବାକୁ ହେବ । ହିନ୍ଦୁ ଜାତିର ଶାସ୍ତ୍ର ସକଳ ଉତ୍ସମ୍ବନ୍ଧ ଦିଗରେ ଏପରି ଶେଷସୀମାକୁ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଉତ୍ସମ୍ବନ୍ଧ ଦିଗକୁ ସମନ୍ବନ୍ଧ ମଧ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । ଅତି ସହଜ ଓ ସରଳଭାବେ ଭାଗବତରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ କହିଅଛନ୍ତି, “ଧନ ଅଞ୍ଜିଲେ ଧର୍ମ କରି, ଧର୍ମେ ପ୍ରାପତ ନରହରା ।” । ଏହି ସମନ୍ବନ୍ଧ ପଦ୍ମା ହିଁ ହିନ୍ଦୁ ଜାତିକୁ ଉନ୍ନତ କରିବ । ଅର୍ଥ ପ୍ରତି ବିରକ୍ତ ହେବା ଯେପରି ଅନୁଚିତ ସେଥରେ ସେପରି ଏକାନ୍ତ ଆସକ୍ତ ହେବା ମଧ୍ୟ ସେପରି କ୍ଷତିକାରକ । ତେବେ ଏ ଆର୍ଥିକ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହେଉଛି କିପରି ? ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ହିଁ ଏହାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଧାନ, ଏଥରେ ସଦେହ ନାହିଁ । ଗୋରସ ସୁଲଭ କରିବା ବୋଲି ବା ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟର ଉନ୍ନତି ବୋଲି ଭାରତ ସ୍ବାଧୀନ ହେଲେ ହିଁ ସମ୍ବନ୍ଧ ହେବ । ସେ ପୂର୍ବରୁ ତେବେ ଆନ୍ତରିକ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଉନ୍ନତିର କିଛି ଉପାୟ ନାହିଁ ? ଅଛି ପ୍ରଧାନ ଉପାୟ ଅରଚ । ଘରେ ଘରେ ଅରଚ ଚଳାଇ ସୁଦେଶୀ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହେବ । ହିନ୍ଦୁର ପୁଣି ଆହୁରି କେତୋଟି ଆର୍ଥିକ ଅବନତିର କାରଣ ରହିଛି ତାହା ଦୂର କରାଯାଇପାରେ । ବାଲ୍ୟବିବାହ ଓ ଅପରିମିତ ବଂଶବୃକ୍ଷ ଯେପରି ହିନ୍ଦୁଜାତିକୁ ଦିନକୁ ଦିନ କ୍ଷୀଣବଳ କରି ଦେଉଅଛି ସେପରି ବିବାହ ଶ୍ରଦ୍ଧାଦିରେ ପୌରହିତ୍ୟ ଓ କେତେକ ଅନର୍ଥକ କୌଳିକ ପ୍ରଥା ତାକୁ

ଦରିଦ୍ରତା ଆଡ଼େ ଟାଣି ନେଉଛନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁ ଜାତି ସାବଧାନ ହେଲେ ଅତି ଶାୟି ତାହାର ଆର୍ଥିକ ଉନ୍ନତି ଆଖକୁ ଦିଶିଲା ଭଲି ହୋଇ ଉଠିବ, ଏଥରେ ସଦେହ ନାହିଁ । ଏପରି ଭାବରେ ଜାତିକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ନ କଲେ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ସଂଗ୍ରାମରେ ଜୟୀ ହେବା କେବଳ ଅସମ୍ଭବ ମାତ୍ର ।

ଉତ୍କଳ ସମ୍ବିଲନୀର ଅଧ୍ୟବେଶନମାନ ଗଡ଼ିଜାତରେ ଓ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ପ୍ରବାସ ରମ୍ଭା ଓ କଲିକତାରେ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ସେ ୧୯୭୩ରେ ବାରଂବାର ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ଗଡ଼ିଜାତ ତଥା ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ପ୍ରବାସରେ ଓଡ଼ିଆର ପ୍ରବଳ ଜାତୀୟଶକ୍ତି ଥିବାର କଥା ସେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଗଡ଼ିଜାତ ବିନା ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ ଅସମ୍ଭବ ଏ କଥା ସେ ଦୃଢ଼ ସ୍ଵରରେ ୧୯୭୩ରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । (ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା, ମେ ୭, ୧୯୭୩) ତାଙ୍କ ମତରେ ଗଡ଼ିଜାତର ରାଜାମାନେ ଯେଡ଼େ ବିଭବଶାଳୀ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତୁ ପଛକେ, ଓଡ଼ିଶାର ଉନ୍ନତି ନ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କର ଅବନତିକୁ ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନେ ସ୍ବୀକାର କରିବେ ବୋଲି ସେ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ୧୯୭୩ରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ବିଲନୀର ସଭାପତି ରୂପେ ଗଡ଼ିଜାତର କୌଣସି ଜଣେ ରାଜାଙ୍କୁ ଗୃହଣ କରିବା ପାଇଁ ସେ ପ୍ରଷ୍ଟାବ ଦେଇଥିଲେ ।

ନିଶ୍ଚିଳ ଭାରତ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଆଣି ବଳପୂର୍ବକ ଉତ୍କଳ ସମ୍ବିଲନୀରେ ଉଚ୍ଚତି କରାଗଲେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ବିଲନୀର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କେବଳ ସମ୍ବର ଉତ୍କଳଭାଷୀ ପ୍ରଦେଶକୁ ଏକ ଶାସନାଧୀନ କରିବା ଏହିପରି ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଦେଇ ସେ କହିଥିଲେ କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ଅନ୍ୟାୟ । (ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା, ମେ ୭, ୧୯୭୩) ଯେତେବେଳେ ଉତ୍କଳ ବିଖ୍ୟତ, ସେତେବେଳେ ସମ୍ବିଲନୀର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥିବାରୁ ଉତ୍କଳ ସମ୍ବିଲନୀ ତିଷ୍ଠିବା ଅସମ୍ଭବ । ନିଜେ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଓ

ସଂଗୀତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଉକ୍ତଳ ସମ୍ବିଲନୀର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ସେ ଗ୍ରୁହଣ କରି ନଥୁଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ଉକ୍ତଳ ସମ୍ବିଲନୀ କାର୍ଯ୍ୟକୁମରୁ ପୁନର୍ବାର ଉଠାଇ ଦେଇ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ସମ୍ବିଲନୀ ଡକାଇ ଏବଂ ସ୍ଵଷ୍ଟାକାରରେ ଏ ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ନିୟମାବଳୀ ପ୍ରଣାମନ କରାଇବା ପାଇଁ ଆହ୍ଵାନ ଦେଇଥୁଲେ । (ଡକ୍ଟ୍ରେବ) ଏପରି ନିର୍ଭିକ କଂଗ୍ରେସ ସଂଗୀତ ଓଡ଼ିଆଦର ପ୍ରମାଣ ସ୍ଵରୂପ ୧୯୭୮ ଡିସେମ୍ବରରେ ହୋଇଥିବା କଲିକତା ଉକ୍ତଳ ସମ୍ବିଲନୀର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମିତିର ସଂପାଦକ ପଦ ବରଣକୁ ଗ୍ରୁହଣ କରାଯାଇପାରେ ।

୧୯୭୮ରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ବ୍ରାହ୍ମସମାଜ କାର୍ଯ୍ୟକୁମରୁ ଉପସାହିତ କରିଥୁଲେ । ୧୯୭୮ ଜାନୁଆରୀ ୨୩ରୁ ୨୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁରୋଳ, କଇଁଠା ଓ ବ୍ରାହ୍ମପୁରଠାରେ ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତବ ମହାସମାଗୋହ ସହିତ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ହୋଇଥିଲା । ଏବଂ ତାଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ବରେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଉଷ୍ଣବ କମିଟି ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ବର୍ଷ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୨୮ରେ କଟକ ବ୍ରାହ୍ମମଦିରଠାରେ ସଂସ୍କାରକ ବିଶ୍ୱାନାଥ କରଙ୍ଗ ସଭାପତିତ୍ବରେ ବ୍ରାହ୍ମସମାଜ ଉକ୍ତଳ ସମ୍ବିଲନୀର ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟବେଶନ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ସଂପାଦକ ରୂପେ ଜୟମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥୁଲେ । (ଉକ୍ତଳ ଦୀପିକା, ୧୩ ଅକ୍ଟୋବର, ୧୯୭୮)

୧୯୭୮ରେ ନବୀନ ଭାବରେ ଗଂଜାମରେ ଦଶ୍ଶାସି ଜାତିର ସଂଗୀତ ହୋଇଥିଲା । ସମଗ୍ର ଗଂଜାମର ମଧ୍ୟ କୌବର୍ତ୍ତ ଓ ହାଡ଼ିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜାଗରଣ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସରକାର ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଭାରିତ ଏବଂ ତଥାକଥୃତ ଉଜ୍ଜାତି ଦ୍ୱାରା ଅବହେଳିତ ଅନୁନ୍ନତ ଜାତିମାନଙ୍କର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ସାଧନ ପାଇଁ ୧୯୭୮ ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ଆଦିମ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ

ମୁଁ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ବିଧବାଶ୍ରମରେ କୌଣସି ଧର୍ମ ସମାଜର ସଂପର୍କ ରହିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଲାହୋର ସତା ଧରି ବସିଥିଲେ ଏବଂ ପଣ୍ଡା ମହାଶୟ ସେଥିରେ ଆର୍ୟସମାଜ ରଖିବାକୁ ଛାଲୁକ ଥିଲେ । ଏତିକିବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କର ଆର୍ୟ ସମାଜ ସ୍ଥାପନ ସଂପର୍କରେ ବହୁ କଥା ଲେଖୁଛି । ଜଗତର ସମସ୍ତ ଧର୍ମ ସମାଜ ମୋର ଆଦରର ବନ୍ଧୁ ଏବଂ ଧର୍ମମୂଳକ ସମାଜ ସଂସ୍କାରରେ ମୋର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଶା । ଏକଥା କି ପଣ୍ଡା ମହାଶୟ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ? ପଣ୍ଡା ମହାଶୟଙ୍କ ବିଧବାଶ୍ରମ ସ୍ଥାପନ ସମୟେ ମତ ବଦଳିଅଛି । ସେଥିରେ ମୋର ଆଶ୍ରୟ କିଛି ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ସାବଧାନ ହେଲେ ବିଧବାଶ୍ରମ ବିଧବା ଦୋକାନ ହେବ ନାହିଁ ଏବଂ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ବିଧବାଶ୍ରମ ପରିଚଳନା ପାଇଁ କର୍ମୀ ମିଳିବେ । ତଥାପି ପଣ୍ଡା ମହାଶୟ ଯେତେବେଳେ ବିଧବାଶ୍ରମ ସ୍ଥାପିବା ଅପେକ୍ଷା ସମାଜରୁ କେତେଜଣ ପରିବାରଙ୍କୁ ଘେନି କେତେଟା ବିବାହ ଚଳାଇଦେବା ଶ୍ରେଯସ୍ଵର ପହା ବୋଲି ଭାବି ଘରଟା ବିକ୍ରି କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି, ତେବେ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ତାଙ୍କଠାରେ ଆହୁରି କିଛି ଆଶା କରିବାର ରହିଲା । ପ୍ରଭୁ ତାଙ୍କର ଶୁଭ ସଂକଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରନ୍ତୁ ।

ଏ ବାଦ ମୁଁ ବିଧବା ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ଅନ୍ୟତ୍ର କୌଣସି କୁମାରୀ କନ୍ୟା ବିବାହ କଲି ବୋଲି ପଣ୍ଡା ମହାଶୟ ଦୁଃଖତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ଦୁଃଖତ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ବିବାହକୁ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ମାନବକୃତ ଘଟଣା ମନେ କରୁନାହିଁ । ତା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଜାପତି ଘରସ୍ଵତ୍ର । ଯେଉଁ ବିବାହରେ ମନୁଷ୍ୟର ହାତ ଥାଏ ସେ ବିବାହ ଦୋଷମୂଳକ କୁସଂସ୍କାରପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ଏକ ସମୟରେ ମୋର ବିବାହ ପାଇଁ ପିତାମାତା ଯେତେବେଳେ ଆଦୋଳନ ଓ ବିପୁଳ ଆୟୋଜନ କରିଥିଲେ ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଅବିବାହିତ ରହିବା ସ୍ଥିର କରିଥିଲି । ମୋର ସେ ସମୟରେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଧର୍ମଧାରଣା ନଥିଲା, ଅଥବା ସହଧର୍ମଣୀ

ପାଇବା ସମନ୍ଦେଶ ନିରାଶା ଆସିଥିଲା । କୁମେ ଧର୍ମର ଆଲୋକ ଲାଭ କଲି । ସମାଜର କୁସଂସ୍କାର ଦୂର କରି ସହଧର୍ମଣୀ ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ବଳ ଆସିଲା । ବିବାହ ଜାତ୍ରା କଲି । ବିଧବାବିବାହ ସହାୟକ ସଭାମାନଙ୍କୁ ଲେଖିଥିଲି । ମୋହର ସହଧର୍ମଣୀ ହେବା ଭଲି କୌଣସି ବିଧବା ଥିଲେ ଜଣାଇବାକୁ । କିନ୍ତୁ ପାଇଲି ନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କ ବିଚିତ୍ର ବିଧାନ । ହଠାତ୍ ହିମାଳୟ ପାଦଦେଶରେ ଜଳପାଇଗୁଡ଼ିଠାରେ ମୋର ବିବାହ ସଂପନ୍ନ ହୋଇ ଯାଇଥିଛି । ବିଧବା ପାଇ ନଥିଲେ ହେଁ ମୁଁ ଯୁବତୀ ବିବାହ କରିଥିଛି । ଯୁବତୀ ବିବାହ ପ୍ରଚଳନ ଦାରା ବିଧବା ବିବାହ ଆଦୋଳନ ସଫଳ ହେଉଥିଛି । ଏକଥା ଲୋକେ ବେଶ ତୁଟ୍ଟିପାରୁଛନ୍ତି । ଏଥୁପାଇଁ ସେ ଦିନ ପଣ୍ଡା ମହାଶୟ ବିଧବା ବିବାହ ଆଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରି ନିଜ କନ୍ୟାକୁ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ବିବାହ ଦେଇ ପକାଇବାରୁ ଦେଶବାସୀ ଏହାର ତୀରୁ ପ୍ରତିବାଦ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଯୁବତୀ ହୋଇ ନଥିବା ବେଳେ କୌଣସି ବିଧବା କନ୍ୟାର ବିବାହ ଦିଆଗଲେ ତାହା ମୋ ମତରେ ବିଧବା ବିବାହ ଆଦୋଳନର ପୋଷକତା କରିବ ନାହିଁ ； କିନ୍ତୁ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ବିଧବା ବିବାହ ଆଦୋଳନରେ ମୁଁ ସହାୟତା କରିଛି ।

ଏହି ଦୀର୍ଘ ବିତର୍କରୁ ସ୍ଵଷ୍ଟ ଜଣାପଡ଼େ ଜୟମଙ୍ଗଳ ତାଙ୍କର ତରୁଣ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସଂସ୍କାରକ ହିସାବରେ ଚରମପଦ୍ମୀ ନଥିଲେ ； କିମ୍ବା ସଂସ୍କାରକ ବୋଲି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ସଂସ୍କାରକ ହୋଇ ନଥିଲେ । ବିଧବା ବିବାହ ସଂପର୍କତ ତାଙ୍କର ସ୍ଵଷ୍ଟିକରଣ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଯୁବତୀ ବିବାହ ସପକ୍ଷରେ ଯୁଦ୍ଧରୁ ତାଙ୍କର ହେତୁବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ସହଜରେ ବାରି ହୋଇଯାଏ ।

॥୪॥

୧୯୭୯ ରୁ ୧୯୮୦ ମଧ୍ୟରେ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କର ସଂସ୍କାରକ ଜୀବନର ବହୁମୁଖୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରକର୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ

ସେ ପଡ଼ିପାବନ ମିଶନର ସଂସ୍କାରଧର୍ମୀ କାର୍ଯ୍ୟାମାଳାର ପ୍ରସାର, ବୃହ୍ଲପୁରରେ ସାଧନାଶ୍ରମର ଅଗ୍ରଗତିରେ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା, ସମାଜ ସଂସ୍କାର ସମିଲନୀ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ, ମହିମା ଧର୍ମ ଆଦୋଳନର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା, ଉକ୍ତଳ ସମିଲନୀ ପୁନର୍ଗୀତନ, ସାରଦା ଆଇନ ପରି ବହୁ ଗଠନାମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରି ସଫଳତା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ୧୯୩୦ ବେଳକୁ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କର ସଂସ୍କାରକ ଭାବମୂର୍ତ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତକୁ ହୋଇ ଫୁଲି ଉଠିଥିଲା । ସେ ଉକ୍ତଳ ସାଧନାଶ୍ରମ କର୍ମୀ ହିସାବରେ ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ ତଥା ଅନୁନ୍ନତ ଜାତିମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତିବିଧାନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜକୁ ନିଯୋଜିତ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେ ସୁରଳା ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତର ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ଥିଲେ । ୧୯୩୦ରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବେଳେ ସେ ବେଆଇନ, ଲୁଣ ମାରିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରି ନଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ ବହୁ ଧନବ୍ୟଯରେ ଅଛି ଲବଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ କହିଥିଲେ ଲୁଣମରା ଛାଡ଼ି ସୁରଳା ପରି ସ୍ଥାନ ମାନଙ୍କରେ ଲୁଣଗାଲି ସ୍ଥାପନ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ । (ସତ୍ୟ ସମାଇର, ଜୁଲାଇ ୪, ୧୯୩୦)

୧୯୩୧ରେ ବୃହ୍ଲପୁର ସାଧନାଶ୍ରମର ପୁନର୍ଗୀତନ ହୋଇଥିଲା । ସୁରଳା ସାଧନାଶ୍ରମର ଅଫିସ ବୃହ୍ଲପୁର ସାଧନାଶ୍ରମକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ସାଧନାଶ୍ରମ (ବୃହ୍ଲପୁରର) ପାଇଁ ସଭାପତି ହେମଚନ୍ଦ୍ର ସରକାର ଏବଂ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ଜେମେରାଳ ସେକ୍ରେଟାରୀ ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । (ଆଶା, ୧୩ ଏପ୍ରିଲ ୧୯୩୧) ଉକ୍ତଳ ସାଧନାଶ୍ରମର ସଂପାଦକ ହିସାବରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଏହାର ସୁରଳା ଅଫିସରୁ ୨୨ ପେବୁଆରୀ ୧୯୩୧ରେ ତେଲୁଗୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସମସ୍ୟା ନେଇ ଆଶା ସଂପାଦକଙ୍କ ନିକଟକୁ ଏକପତ୍ର ଲେଖିଥିଲେ । ମାର୍ଚ୍ଚ ୨, ୧୯୩୧ରେ ପ୍ରକାଶିତ ଏହି ପତ୍ରରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଲେଖିଥିଲେ :

ମୁଁ ଲାଙ୍କିପଳି, ଗୋଲାବନ୍ଧ ଏବଂ ଉଦ୍ୟାନଖଣ୍ଡ ମାଣିକ୍ୟପୁରଠାରେ ଏବଂ ସୁରଳାରେ ଦେଖିଲି ଏନ୍ୟମରେଟରମାନେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ବ୍ୟବହାରରେ ଅନ୍ୟ ଭାଷା “ତେଲୁଗୁ” ବୋଲି ଲେଖିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେପରି ତେଲୁଗୁ ମାନଙ୍କର “ଓଡ଼ିଆ” ବୋଲି ଲେଖାଯାଉନାହିଁ । ଅନଭିଜ୍ଞ ଲୋକେ ଏନ୍ୟମରେଟର ବ୍ୟବହାର ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଉଚ୍ଚ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି ସେମାନେ ତାହା ଲେଖୁଛନ୍ତି । ତେଲୁଗୁ ସୁପରଭାଇଜରମାନଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇଁ ଓଡ଼ିଆ ଏନ୍ୟମରେଟରେଟରୀମାନେ ଏପରି ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ସାଧନାଶ୍ରମ ମିଶନ୍‌ର ଇଚ୍ଛାପୁର କେନ୍ଦ୍ରରୁ ଖବର ଆସିଥିଲା ଯେ ସେଠାରେ ଏବଂ ନିଟବର୍ତ୍ତୀ ପଲ୍ଲୀମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଲେଖା ଯାଇଅଛି । ସାଧାରଣରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଓଡ଼ିଆ ତେଲୁଗୁ ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏକଥାଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଏହି ଉଦ୍ୟମ ହୋଇଅଛି । ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଏପରି ହୋଇଥିବ ଏବଂ ଆହୁରି କେତେ କଣ ଭିଆଣ କରାଯାଇଥିବ । ଏଥିଯୋଗୁଁ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ଏବଂ ଏପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜିଲ୍ଲାରେ ପଞ୍ଚାୟତମାନେ ବସି ଜନଗଣନାର ଶେଷ ରିପୋର୍ଟ ପରୀକ୍ଷା କରି ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ହେବ । ଶୀଘ୍ର ପଞ୍ଚାୟତମାନ ଗଡ଼ିବା ସକାଶେ “ସାଧନାଶ୍ରମ ମିଶନ୍” ପକ୍ଷରୁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ଠାକୁ ଲେଖାଗଲାଣି । ଏପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଏବଂ ସବୁ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ସତ୍ତା କରି ସେହି ପକ୍ଷରୁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ଠାକୁ ତାର ପଠାଇବାକୁ ହେବ ।”

ସୁରଳାରେ ସାଧନାଶ୍ରମ ଅଫିସ ଥିବାବେଳେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଜାତୀୟତା ଜାଗରଣ ପାଇଁ ବାରଂବାର ଉଦ୍ବୋଧନ ଦେଇଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଷ୍ଟାବ ଖବରକାଗଜମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଷ୍ଟାବଗୁଡ଼ିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ସେ ମତ ଦେଇଥିଲେ । ଆଶା ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ୧୯୩୧ ମାର୍ଚ୍ଚ ୫ ସଂଖ୍ୟାରେ ସେହି ସବୁ ପ୍ରକାଶ ଗୁଡ଼ିକ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା ।

୧. ଉତ୍କଳ ସନ୍ନିଲନୀର ପୁନର୍ଗଠନ ଭାବରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ସେ ଲେଖନଥିଲେ ପୁରୀ, କଟକ, ବାଲେଶ୍ୱର, ସମ୍ବଲପୁର, ସିଂହଭୂମି, ମେଡ଼ିନିପୁର ଜତ୍ୟାଦି ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କରେ ଶାନ୍ତି ଜିଲ୍ଲା ସମିତିମାନ ଗଠନ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ ହେବା ଉଚିତ ।
୨. ଉତ୍କଳ ସନ୍ନିଲନୀ ପାଣ୍ଟିର ସୃଷ୍ଟି ।
୩. ନୂତନ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସ୍କ୍ରିମ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପ୍ରକାଶ କରିବା ଉଚିତ ।
୪. ଜିଲ୍ଲାର ଓଡ଼ିଆ ଜାତିସଭାମାନଙ୍କୁ ଉତ୍କଳ ସନ୍ନିଲନୀ ଜିଲ୍ଲା ସମିତିମାନଙ୍କ ସହିତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରଖିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯିବା ଉଚିତ ।
୫. ଜନଗଣନାର ଶେଷ ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ପୂର୍ବରୁ ତାହାର ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ପ୍ରତିଦ୍ୱାରୀ ଥିବା ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱାରୀ ଜାତିର ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଏକ ଏକ ପଞ୍ଚାୟତ ଗଡ଼ିବା ସକାଶେ ସରକାରଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିବା ଉଚିତ । ସେ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ଯେ ଜନଗଣନା ଶେଷ ହେବାକୁ ଅନେକ ଦିନ ଥିବାରୁ ସରକାର ଉତ୍କଳର ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବା ପାଇଁ ଆୟୋଜନ କରୁଥିବା ବେଳେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବାକୁ ହେବ । ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶର ସବୁ ଦିଗରେ ଉନ୍ନତ କରିବା ପାଇଁ ଗଠନଶୀଳ ଅନେକ ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟଲୋଡ଼ା । ଉତ୍କଳର ଉନ୍ନତି ଆଶା ପ୍ରାଣରେ ବହନ କରି ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ସେ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଇଥିଲେ । ଉଦ୍ୟମ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହେଲେ ଜନଗଣନା ପରେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ମୁଣ୍ଡ ଚେକି ଉଠିବ । ସୁରଳା ସାଧନାଶ୍ରମକୁ

କେନ୍ତେ କରି ଜୟମଙ୍ଗଳ ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟତାର ପରିପ୍ରକାଶ ଏବଂ
ଓଡ଼ିଆ ପରିଚିତିର ନିର୍ମାଣରେ ବେଶ୍ ସକ୍ରିୟ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ ।

ସୁରଳା ସାଧନାଶ୍ରମ ଅଫିସ ବ୍ରହ୍ମପୁରକୁ ଆସିବା ପରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ
ଉଭୟ ସାଧନାଶ୍ରମର ଜେନେରାଲ ସେକ୍ରେଟାରୀ ରୂପେ ନିଖଳ ଉକ୍ତଳ
ଆଷ୍ଟିକ ସାମାଜିକ ସମ୍ବିଲନୀ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ମେ ୧୯୩୧ରେ କରାଇବା
ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ଏହି ସମ୍ବିଲନୀ ସଂସ୍କୃତ ଉକ୍ତଳ ସମ୍ବିଲନୀ
ମଣ୍ଡପରେ ହେବାର ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସମ୍ବିଲନୀ ଆଷ୍ଟିକତା ଉଦ୍ୟମ,
ସମାଜ ସଂସ୍କାର ଓ ସେବାକାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଡକାଯାଇଥିଲା । (ଉକ୍ତଳ ଦୀପିକା,
ଏପ୍ରିଲ ୧୯, ୧୯୩୧)

ଏପ୍ରିଲ ୧୯, ୧୯୩୧ରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଉକ୍ତଳାଶ୍ରମଠାରେ ସଂସ୍କାର
ସମ୍ବିଲନୀ କରାଯାଇଥିଲା । ସମାଜ ସଂସ୍କାର ସକାଶେ ଏକ ସଂସ୍କାର ସଂଘ
ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥରେ ପ୍ରତିମାପୂଜା ସଂପର୍କିତ କୁସଂସ୍କାର ସବୁର
ବର୍ଜନ, ଆମିକ ଭୋଜନ ଏବଂ ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନ ନିଷେଧ, ଅନୁନ୍ତତ
ଜାତିର ଅବସ୍ଥାର ଉନ୍ନତି, ବିବାହ, ଶିକ୍ଷା, ସଂସ୍କାର, ସଂପର୍ତ୍ତ ପୁଣି ସାମାଜିକ,
ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମକାଣ୍ଡରେ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷର ସମାନ ଅଧିକାର,
ଜାତିଗତ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା, ରତ୍ନ ଓ ପ୍ରସବକାଳୀନ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ପୁଣି ଜାତାଶୌଚ
ଓ ମୃତାଶୌଚ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତାର ଦୂରୀକରଣ, ଭୋଜନପାନ ଏବଂ ବିବାହାଦି
ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜାତିଭେଦ ଧରିବା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭିଯାନ, ବାଲ୍ୟବିବାହ
ନିରାକରଣ, ବିବାହରେ ବରକନ୍ୟା ଶୁଳ୍କପ୍ରଥାର ବିରୋଧ ଜତ୍ୟାଦି ଏହି
ସମ୍ବିଲନୀରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥିଲା । ସଂସ୍କାରସଂଘ ମାଧ୍ୟମରେ ଏହିସବୁର
ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରାଯିବ ବୋଲି ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । ଏହି
ସଂସ୍କାରସଂଘର ନିୟମାବଳୀ ଆଦି ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରର୍କର, ସଞ୍ଚ ସଂଗ୍ରହ ଓ
କେନ୍ତେ ସଂଗଠନ କରିବା ଭାବ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ଶ୍ରୀବନ୍ଦ ପଣ୍ଡା ଓ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦର

ପଞ୍ଜନାୟକଙ୍କ ସହିତ ନେଇଥିଲେ । ଏହି ସଭାରେ ଏକ ଉତ୍କଳ ମହିଳା ନିକେତନ ସ୍ଥାପନ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । ଉଚ୍ଚ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ, କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ଧନାଗମ ପଢ଼ା ଉଭାବନ ଜତ୍ୟାଦି ବିଷୟ ସ୍ଥିର କରିବା ପାଇଁ ଗଠିତ କମିଟିରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲେ । (ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା, ମେ ୨, ୧୯୩୧)

ଜୁଲାଇ ୧୫ ତାରିଖ ୧୯୩୧ରେ ଗୋପବଂଧୁ ଦାସଙ୍କ ଶ୍ରାବ୍ଦି ଉପଲକ୍ଷେ ଉତ୍କଳ ସାଧନାଶ୍ରମଠାରେ ହୋଇଥିବା ବିଶେଷ ଉପାସନା ବେଳେ ଆର୍ଯ୍ୟ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ଏକ ଚମକାର ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ସେ କହିଥିଲେ - ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବଂଧୁ ମହାମୂର୍ତ୍ତିଳି ପରି ସତ୍ୟଧର୍ମର ସାଧକ । ଦେଶର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ରାଜନୀତିକୁ ତାଙ୍କ ସାଧନାର ଏକ ଉପାୟ ସ୍ଵରୂପ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ମନେ ଅଛି ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର କିଛିକାଳ ପୂର୍ବେ ମୋତେ ପୁରୀ ସମୁଦ୍ରତାରରେ ବସାଇ ତାଙ୍କ ନିଗାଢ଼ି ସାଧନାର କଥା କେତେ କହିଥିଲେ । ସେଥରୁ ତାଙ୍କୁ ରାଜନୀତିକ ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି କେବେ କହିପାରିବ ନାହିଁ । ମହାମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଵର୍ଗରେ ଜଟିଲ ରାଜନୀତି ସୁବର୍ଣ୍ଣରେ ପରିଣତ ହେଲା । ସେ ରାଜନୀତି ଉତ୍କଳକୁ ଆଣି ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରଶନ୍ତ କରାଇଅଛନ୍ତି ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଗୋପବଂଧୁ । ପୁରୀ କଂଗ୍ରେସ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଭାଷଣରେ ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ସେ ଶୁଣାଇଥାଆନ୍ତେ ବଡ଼ ଦେଉଳରେ ସ୍ଥାପିତ ପ୍ରତିକର ନିଗୁଢ଼ ତତ୍ତ୍ଵ । ମାତ୍ର କାଳ ତାହା କରାଇ ଦେଲା ନାହିଁ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ଭାରତବାସୀ ଗୋପବଂଧୁ ନଗରରେ ମିଳିତ ହୋଇ ଦେଖିବେ ଉତ୍କଳରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋପବଂଧୁ ଯୁଗ ରାଜତ କରୁଛି । ବାସ୍ତବିକ ଉତ୍କଳର ଏହି ଯୁଗକୁ ଗୋପବଂଧୁ ଯୁଗ କହିଲେ କିଛି ଅତ୍ୟକ୍ରି ହେବ ନାହିଁ । ଦେଶବାସୀ ତାଙ୍କ ସ୍ମୃତିରକ୍ଷା ନ କରନ୍ତୁ ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ସେ ଆପଣା ସୃତି ଆପେ ଗଢ଼ି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ମହାମୂର୍ତ୍ତାନେ ତାହା ହିଁ କରିଥାନ୍ତି ।

୧୯୩୧ରେ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ପଡ଼ିତପାବନ ମିଶନର ଦୁଇଟି ବୈଠକ ହୋଇଥିଲା । ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଉଦ୍ୟାନ ଖଣ୍ଡ, ମହୁରି ଖଣ୍ଡ, ଲଜ୍ଜାପୁର, ଖଲିକୋଟ-ଆଠଗଡ଼ ଓ ଘୁମୁସର ତାଲୁକାମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକ୍ଷର ହୋଇଥିଲା । ରଥଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରକ୍ଷର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ଦେବୀ, ସ୍ବାମୀ ଧର୍ମାନନ୍ଦ, ବାଳକୃଷ୍ଣ ରାଓ, ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ବେହେରା, ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ବେହେରା ଏବଂ କୁମୁଦିନୀ ଦେବୀ । ପ୍ରାୟ ୪୦ ଖଣ୍ଡ ଗ୍ରାମ ସେମାନେ ପରିଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ମାଣ୍ଡାପଲୁଠାରେ ଏକ ପଲ୍ଲୀ ସନ୍ନିଲନୀ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ନୂଆଗଁରେ ଏକ ପ୍ରାର୍ଥନା ସମାଜ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ମାଣ୍ଡିକାପୁର ଉକ୍ତଳ ପାଠାଗାର ସହିତ “ନିଖଳ ଉଦ୍ୟାନ ଓଡ଼ିଆ ସଂଘ” ସ୍ଥାପନର ପ୍ରସ୍ତାବ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହୋଇଥିଲା । (ଆଶା, ଗ ଅଗଷ୍ଟ, ୧୯୩୧)

୧୯୩୧ ମସିହା ଜୁଲାଇ ୨୭ ତାରିଖରେ ନିଖଳ ଉକ୍ତଳ ସମାଜ ସଂସ୍କାର ସନ୍ନିଲନୀ କଟକଠାରେ ହୋଇଥିଲା । ଏଥୁରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ପଙ୍ଜନାୟକ ସଭାପତିତ୍ବ କରିଥିଲେ । ଏହି ସଭାରେ ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବାନ୍ତୁସାରେ ଉକ୍ତଳ ସମାଜ ସଂସ୍କାର ସଂଘ ନାମକ ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଠନ କରାଯିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥୁରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାରାୟଣ ସାହୁ, କିଶୋରୀ ମୋହନ ଜୋଆରଦାର, ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ପଙ୍ଜନାୟକ; ହରିହର ମହାପାତ୍ର, ମହେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ଭୂମ୍ବୀଁ, ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ମୁଖର୍ଜୀ, ମାଳତୀ ଦେବୀ, ବୈରାଗୀ ଚରଣ ମିଶ୍ର, ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ରାୟ, ସତ୍ୟ ନାରାୟଣ ସେନଗୁପ୍ତ, ହଜାରୀ ବେହେରା, ଜାହ୍ନୁବୀ ଦେବୀ, ଶାନ୍ତି ଦେବୀ ଓ ଶ୍ରୀବନ୍ଦ ପଣ୍ଡା ସଦସ୍ୟଥିଲେ । ଜୟମଙ୍ଗଳ ମଧ୍ୟ ଏହି କମିଟିରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲେ । (ଉକ୍ତଳ ଦୀପିକା, ଅଗଷ୍ଟ ୧, ୧୯୩୧)

୧୯୩୨ ମସିହାକୁ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କ ସଂସ୍କାର ଅଭିଯାନ ଦୁଇଗତିରେ ଆଗେଇ ଯାଇଥିଲା । ନିଖଳ ଉକ୍ତଳ ସଂସ୍କାରକ ସନ୍ନିଲନୀର ଦ୍ୱିତୀୟ

ଅଧିବେଶନ ଏବଂ ସାଧାରଣ ପରିଷଦର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ ନିର୍ବାଚନମାନଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମତେ ୧୯୩୭ରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଶାରଦା ଆଜନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସଭା, ବିଧବା ବିବାହ ସହାୟକ ସଭା, ଅଞ୍ଚୁଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ସଭା ଏବଂ ପଲ୍ଲୀ ସଂସ୍କାର ସଭା ଏହିପରି ଛରିଗୋଡ଼ି ସବ୍ରକମିଟି ଗଡ଼ା ଯାଇଥିଲା । ଏହି ସବ୍ କମିଟିମାନଙ୍କରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଭୀମଚରଣ ଚୌଧୁରୀ, ବୈରାଗୀ ଚରଣ ମିଶ୍ର, ହଜାରୀ ବେହେରା ଏବଂ ବୃଦ୍ଧାବନ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ସଂପାଦକ ନିର୍ବାଚନ କରାଗଲା । ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ସବ୍ରକମିଟି ମାନଙ୍କରେ ସଭାପତି ରହିବାକୁ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । ଉକ୍ତଙ୍କ ପତିତପାବନ ସଂଘର ସଭାପତି ହେଲେ ଶ୍ରୀବସ୍ତ୍ର ପଣ୍ଡା ଏବଂ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ସାଧାରଣ ସଂପାଦକ ଓ କୋଷାଧକ୍ଷ ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । (ଉକ୍ତଙ୍କ ଦୀପିକା, ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୭, ୧୯୩୭)

୧୯୩୩ରେ ସୁରଳାର ଉକ୍ତଙ୍କ ସଂସ୍କାର ଆଶ୍ରମ କୁସଂସ୍କାର ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ବେଶ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲା ଏବଂ ଏଥୁରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହଯୋଗ କରିଥିଲେ । ହରିବଂଶ ପୁରାଣ ପଡ଼ିଲେ ବଂଶକ୍ଷୟ ହୁଏ - ଏହିପରି ଏକ ଭ୍ରାତା ଧାରଣା ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ କୌବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପୁରାଣ ପାଠ ହେଉ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସୁରଳା ଉକ୍ତଙ୍କ ସଂସ୍କାର ଆଶ୍ରମର ଶ୍ୟାମଘନ ବେହେରା ହରିବଂଶ ପଡ଼ା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଅଷ୍ଟବିଶ୍ୱାସୀ କୌବର୍ଣ୍ଣମାନେ ସେଥିରେ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କଲେ ନାହିଁ । ବରଂ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରତି ଓ ପୁରାଣ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ପ୍ରତି ନାନା ପ୍ରକାର ଭୟ ଦେଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ପୁରାଣ ଖଣ୍ଡିକ ପରେ ଖଣ୍ଡେ ଶେଷ ହୋଇ ପଡ଼ାର ଯେପରି ଧୂମ ଛଳିଲା ଜଣେ ଜଣେ ହୋଇ ଅନେକ ସେ ମଣ୍ଡଳୀରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପୁରାଣ ପାଠ ଉଷ୍ଣବରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ଉପାସନା କରି ଛୋଟ ବଡ଼ ସବୁପ୍ରକାର କୁସଂସ୍କାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ

କରିବା ଲାଗି ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । (ଆଶା, ୨୦ ଫେବୃଆରୀ ୧୯୩୩) ୧୯୩୩ ମସିହାରେ ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲା ହରିଜନ ସେବକ ସମାଜର ସଂପାଦକ ହିସାବରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ, ସହକାରୀ ସଂପାଦକ ବାଂଛାନିଧୁ ପଞ୍ଜନାୟକ, ପର୍ଶୁରାମ ମହାନ୍ତି ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରର ହାଡ଼ି ସାହିମାନଙ୍କରେ ସାହି ଓ ଘର ପରିଷାର ରଖୁବା ବିଷୟରେ ବୁଝାଇଥିଲେ । ପ୍ରତି ସୋମବାର ଦିନ ରଥ ଉପସ୍ଥିତ ରହି ସାହିର ବୟସ୍ତ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମ ଓ ନୀତିଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । (ଆଶା, ୨୧ ଅଗଷ୍ଟ ୧୯୩୩) ବଡ଼ ହାଡ଼ି ସାହିର ଲୋକେ ତାଙ୍କ ସାହିର ନିଯମ ଲଂଘନ କରି ତାସ୍ତଖେଳ ଆରମ୍ଭ କରୁଥିଲେ । ଦିନକୁ କିଏ ଦଶ ଅଣା କିଏ ଆଠ ଅଣା ହାରି ସର୍ବସ୍ଵାନ୍ତ ହେଉଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର କୁଳସଭାରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ଓ ବାଂଛାନିଧୁ ପଞ୍ଜନାୟକ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ପ୍ରଭୁର କରିବା ଫଳରେ ଖେଳ ବନ୍ଦ କରିବା ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା ।

ବ୍ରହ୍ମପୁର ପତିତପାବନ ମିଶନର ସଭାପତି ହିସାବରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ୧୯୩୪ରେ ଶାରଦା ଆଇନ ପ୍ରତି ଲୋକମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲେ । ଯେଉଁ ବାଲ୍ୟବିବାହ ରୂପକ କୁସଂସ୍କାର ସମାଜରୁ ଦୂର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଦେଶର ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଓ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବହୁକାଳ ଧରି ଆଦୋଳନ ଚଳାଇ ଆସିଥିଲେ ତାହାର ବିରୋଧ ନିମନ୍ତେ ହରବିଲାସ ଶାରଦାଙ୍କ ଆଇନ ପ୍ରଣିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଶାରଦା ଆଇନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ୧୯୩୪ରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ପ୍ରବଳ ଉଦ୍ୟମ ହୋଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ ଓ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ଏହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ୧୯୩୪ରେ ସକ୍ରିୟ ହୋଇଥିଲେ । ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥଙ୍କର ପତିତପାବନ ମିଶନ, ଶାରଦା ଆଇନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟି ୧୯୩୪ରେ ଗଠନ କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତାହାର ଏପରି କୌଣସି କ୍ଷମତା ନଥିଲା ଯେ

କୌଣସି ସତ୍ୟ ବିବାହ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ଆଜନ ବଳରେ ବାଲ୍ୟବିବାହ ବନ୍ଦ
କରିଦେଇ ପାରିବେ । କଥାଦାରା ଓ ପଡ଼ୁଦାରା ୧୯୩୪ ଜାନୁଆରୀରେ
ସାବଧାନ କରାଇବା ଦାୟିତ୍ୱ କମିଟି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ସାବଧାନ କରାଇବା
ସତ୍ୱ ଯେଉଁଠାରେ ବାଲ୍ୟବିବାହ ଅନୁଷ୍ଠାତ ହେଉଥିଲା ସେଠାରୁ ଉପମୁକ୍ତ
ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରମାଣାଦି ପାଇଲେ ମକଦ୍ଦମା ଚଳାଇବା କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କମିଟି ହାତରେ
ଥିଲା । ଦେଶର ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଓ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସହାୟ ନ ହେଲେ
କମିଟି କିଛି କରିପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଜୟମଙ୍ଗଳ ସେତେବେଳେ ଚିନ୍ତା
କରିଥିଲେ । ରଥ ଏହି ସଂପର୍କରେ ଏକ ସୁଚିତ୍ତ ମତ ଆଶା, ଫେବୃଆରୀ
୧୯, ୧୯୩୪ରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରି ଲେଖିଥିଲେ - ବିବାହ ଏକ ପବିତ୍ର
ବିଧାନ । ତାହା ଯେତିକି ପ୍ରାକାଶ୍ୟ ଭାବରେ କୁରାୟାଏ ତାହାର ପବିତ୍ରତା
ସେତିକି ବଢ଼େ । ଗୋପନୀୟ ଭାବରେ ଯାହା ହୁଏ ତାହା ବିବାହ ନୁହେଁ,
ବ୍ୟଭିଟ୍ଟର । ଗୋପନୀୟ ଭାବରେ ଚଳିଥିବା ବିବାହରେ ଅନିଷ୍ଟ ଅଛି ।
ଶୁଣାୟାଏ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଶାରଦା ଆଜନ ଭୟରେ ଅତି ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ
ଗୋଟିଏ ବାଲ୍ୟ ବିବାହ ଅନୁଷ୍ଠାତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ବିବାହର ବର କିଛି
ଯୌତୁକ ପାଇ ପରେ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ବିବାହ କରିଅଛି । ଗୁପ୍ତରେ ପ୍ରଥମ
ବିବାହ ଅନୁଷ୍ଠାତ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ କନ୍ୟାପିତା ବର ଉପରେ ଦାବି
କରିପାରୁ ନାହିଁ, କିମ୍ବା କନ୍ୟାକୁ ଅନ୍ୟ ବରରେ ଦେଇ ପାରୁନାହିଁ । ବିବାହ
ନାମରେ ବ୍ୟଭିଟ୍ଟର କଲେ ଧର୍ମହାନି ହୁଏ ଏବଂ ତିଥି ଅନିଷ୍ଟ ଘଟେ ।
ଏକଥା ଦେଶବାସୀ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ଗୁପ୍ତ ବିବାହ ଛାଡ଼ିଛୁ । ଯଦି
ବାଲ୍ୟବିବାହରେ ପ୍ରକୃତ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ତେବେ ସକଳ ବାଧା ବିଘ୍ନକୁ ବରଣ
କରି ତାହା ପ୍ରକାଶ ଭାବେ କରନ୍ତୁ । ଯାହାର ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ ସେ ନିର୍ଭୟରେ
ସୁବତୀ ବିବାହ କରିଯାଆନ୍ତୁ । ଶାରଦା ଆଜନ ପ୍ରବଳ ଥିବା ବେଳେ ସମାଜ
କିଛି କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଏତିକିବେଳେ

ଭୀତ ହୋଇ ପଛରେ ପଡ଼ି ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଶାରଦା ଆଇନ ଘେନି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ । ଓକୀଲମାନଙ୍କୁ ଏଥୁସକାଶେ ମହାମ୍ବାଗାନ୍ଧି ଆହ୍ଵାନ କରିଥିଲେ । ବାଲ୍ୟବିବାହ ନାରୀଜାତିର ଶିକ୍ଷା ସ୍ବାଧୀନତା ପଥରେ ଘୋର କଣ୍ଠକ ଏବଂ ବାଲ୍ୟବିବାହ ଯୋଗୁଁ ଦେଶରେ ଦୀନହୀନ ଦୁର୍ବଳ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କର ଜନ୍ମ । ଜୀବନର ଆଲୋକ ଲାଭ କରିବାକୁ ହେଲେ, ଦେଶକୁ ଦାସତତ୍ତ୍ଵ ବନ୍ଦନରୁ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ହେଲେ ବାଲ୍ୟବିବାହକୁ ଅସ୍ଵୀକାର କର । ବରଂ ଅବିବାହିତ ରହ । କିନ୍ତୁ ଶାରଦା ଆଇନ ଘେନି କାର୍ଯ୍ୟ କର । ଶାରଦା ଆଇନ ଯଦି ଉଠିଯାଏ, ମନେରଖ ଜଗତ ଆଗରେ ଭାରତ ଆଉ ମୁଣ୍ଡଟେକି ଠିଆ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।

୧୯୩୪ ମସିହାରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ବିଭିନ୍ନ ଗଠନମାନକ ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ୧୯୩୪, ୧୯ ମାର୍ଚ୍ଚରେ ଜୋବରା (କଟକ) ନିକଟରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଗୋପୀନାଥ ମନ୍ଦିରଠାରେ ଏକ ବହିରଙ୍ଗ ସଭାରେ ରଥ ମାନବ ଜୀବନର ଗତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ବକ୍ତୃତା କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ସଭାରେ ନାନା ଜାତିର ବହୁବ୍ୟକ୍ତି ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ ଏବଂ ସଭାରେ ଭାଗବତ ଟୁଙ୍ଗି ଝାନରେ ପଢ଼ିପାବନ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସଂଲଗ୍ନ କରି ଏକ ପାଠଗାର ସ୍ଥାପନ କରାଯିବାର ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ୨୦ ତାରିଖ ଦିନ ସମ୍ମହ ଉପାସନାରେ ଉପାସନାର ତତ୍ତ୍ଵ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । (ଆଶା, ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୩, ୧୯୩୪) ୧୯୩୪ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୦ ତାରିଖରେ ନିଖଳ ଉକ୍ତଳ କବି ସମ୍ମିଳନୀର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସଭା ଧରାକୋଟ ରାଜସାହେବଙ୍କ ବଜାଳାରେ ବସିଥିଲା । ଏହି ସଭାରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ଵର ନିବାରଣ ପ୍ରବନ୍ଧ ପାଇଁ ପାଞ୍ଚଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । (ଡକ୍ଟ୍ରେବ) ସେତେବେଳେ ରଥ ମଧ୍ୟ ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଉକ୍ତଳ ହରିଜନ ସେବକ ସଂଘର ସଂପାଦକ ଥିଲେ । ସେ ଏପ୍ରିଲ ୨୯, ୧୯୩୪ରେ ଗୋପାଳପୁରରେ ପହଞ୍ଚିଲେ

ସୁନୀୟ ହରିଜନ ସାହି ପରିଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ନିଶା ନିବାରଣ, ଶିକ୍ଷା ଓ ପରିଷ୍କାର ସମ୍ବନ୍ଧେ ସେ ହରିଜନମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ସଂଘର ଏକ କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲିବାକୁ ହରିଜନମାନେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲେ । ଶାଳକବାଳିକାମାନଙ୍କୁ ବୋର୍ଡ୍ ସ୍କୁଲକୁ ପଠାଇବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦିଆଯାଇଥିଲା । (ଏପ୍ରିଲ ୩୦, ୧୯୩୪, ଆଶା)

ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ସଂପର୍କରେ ତାଙ୍କର ମତ ଓ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ୧୯୩୪ ଏପ୍ରିଲ ମାସରେ ସ୍ଵର୍ଗ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ସେ କହିଥିଲେ - ଦଳେ ହିନ୍ଦୁ ଆପଣାକୁ ଜାତିଆ ମନେକରି ଆଉ ଦଳେ ହିନ୍ଦୁକୁ ଅଜାତିଆ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟ କହୁଅଛନ୍ତି । ସେହି ଅଜାତିଆଙ୍କ ଭିତରେ ପୁଣି ଅନେକ ଜାତି ଏବଂ ଏକ ଜାତିର ଲୋକ ଅନ୍ୟ ଜାତିକୁ ଛୁଟୁଛୁ ନାହିଁ । ଯେ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ରକ୍ଷା କରିଛି ସେ ଉଚ୍ଚଜାତି । ଏହି ଭ୍ରାନ୍ତଧାରଣା ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଧମୂଳ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଏ କୁସଂସ୍କାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିନାହିଁ । ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ଆଦୋଳନର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମଶୀଳ ହେବା ଦିନରୁ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ତାହାର ଏକ ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୋଇଅଛି । ଏହା ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି କୁହାଯାଉଅଛି । ଏଥୁପ୍ରତି ସମଗ୍ର ହିନ୍ଦୁଜାତି ତଥା ଭାରତୀୟ ଜାତିର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଛନ୍ତି । ବ୍ରାହ୍ମ୍ୟ ସମାଜ ଓ ଆର୍ୟ ସମାଜ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ ସମାଜ ସହ ତଥାକଥତ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟଙ୍କ ଭିତରେ ପଶି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ନଥିଲେ ବୋଧନ୍ତୁଏ ହିନ୍ଦୁ ତଥା ଭାରତୀୟର ଚେତନା ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଜାଗ୍ରତ ହୋଇପାରି ନଥାନ୍ତା । ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଗୋଟାଏ ଚେତନା ଆସିଛି ସତ, କିନ୍ତୁ ସେଥିପାଇଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେପରି କୌଣସି ତୁମ୍ଭ ଆଦୋଳନ ହୋଇନାହିଁ । ଖଦୀ ପରି ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ନିବାରଣ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରଧାନ ନୀତି ହୋଇ ସୁନ୍ଦର ଏପରି ଅନେକ ଖଦୀ ପରିହିତ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀଙ୍କୁ

ଆସେମାନେ ଦେଖୁଛୁ ଯେଉଁମାନେ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ତ୍ୟାଗ କରିନାହାନ୍ତି । ଆଜି ମଧ୍ୟ କଂଗ୍ରେସ ଉପଦେଷ୍ଟା ମହାମାଗାନ୍ଧି ହରିଜନ ଆଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିବାଠାରେ କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନେ ତହିଁରେ ଯୋଗ ନଦେଇ ନୀରବ ରହିଛନ୍ତି । ଆମମାନଙ୍କର ଏହି ଉକ୍ତଳ ପ୍ରଦେଶର କଥା ଦେଖନ୍ତୁ ପ୍ରାୟ ସବୁ କଂଗ୍ରେସ ନେତା ଓ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଜେଲ୍ ବାହାରେ ଅଛନ୍ତି । ଅଥବା ଏହି ଯେ କଂଗ୍ରେସର ଏକ ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ହରିଜନ ଆଦୋଳନ ନାମରେ ଝଲିଛି ତହିଁରେ କେହି ପ୍ରାୟ ବାହାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଜେଲକୁ ଯିବା ସକାଶେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଏକ ଆଦୋଳନର ପ୍ରତିକ୍ଷା କରି ସେମାନେ ବସିଛନ୍ତି ଭଲ କଥା । କିନ୍ତୁ ସେପରି ଆଦୋଳନ ଆସିବା ଯାଏ ହରିଜନ ଆଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦଅନ୍ତି ନାହିଁ କାହିଁକି ? କେତେକଙ୍କ ମୁହଁରୁ ମୁଁ ଶୁଣିଛି ଯେ ଯେଉଁଠାରେ ସଂଘର୍ଷ ସଂଗ୍ରାମ ନାହିଁ ସେଠାରେ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ଏପରି ଧାରସ୍ତିର ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଝହେଁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ କହେ ଏହି ହରିଜନ ଆଦୋଳନକୁ ଠିକ୍ ଭାବରେ ଚଳାଇ ପାରିଲେ ଏଠାରେ ଯେ ସଂଘର୍ଷ ସଂଗ୍ରାମ ଉପସ୍ଥିତ ହେବ ତହିଁରେ କର୍ମୀର ଅଶେଷ ତ୍ୟାଗ ଓ କଷ୍ଟ ସହିଷ୍ଣୁତା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେବା ସକାଶେ ବିସ୍ତୃତ କ୍ଷେତ୍ର ରହିଛି । ଆଜନ ଅମାନ୍ୟ ଓ ବିଦେଶୀ ବହିଷ୍କାର ଜତ୍ୟାଦି ଆଦୋଳନରେ ଯେପରି କେତେକଙ୍କର ଅପ୍ରିୟ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ ଏହି ହରିଜନ ଆଦୋଳନରେ ତା ଅପେକ୍ଷା କିଛି ଅଧିକ ଲୋକଙ୍କର ଅପ୍ରିୟ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଏଥରେ ଭୟ କଣ ? ବହୁ ଜନପିୟତା ଓ ପ୍ରଶଂସା ପ୍ରତି ଭୃକ୍ଷେପ ନକରି କର୍ମୀଶ୍ରେୟ ଯାହା ତାହା ସାଧନ କରିବା ପାଇଁ ଅଗ୍ରସର ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଲୋକମତ ଶିକ୍ଷିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପୁର ପଲ୍ଲୀରେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରରୁତି କରିବାକୁ ହେବ । ହରିଜନ ଆଦୋଳନର କର୍ମୀମାନେ ଆଜିକାଲି କେବଳ ହରିଜନ ପଡ଼ାକୁ ଯାଇ ପ୍ରରୁତି କରୁଛନ୍ତି । ସେଠାରେ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା

ଅଛି ଏବଂ ପ୍ରଇରର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ସ୍ଵୀକାର କରୁଛୁ । କିନ୍ତୁ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତାର ମୂଳ ସେଠାରେ ନାହିଁ । ହରିଜନମାନେ ଜାତିଆ ହିନ୍ଦୁଙ୍କଠାରୁ ଏ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା କଥା ଅନୁକରଣ କରିଛନ୍ତି । ଜାତିଆ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ମନୋଭାବ ପ୍ରଥମେ ପରିବର୍ତ୍ତତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ହରିଜନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଇର କରିବା ଯେପରି ସହଜସାଧ ଜାତିଆ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରଇର ସେପରି ସହଜସାଧ ନୁହେଁ । ହରିଜନ ପଡ଼ାରେ କର୍ମୀର ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଜାତିଆ ହିନ୍ଦୁଙ୍କଠାରୁ ଯେ ପ୍ରହାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଇବା ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ହରିଜନ ଶିକ୍ଷା ସଭ୍ୟତା ଧନମାନଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିଥିବାରୁ ତାହାର ଦୀନତା ଅଛି ଏବଂ ସଦୁପଦେଶ ପାଇଁ ଉକ୍ତଶ୍ରୀତ ରହିଥାଏ । ବିଶେଷତଃ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ମହାବାର୍ତ୍ତା ତା ପକ୍ଷେ ମୃତ ସଂଜୀବନୀ ପରି । ସେ ବାର୍ତ୍ତା ଆଦରରେ ଗ୍ରହଣ କରିବ । କିନ୍ତୁ ଶିକ୍ଷା ସଭ୍ୟତା ପ୍ରାପ୍ତ ଜାତିଆ ହିନ୍ଦୁ ଅହଂକାରରେ ମତ । ତାହାର କୁସଂସ୍କାର ଅଛି ବୋଲି କହିଲେ ସେ ତାହା ସହଜରେ ସ୍ଵୀକାର କରିବ ନାହିଁ । ପ୍ରଇର ଏଠାରେ ବଡ଼ ପ୍ରବଳ ଓ ହୃଦୟଗ୍ରାହୀ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ବାରଂବାର ପ୍ରଇର କରି ଏହି ଜାତିଆ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ମନୋଭାବ ବଦଳେଇ ଦେଇ ପାରିଲେ ହରିଜନଙ୍କ ମନୋଭାବ ଆପେ ବଦଳିଯିବ । ଉକ୍ତଙ୍କ ପ୍ରଦେଶରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ଦିଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରା ହୋଇନାହିଁ । ଏହି ପ୍ରଇର ସକାଶେ ଧନଜନର ଅଭାବ ରହିଛି ସତ । କିନ୍ତୁ ହରିଜନ ସେବକ ସଂଘ ହାତରେ ଥିବା ପ୍ରଇର ବିଭାଗର ବ୍ୟୟରେ ଉକ୍ତଙ୍କର ନେତୃ ସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବୁଲିଗଲେ ଉକ୍ତଙ୍କରୁ ଏହି ଆୟୋଳନ ସକାଶେ ଧନଜନ ସଂଗ୍ରହ ହୋଇଯାଇପାରିବ । ପ୍ରାଦେଶିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିରେ ଏ ବିଷୟ ନେଇ ଗତଥର ଏକ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇଅଛି । ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ, ଗୋପବଂଧୁ ଚୌଧୁରୀ, ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ, ଶଶିଭୂଷଣ ରଥ ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଏକ ପ୍ରାଦେଶିକ ପ୍ରଇର ଦଳ ଗଠନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାର୍ଥନା

କରିଛନ୍ତି । ଆଶା କରୁଁ ଜାତିର ମୁକ୍ତିପାଇଁ ସମାଜରୁ ଏହି ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା କଲଙ୍କ ଦୂର କରିବା ସକାଶେ ଆୟ୍ମ ଜାତୀୟ ଭାଇମାନେ କଦାପି ପଛୁଘୁଞ୍ଚା ଦେବେ ନାହିଁ ।

ଜାତିଆ ହିୟୁଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରର୍ଥର ଏବଂ ହରିଜନଙ୍କ ଭିତରେ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରର୍ଥର କରି ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ନିବାରଣ କରାଇବା ସଂଗେ ସଂଗେ ହରିଜନ ମଙ୍ଗଳକର କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇପାରିବ । ପ୍ରର୍ଥର ପ୍ରତି ଅବହେଳା କରି କେବଳ ମଙ୍ଗଳକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ସମୟ ଓ ଧନ ବ୍ୟୟ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ହରିଜନଙ୍କ ଧର୍ମସଂକ୍ରାନ୍ତ ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷା ଓ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥାର ଉନ୍ନତି ବିଷୟରେ ଯେ ଆୟ୍ମମାନେ ବିଶେଷ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛୁଁ, ଜାତିଆ ହିୟୁଙ୍କ ମନୋଭାବ ବଦଳିଗଲେ ସେ ସମସ୍ତ ସମସ୍ୟା ବଡ଼ ସହଜରେ ସମାହିତ ହୋଇ ଯାଇପାରିବ । ମନୋଭାବର ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ ଆସିଲେ ଆୟ୍ମମାନଙ୍କର ସକଳ ଶ୍ରମ ପଣ୍ଡ ହେବ । ଆୟ୍ମମାନଙ୍କ ଉଦ୍ୟମ ଫଳରେ କେତେ ଦେବାଳୟ ଦାର ହରିଜନଙ୍କ ପାଇଁ ଖୋଲା ପାଇଥିବା ଘୋଷଣା ମିଳିଅଛି । କେତେ ସ୍ଥାନର ପଞ୍ଚମା ବିଦ୍ୟାଳୟ ଭାଙ୍ଗାଯାଇ ସେ ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ଜାତିଆ ହିୟୁଙ୍କ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ମିଶ୍ରିତ ସ୍କୁଲ ବୋଲି କୁହାହେଉଛି । ହରିଜନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେ ଯୁବକଙ୍କୁ ବଡ଼େଇ କାମ, ସିଲେଇ କାମ, ତତ୍କାଳୀନ କାମ ଇତ୍ୟାଦି ଶିକ୍ଷା ଦିଆ ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ମନୋଭାବରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅଣ୍ଟାଇ ନଥିବାରୁ ଆୟ୍ମମାନଙ୍କର ଏସବୁ ଉଦ୍ୟମ ହରିଜନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ସକାଶେ ନହୋଇ ଅମଙ୍ଗଳକର ହୋଇ ଉଠୁଅଛି । ଦେବାଳୟରୁ ହରିଜନ ପ୍ରତି ଭାତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଉଅଛି । ମନ୍ଦିର ଦାର ଖୋଲା ବୋଲି ଘୋଷଣା ଦିଆଗଲେ ବା ଲାଭ କଣ ? ମିଶ୍ରିତ ସ୍କୁଲ ହେଲା ବୋଲି ପଞ୍ଚମା ସ୍କୁଲ ଭଜାଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ସେହି ଉଥାକଥୁତ ମିଶ୍ରିତ ସ୍କୁଲରେ ହରିଜନ ବାଳକ ଏକବାରେ ସ୍ଥାନ ପାଉନାହିଁ କିମ୍ବା ସ୍ଥାନ ପାଇଲେ

ମଧ୍ୟ ତା ପ୍ରତି ଭିନ୍ନ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଛି; ତାର ପଡ଼ାରେ କିଛି ଉନ୍ନତି ନ ହେବାରୁ ଏବଂ ତାପ୍ରତି ଜାତିଆ ହିନ୍ଦୁ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଘୃଣା ରହୁଥିବାରୁ ସେ ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ରି ରହିଆସୁଛି । ଏଣେ ପଞ୍ଚମା ସ୍କୁଲ ଭଙ୍ଗାଯାଇଥିବାରୁ ସେ ନିରକ୍ଷର ହୋଇ ରହୁଛି । ଯେଉଁ ହରିଜନ ବଢ଼େଇ ତାର କାମ ଇତ୍ୟାଦି ଶିଖୁଛି, ତା ହାତରେ ଜାତିଆ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଘରେ କାମ କରାଇଲେ ତ ହେବ । ସେମାନଙ୍କ ନୂତନ ବ୍ୟବସାୟ ସହିତ ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ଜାତିଆ ହିନ୍ଦୁମାନେ ରାଜି ନୁହୁନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମପୁର ହାତିମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମୁଁ ଦେଖୁଛି, ସେମାନେ ପନିପରିବା ବିକ୍ରିକଲେ ବେଶ ରହିପଲସା ରୋଜଗାର କରନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ଭୟ କରୁଛନ୍ତି ତାହା ସେମାନଙ୍କ ହାତରୁ ଜାତିଆ ହିନ୍ଦୁମାନେ କିଣିବେ ନାହିଁ ବୋଲି । ସେମାନେ ଲୁଗା କାଚିବା, ଶୌର କରିବା ଇତ୍ୟାଦିରେ ପାରଙ୍ଗମ ଥାଇ ସୁନ୍ଦା ସେ ବ୍ୟବସାୟ ଚଳାଇ ପାରୁନାହାଁନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଏତେ ପ୍ରକାର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଥିବା ବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ଘରୋଇ ରହିଗଠିରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିବାକୁ ହରିଜନ ସେବକ ସଂଘ ଯେ ସ୍ଥିର କରିଛନ୍ତି ତାହା କେବଳ କାଗଜରେ ଲେଖା ହୋଇ ରହିବ ସିନା । ଏସବୁ ଅଭାବ ଦୂର କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରବଳ ଉଦ୍ୟମ ଓ ଆନ୍ଦୋଳନ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହି ଦୀର୍ଘ ବିବରଣୀ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କର ଦଳିତ ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ ଦିଗରେ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାର ସୂଚନା ଦିଏ । ତାଙ୍କର ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାର ସଂପର୍କତ ସଂପ୍ରସାରିତ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଏହିପରି କେତେକ ତାତ୍ତ୍ଵିକ ଆଲୋଚନାରୁ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ ।

ଏପ୍ରିଲ ୧୯୩୪ରେ ହଳଦିଆ ପଦର ଶାନ୍ତି ଆଶ୍ରମଠାରେ ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଉକ୍କଳ ହରିଜନ ସେବକ ସଂଘର କେନ୍ଦ୍ର ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ଖୋଲା ଯାଇଥିଲା । ଏହି କେନ୍ଦ୍ରର ସ୍କୁଲ ଓ ଲାଇବ୍ରେରୀ ଦ୍ୱାର ଉଦ୍ୟାନନ୍ଦନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେ ନିର୍ମଳନଳିନୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ ।

ନିର୍ମଳନଳିନୀ ଏହି ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରି ହରିଜନମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଓ ଉନ୍ନତି ସମ୍ବେଦନ ଏକ ସୁନ୍ଦର ଅଭିଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ । ଏହାପରେ ପଣ୍ଡିତ ବାଣୀକିଙ୍କର ଶର୍ମୀ ଏହି ବିଷୟରେ କିଛି କହିଥିଲେ । (ନବୀନ, ଏପ୍ରିଲ ୧୭, ୧୯୩୪)

ପତିତପାବନ ମିଶନ୍ (ବ୍ରହ୍ମପୁର)ର ସଭାପତି ହିସାବରେ ୧୯୩୪ରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରର ହରିଜନ ସାହିଗୁଡ଼ିକର ସମସ୍ୟା ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କରି ରଥ ମୁନିସିପାଲଟି ଚେଯାରମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆରକ୍ଷଣ କରିଥିଲେ । ପତିତପାବନ ମିଶନ୍ ପକ୍ଷରୁ ୧୯୩୪ ପୂର୍ବରୁ ଆୟୋଜନ ହେଲାରୁ କେତେକ ହରିଜନ ସାହିରେ ନାମକୁ ମାତ୍ର ଗୋଟାଏ ଆଲୁଆ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ୧୯୩୪ରେ ସେହି ଗୋଟିଏ ଆଲୁଆ ମଧ୍ୟ ଲାଗୁ ନଥିଲା । ଲୋହପଡ଼ା ରାଷ୍ଟ୍ର ପାଖରେ ଥିବା ହାଡ଼ିସାହିକୁ ଯେ ଆଲୁଆ ଦିଆଯାଇଥିଲା ତାହାକୁ ଆଲୁଆ ଲଗାଇବା ଲୋକ ଉଠାଇ ନେଇ କହିଥିଲା ଯ- “ହାଡ଼ିସାହିରେ କିଏ ଆଲୁଆ ଦେଇଥିଲା ରେ ? ” ଜୟମଙ୍ଗଳ ଏହି ସମସ୍ୟା ଉପଲବ୍ଧ କରି ମତ ଦେଇଥିଲେ - “ଦେଶବ୍ୟାପୀ ତୁମ୍ଭକାବାବେ ହରିଜନ ଆୟୋଜନ କଲିଥିବା ବେଳେ ଏବଂ ଜଣେ କଂଗ୍ରେସବାଲା ମୁନିସିପାଲ ଚେଯାରମାନ ଥିବା ବେଳେ ହରିଜନମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଦୁଃଖ ଦିଆଯିବା ବଡ଼ ପରିତାପର ବିଷୟ ହେବ । ” (ନବୀନ, ୨୨ ମେ ୧୯୩୪)

ପତିତପାବନ ସଂଘ (ବ୍ରହ୍ମପୁର) ର ସଭାପତି ଥାଇ ୧୯୩୪ ଜୁନ୍ ମାସରେ ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ମନ ଦେଇଥିଲେ । ଜୁନ୍ ୩, ୧୯୩୪ରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରର ବାହାରି ଖଲିକୋଟ ଆଠଗଡ଼ ତାଲୁକାରେ ପଦବ୍ରଜରେ ପ୍ରତିର କରି ଜୁନ୍ ୧୧ ତାରିଖରେ ସେ ବ୍ରହ୍ମପୁରକୁ ଫେରି ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରତିର ଯାତ୍ରାରେ ଉକ୍ତ ତାଲୁକାର ବ୍ରହ୍ମରୀ ସ୍ଥାଇଁ ଓ ବିନାୟକ ସାମନ୍ତରାୟ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ପଥରାରେ ସଭା

ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସଭାରେ ବଲନ୍ତର, ଶ୍ରୀ ନଳିନୀକ୍ଷପୁର, ଆଳପୁର, ଉପୁଲି ଆଳପୁର ଓ ପଥରାର ଲୋକମାନେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଗ୍ରାମର ଦଳସବୁ ଭାଙ୍ଗି ଏକତା ପାଶରେ ଆବଶ୍ୟକ ହେବା ପାଇଁ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଲୋକଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ପରିଶେଷରେ ସବୁ ଗ୍ରାମର ସବୁ ଜାତିର ୧୪ ଜଣ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କୁ ନେଇ ଏଠାରେ ଏକ ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲା ହେଲା । ହରିହର ପଣ୍ଡା ଏହାର ସଂପାଦକ ହେଲେ । ଦିତୀୟ ସଭା ଲଙ୍ଘନେଶ୍ଵରରେ ହେଲା । ଏଠାରେ ପଲ୍ଲୀବାସୀଙ୍କ ଅଧିକାର ସଂପର୍କରେ ବକ୍ତୃତା ଦେଇ ଅଗାଧୁ ଚରଣ ଦାସଙ୍କୁ ସଂପାଦକ ରଖୁ ପତିତପାବନ ସଂଘର ଏକ କେନ୍ଦ୍ର ଜୟମଙ୍ଗଳ ଖୋଲିଲେ । (ଆଶା, ଜୁନ୍, ୧୮, ୧୯୩୪)

୧୯୭୦ କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣମା ରାତ୍ରରେ ଶ୍ରୀବସ୍ତ୍ର ପଣ୍ଡାଙ୍କ ସହିତ ରଷିକୁଳ୍ୟା ତୀରର ଏକ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ପତିତପାବନ ସଂଘ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ପରିକଳ୍ପନା ରଥ କରିଥିଲେ । (ନବୀନ, ନଭେମ୍ବର ୪, ୧୯୪୭) ୧୯୭୧-୭୨ ରୁ ୧୫ ବର୍ଷଧରି ପତିତପାବନ ମିଶନ୍ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ସମାଜ ସଂସ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଗେଇ ଯାଇଥିଲା । ୧୯୩୭ରେ ରମ୍ଭାତାରେ ଏହାର ପଞ୍ଚଦଶ ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ୧୯୩୭ ମସିହାରେ ଏହାର ୧୦ଶ ବର୍ଷ ଉତ୍ସବ ପାଇଁ ସାଧାରଣ ପରିଷଦ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହିକା ସଭା ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ସଭାପତି ହେଲେ ଜଗବଂଧୁ ସିଂହ ଏବଂ ଜେନେରାଳ୍ ସେକ୍ରେଟାରୀ ଓ କୋଷାଧକ ହେଲେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ । ଏହି ସଭାରେ କେତେକ ସବ୍ରକମିଟି ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲେ-

୧. ବାଲ୍ୟବିବାହ ବିରୋଧକ ସଭା
୨. ବିଧବା ବିବାହ ସହାୟକ ସଭା
୩. ନାରୀରକ୍ଷା ସଭା
୪. ହରିଜନ ପ୍ରଭାର ସଭା

ଏହି ସବ୍ରକମିଟିମାନଙ୍କରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ସଭାପତି ଥିଲେ । (ନବୀନ, ୧୮ ଫେବୃଆରୀ ୧୯୩୭)

୧୯୩୭ ମସିହାରେ ଗଂଜାମର ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଆଦୋଳନ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଜୟମଙ୍ଗଳ ଦାବି କରିଥିଲେ । ୨୩ ନଭେମ୍ବର ୧୯୩୭ରେ ନବୀନରେ ଏ ସଂପର୍କରେ ଏକ ବିବରଣୀରେ ସେ କହିଥିଲେ - ଇଛାପୁର, ଜଳନ୍ଦର, ମଂଜୁଷା, ବୁଡ଼ାରସିଙ୍ଗି, ତରଳା, ଟିକିଲି ଓ ପାରଳା ଏସବୁ ଖାଣ୍ଡି ଓଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳ । ବଡ଼ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ନୂତନ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ଗଠିତ ହେବାବେଳେ ଏମାନେ ଗଂଜାମରୁ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶରେ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ବହୁ ପରିମାଣରେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶା ସହିତ ଏମାନଙ୍କ ମିଳନ ଯେତେ ବିଲମ୍ବ ହେବ, ଏମାନଙ୍କ ଜାତୀୟତା ବିଲୋପ ହେବାର ତେତିକି ଆଶଙ୍କା ରହିଛି । ସେବିନ ଇନ୍ଦ୍ରପୁର (ଇଛାପୁର) ଓଡ଼ିଆ ବାଳିକା ବିଦ୍ୟାଲୟକୁ ଜଣେ ତେଲୁଗୁ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ପଠାଗଲା । ଓଡ଼ିଆ ବାଳିକାମାନେ ତେଲୁଗୁ ନପଡ଼ି ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷକ ପାଇଁ ଦାବୀ କଲେ । ଏ ଛାରକଥା ପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଆଦୋଳନ ଲୋଡ଼ା ହେଲା । ଲୋକେ ଯଦି ନିଶ୍ଚଷ୍ଟ ରହିଥାନ୍ତେ, ଓଡ଼ିଆ ବାଳିକାମାନେ ହୁଏତ ତେଲୁଗୁ ପଡ଼ିବାକୁ ବାଧ ହୋଇଥାନ୍ତେ କିମ୍ବା ଶିକ୍ଷାରୁ ଏକାବେଳକେ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାନ୍ତେ । ମଂଜୁଷାର ଗ୍ରାମ୍ୟକରଣମାନେ ତେଲୁଗୁରେ ଲେଖାପଡ଼ା କରିବାକୁ ରେଭେନ୍ୟ ଇନିସ୍‌ପେକ୍ଟରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବାଧ ହେଉଥିବାର ଶୁଣାଯାଏ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହି ଅନୁଦିନ ଭିତରେ ଏପରି କେତେ ଅତ୍ୟାରର ଦେଖାଗଲାଣି । ବେଳହୁଁ ଜାଗ୍ରତ ନ ହେଲେ ଆମ୍ବରକ୍ଷା ଅସମ୍ଭବ ହେବ । “ଗଂଜାମର ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ” ନାମକ ଯେ ଅନୁଷ୍ଠାନଟି ଗଡ଼ା ହୋଇଛି ତାହା ଆହୁରି ସେପରି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ତା ହୋଇଥିଲେ ଲାଟଙ୍କ ଗଂଜାମ ଗନ୍ଧରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ

ଡେପ୍ୟୁଟେସନ୍ ଅବଶ୍ୟ ପହଞ୍ଚ ପାରିଆନ୍ତା । ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବା ପାଇଁ ଆସମାନଙ୍କୁ ଶାଘ୍ର ଏକ ସମ୍ବଲନୀର ଆୟୋଜନ କରିବାକୁ ହେବ । ଅନୁଷ୍ଠାନର ଯୁବକ ସଂପାଦକ ଭୁବନେଶ୍ୱର ସନ୍ତୋଷ ରାୟ ଏଥରେ ମନପ୍ରାଣ ଦେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ଦେବାପାଇଁ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଦିଲେ ଯୁବକ ବାହାରିପଡ଼ିଲେ ଆସମାନଙ୍କ ଉଦ୍ୟମ ଯେ ଆବଶ୍ୟ ଫଳବତୀ ହେବ ଏଥରେ ଅଣୁମାତ୍ର ସଦେହ ନାହିଁ । ସମ୍ବଲନୀ ପାଇଁ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳର ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ପ୍ରଚାର କରିବାକୁ ହେବ । ଯେପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନରୁ ପ୍ରତିନିଧି ଆସି ସମ୍ବଲନୀରେ ଯୋଗଦେବେ । ପାରଳାର ମହାରାଜ, ସୁରଙ୍ଗୀ, ଚିକିଳି, ତରଳା ଓ ବୁଡ଼ାରସିଂଚିର ରାଜାମାନେ ଏବଂ ମଂଜୁଷାର ରାମକୃଷ୍ଣ ଦେଓ ଯେ ଏହି ଉଦ୍ୟମରେ ନେଢ଼ୁଡ଼ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ଏଥରେ ସଦେହ କରିବା ପାଇଁ କାରଣ ନାହିଁ । ସମ୍ବଲନୀ ସଂଗେ ସଂଗେ ଗଞ୍ଜାମର ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରବଳ ଆଦୋଳନ ଛଲିବ ଏବଂ ଅଚିରେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଓଡ଼ିଶା ସହିତ ମିଳିତ ହେବ ଏହି ଆଶ କରି ରହିଲି ।”

ଓଡ଼ିଆ ଆଦୋଳନକୁ ଉଷ୍ଣାହିତ କରିବା ସହିତ ଜୟମଙ୍ଗଳ ତାଙ୍କର ସମାଜ ସଂସ୍କାର ଅଭିଯାନ ପାଇଁ ଉଦିଷ୍ଟ ପତିତପାବନ ମିଶନର ନାନା ଶାଖା ଗଂଜାମରେ ଖୋଲିବାରେ ଲାଗିଲେ । ୧୯୩୭ରେ ତାଙ୍କ ନେଢ଼ୁଡ଼ରେ ଜନ୍ମପୁରଠାରେ ପତିତପାବନ ମିଶନର ଏକ କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଥିଲା । ଜନ୍ମପୁର କେନ୍ଦ୍ରରେ ୧୯୩୭ରେ ରାଷ୍ଟ୍ରକ ଉଷ୍ଣବରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ । ସେଥରେ ଭକ୍ତକବି କାଳିଦାସୀ ସୃତିସତ୍ରା ହୋଇଥିଲା । କଣ୍ଠରା ଜାତିର ଉନ୍ନତି ବିଷୟ ନେଇ ଏହି ଉଷ୍ଣବରେ ପଣ୍ଡିତ ଦାମୋଦର କବିରନ୍, ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ରାୟଗୁରୁ, ଗିରିଧାରୀ ବେହେରା, ଇଶ୍ଵର ବେହେରା ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କ ଉପରିହୁ କ୍ରମେ ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ । (ଆଶା, ୨୨ ନଭେମ୍ବର, ୧୯୩୭)

୧୯୩୭ରେ ବୃଦ୍ଧପୁରରେ ନାରୀମଙ୍ଗଳ ଆଶ୍ରମ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସେତେବେଳକୁ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଂସ୍କାରକ ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର କଟକରେ ନାରୀମଙ୍ଗଳ ସମିତି ଗଠନ କରି ବିଧବା ବିବାହ, ନାରୀଶିକ୍ଷା ଓ ଜାଗରଣକୁ ଉପସ୍ଥିତ କରିଥିଲେ । ଜୟମଙ୍ଗଳ ବୃଦ୍ଧପୁରଠାରେ ଏହିପରି ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଠନ କରି ନାରୀଜାଗରଣକୁ ଉପସ୍ଥିତ କରିଥିଲେ । ଏହି ଆଶ୍ରମର ସଭାନେତ୍ରୀ ଥିଲେ ଲକ୍ଷ୍ମୀବାଜୀ । ଚଂପାଦେବୀ ସଂପାଦିକା ଓ ଧନରକ୍ଷିକା ହେଲେ । ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ଅଭିଗ୍ରହ ଏବଂ ରମାଦେବୀ ତ୍ୱାବଧାରିକା । ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥଙ୍କ ଉପାହପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଣୀରେ ନାରୀମଙ୍ଗଳ ଆଶ୍ରମର ଦ୍ୱିତୀୟ ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବ ୨୯ ମେ ୧୯୩୮ରେ ସଫଳ ହୋଇଥିଲା । (ନବୀନ, ୩ ଜୁନ ୧୯୩୮)

୧୯୩୮-୩୯ରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟତାର ଉତ୍ତାରଣ ପାଇଁ ଉକ୍ତଳ ସମିଲନୀର ସଂପାଦକ ହୋଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ଆନ୍ଦୋଳନର ଗତିପଥକୁ ବାଧା ଦେଉଥିବା ସଂକଟକୁ ଏଡ଼ାଇ ଦେବାପାଇଁ ସେ ସୁରଳାତାରୁ ୨୨ ଅକ୍ଟୋବର ୧୯୩୮ରେ ଦୀର୍ଘ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଇ କହିଥିଲେ - ମାୟାଜ ସରକାର ତାଙ୍କ ପ୍ରବେଶରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ବହୁ ପରିମାଣରେ ବିଲୁପ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ବିଶାଖାପାଟଣା ଜିଲ୍ଲାରେ ଟିକିଲି, ତରଳା, ମଂଜୁଷା, ବୁଡ଼ାରସିଙ୍କ, ଜଳତର, ଲଜ୍ଜାପୁର ପ୍ରଭୃତି ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଅଞ୍ଚଳ ସବୁର ବିଦ୍ୟମାନତା ସଭ୍ରେ ସେ ଜିଲ୍ଲାରେ ଓଡ଼ିଆ ଦାବୀ ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପେକ୍ଷିତ ହେଉଅଛି । ଆଶ୍ରମ ମହାସଭା ପୁଣି ଦାବୀ କରୁଛନ୍ତି ଯେ ଜୟପୁର, ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡ, ବୃଦ୍ଧପୁର, ଗୋପାଳପୁର, ଛଡ଼ପୁର ପ୍ରଭୃତି ଓଡ଼ିଶାରୁ ନେଇ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ମିଶାଇବାକୁ ହେବ । କେବଳ ଦାବୀ କରିଦେଇ ସେମାନେ ତୁମି ହୋଇଯାଇ ନାହାଁନ୍ତି । ସେଥି ନିମନ୍ତେ ନାନା ଉପାୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତିଶାଳୀ

କମିଟି ଗଢ଼ିଅଛନ୍ତି । ଆଗାମୀ ଜନଗଣନା ପାଇଁ ଗଂଜାମ ଓ ବିଶାଖାପାଟଣା ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆଜହଁଁ ଗୁପ୍ତ ଆଯୋଜନସବୁ ସେମାନଙ୍କର ଛଲିଥିବା ଖବର ମିଲୁଛି । ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡରେ ଆନ୍ତ୍ର ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ପକ୍ଷରୁ କଂଗ୍ରେସ ମେମର ସଂଗ୍ରହ କରାହେଉଅଛି । ଏସବୁ ଦେଖିଶୁଣି ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆମାନେ ନୀରବ ନିଶ୍ଚେଷ । ଆୟମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ବୁଝିବା ବଡ଼ ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଆଗରେ ଯେପରି ସଂକଟ ସମୟ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ।

ଓଡ଼ିଆମାନେ ଜାଗ୍ରତ ହୁଅନ୍ତୁ । ଉତ୍କଳ ସମ୍ବିଲନୀକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରି ନ ଗଢ଼ିଲେ ଭବିଷ୍ୟତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଆୟମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ପରାପ୍ର ହେବୁ । କଂଗ୍ରେସବାଲାମାନେ ଏହି ସମ୍ବିଲନୀ ସହିତ ବିଶେଷ ସଂପୃକ୍ତ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ତାଙ୍କର ପଣ୍ଡାରି ଆନ୍ତ୍ର ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସଜାପତି ଥାଇ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଆନ୍ତ୍ର ମହାସଭା କାର୍ଯ୍ୟରେ କିପରି ନେତୃତ୍ବ ନେଇଅଛନ୍ତି ଦେଖନ୍ତୁ । ସେମାନଙ୍କର ବଡ଼ବଡ଼ କଂଗ୍ରେସ ନେତା ସମସ୍ତେ ସେହି ମହାସଭା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବନ୍ଦ ପରିକର । ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଆନ୍ତ୍ର ଆୟୋଜନକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରୂପେ ଚଳାଇଥିବା କଥା କାହାରି ଅବିଦିତ ନାହିଁ । ଉତ୍କଳ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିକୁ ମଧ୍ୟ ସେପରି ଭାବେ ଆୟୋଜନ ଚଳାଇବାକୁ ହେବ । ଏମାନଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଶୀଘ୍ର ନିଖଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିରେ ଏପରି ଏକ ନିର୍ଭାରଣ ଅନ୍ତର୍ଭାବରେ ଲିପିବନ୍ଦ ହୋଇରହୁ ଯାହାଦ୍ୱାରା ଜଣାଯିବ ଯେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ, ବଂଗ, ବିହାର, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ ଓଡ଼ିଶାର ଦାବୀ ରହିଛି । ଓଡ଼ିଆ ସରକାରଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଏ ସଂକଟ ସମୟରେ ଦାୟିତ୍ୱ ବଡ଼ ଗୁରୁତର । ସରକାର ଦେଖନ୍ତୁ, ଗଂଜାମ ଓ କୋରାପୁର ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କରେ ଆଗୀ ଜନଗଣନା ଶେଷ ହେବାଯାଏ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗରେ ଯେପରି

କେବଳ ଓଡ଼ିଆ କର୍ମଚାରୀ ରହିବୋ । ଜଣେ ଆଶ୍ରମ କିରାଣୀ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ନିଷ୍ଠାୟ ଓଡ଼ିଆ ଦାବୀକୁ ଖର୍ବ କରିବା ଚେଷ୍ଟା କରିବେ, ଏଥରେ ସମେହ ନାହିଁ । ଏହା ଆସେମାନେ ବହୁକାଳରୁ ଅଂଗେ ନିଭାଇ ବୁଝିଛୁ ।

ଉତ୍କଳ ସମ୍ପିଳନୀ ସଂଗଠନ କରିବା ଭାର ମୁଁ ନେଇଛି । ମୋ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶକ୍ତିରେ ଯେତିକି ସମ୍ବନ୍ଧ ତାହା ମୁଁ କରିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ଗୁରୁତର କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୋତେ ସୁରଳାରେ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇ ରହିବାକୁ ହୋଇଛି ଏବଂ କେବେ ଯେ ଏଠାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇପାରିବି, ତାହା ମୋର ଅଗୋଚର । ଅତ୍ୟବଂ ଦେଶବାସୀ, ଭାଇଭଉଣୀଙ୍କୁ ମୁଁ ଏହି ନିବେଦନ କରୁଥାଇ ସେମାନେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ପିଳନୀ ସଂଗଠନର ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟସବୁ ଶୀଘ୍ର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତୁ । ଗଂଜାମ, ପୁରୀ, କଟକ, ସଂହତ୍ତୁମ୍ଭି ଓ ମାନଭୂମି ଜିଲ୍ଲା ସମିତିମାନ ଗଠିତ ହୋଇସାରିଛି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଜିଲ୍ଲାରେ ଶୀଘ୍ର ଜିଲ୍ଲା ସମିତି ସବୁ ଗଠିତ ହେଉ । ପ୍ରର୍ବନ୍ଧକମାନେ ବାହାରି ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବୁଲି ଓଡ଼ିଆ ଆୟୋଜନର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରର୍ବନ୍ଧ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ ଗ୍ରାମସଭା ସବୁ ଗଠିତ ହେଉ । ଉତ୍କଳ ସମ୍ପିଳନୀର ସ୍ଵେଚ୍ଛାସେବକ ଦଳ ‘ଉତ୍କଳ ଅବକାଶ ବାହିନୀ’ ଠାରେ ମୋର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭରସା ରହିଛି । ସେମାନେ ବିଛିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ବୁଲି ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଅଭାବ ଅସୁରିଧାଦିର କଥା ବୁଝନ୍ତୁ ଏବଂ ନେତୃପ୍ଲାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ନେଇ ସେସବୁ ଅଭାବ ଅସୁରିଧା ଦୂର କରିବାକୁ ଯନ୍ତ୍ରବାନ୍ ହୁଅନ୍ତୁ ।”

ଉତ୍କଳ ସମ୍ପିଳନୀର ସଂପାଦକ ଭାବରେ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରଦେଶରେ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଥିବା ପ୍ରାୟ ୧୫ ଲକ୍ଷ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଘୋର ସଂକଟାପନ୍ଥ ଅବସ୍ଥା ସଂପର୍କରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ସଚେତନ ଥିଲେ । ୧୯୩୯ରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସରକାରଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ ନୃତନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବାରୁ ସେହି ପ୍ରଦେଶରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଉଠିଯାଇଥିଲା ଏବଂ ପ୍ରାୟ ପରା ଲକ୍ଷ ଓଡ଼ିଆ ଆପଣା

ସନ୍ତାନସନ୍ତତିଙ୍କୁ ତେଲଗୁ ଭାଷାରେ ଶିକ୍ଷାଦେବାକୁ ବାଧ ହୋଇଥିଲେ । ବିଶାଖାପାଟଣା ସହର ଏବଂ ସେ ଜିଲ୍ଲାର ପାର୍ବତୀପୁର, ପାଲକୋଣ୍ଠା, ଟିକିଲି, ମଂଜୁଷା, ସୋମପେଣ୍ଟ, ଲଜ୍ଜାପୁର ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନର ହାଇସ୍କୁଲ ଓ ମିଡ଼ିଲ୍ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ରମାନେ ତେଲଗୁ ମାଧ୍ୟମରେ ଶିକ୍ଷା ପାଇବେ ବୋଲି ଉପ୍ରତାହାର ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ମାତ୍ରେ ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଓଡ଼ିଆ ବାଳକ ବାଳିକାମାନଙ୍କୁ ତେଲଗୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବାର ଉଦ୍ୟମ ହେଲା । ୧୯୪୦ ମସିହା ପୂର୍ବରୁ ବିଶାଖାପାଟଣା ଜିଲ୍ଲାରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଲୋପ ପାଇବା ଆଶଙ୍କା କରି ଜୟମଙ୍ଗଳ ୧୯୩୯ରେ କହିଥିଲେ - ଗଂଜାମ ଜିଲ୍ଲା ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିବାବେଳେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଦେଶ ଗଠିତ ନ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଶକ୍ତି ସେଠାରେ ବଳବତୀ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଯେଉଁ ଆଶ୍ରମାନେ ସେ ଶକ୍ତି ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ରହିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ ଆଜି ବିଶାଖାପାଟଣାର ଶାସନଭାର ରହିଯିବାରୁ ସେମାନେ ବିଜୟ ଗର୍ବରେ ଉନ୍ନତି ହୋଇ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ପଦଦଳିତ କରିବାକୁ ବସିଅଛନ୍ତି । ସେଠାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଆମାନେ ପ୍ରତିବାଦର ସ୍ଵର ଉଠାଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ସାହସ କରିପାରୁ ନାହାଁନ୍ତି । ଏ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଜାଗ୍ରତ ନ ହେଲେ ବିଶାଖାପାଟଣା ଜିଲ୍ଲାର ଆଶା ଚିରଦିନ ସକାଶେ ଆନ୍ଦୋଳନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଏଣୁ ସମସ୍ତେ ପ୍ରଶ୍ନତ ରୁହନ୍ତୁ । ଯେବେ ଗୋଟିଏ ଦିନ ସ୍ଥିର ହୋଇ ଘୋଷଣା କରାଯିବ ସେଦିନ ପୁରପଲ୍ଲୀରେ ‘ବିଶାଖାପାଟଣା ଦିବସ’ ପାଲନ କରିବେ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସରକାର ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ ଦେଇ ବିଶାଖାପାଟଣା ଜିଲ୍ଲାରେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେ ଅତ୍ୟାରର କରୁଅଛନ୍ତି ତାର ତୀରୁ ପ୍ରତିବାଦ ହେଉ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ତଥା ଓଡ଼ିଶାର ସରକାରମାନେ ତାହା ଜାଣିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଉ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହରତାଳ, ପରୁଆର, ସଭାସମିତି ଯେ ଯାହା କରିପାରିବେ କରନ୍ତୁ । ଏ ବାଦ

ବିଶାଖାପାଟଣା ଜିଲ୍ଲାର ପୁରପଲ୍ଲୀର ଓଡ଼ିଆ ଉଦୟମ ଜାଗ୍ରତ କରିବା ସକାଶେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପାଣ୍ଡି ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଉ । ଉକ୍କଳ ସନ୍ମିଳନୀର ସ୍ଥାୟୀ ସଭା କିମ୍ବା ‘ବିଛିନ୍ନ ଉକ୍କଳ ଅବକାଶ ବାହିନୀ’ ବିଶାଖାପାଟଣା ଦିବସ ପାଇଁ ତାରିଖ ସ୍ଥିର କରି ଜଣାଇବେ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । (ନବୀନ, ୧୪ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୩୯)

ଏହିପରି ବିବୃତି ଦେଇ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଉକ୍କଳ ସନ୍ମିଳନୀର ସଂପାଦକ ହିସାବରେ ଗଂଜାମ ଓ ବିଶାଖାପାଟଣାର ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ରିତ ହେବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ୧୯୩୯ ସାରା ଜୟମଙ୍ଗଳ ବିଛିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆ ଏକତା ଓ ପରିଚିତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରକାର ଆଯୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଉକ୍କଳ ସନ୍ମିଳନୀ ସ୍ଥାୟୀ ସଭାର ଏକ ବୈଠକ ଗଂଜାମର ସୋରତାଠାରେ ମେ ୧୪ ୧୯୩୯ରେ ସେ ଡକାଇ ନିମ୍ନ ବିଷୟ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ;

୧. ବିଛିନ୍ନାଞ୍ଚଳ ସକାଶେ କର୍ମ୍ୟୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ଯେଉଁ ସବ-କମିଟି ଗଡ଼ାଯାଇଥିଲା ତାର ଭାର ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉପରେ ଅର୍ପଣ କରିବା ।
୨. ଡେମିସାଇଲ୍ ସାର୍ଟପିକେଟ୍ ବିଷୟକୁ ସବ୍ରକମିଟିର ରିପୋର୍ଟ ଗ୍ରହଣ କରିବା ।
୩. ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସରକାର ବିଶାଖାପାଟଣା ଜିଲ୍ଲାରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ଉଠାଇ ଦେଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଏବଂ ତାହା ସମର୍ଥନ କରି ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ କହିଥିବା ଯୋଗୁଁ ଯେ ଅବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ସେ ସମୟେ ସନ୍ମିଳନୀର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିରୂପଣ ।
୪. ବିଭିନ୍ନ ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରତିନିଧୂମାନଙ୍କ ସ୍ଥାୟୀସଭା ସଭ୍ୟ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ ।
(ମେ ୯, ୧୯୩୯, ଦେଶକଥା)

୧୯୩୯ରେ ଉକ୍ତଳ ସମ୍ବିଲନୀର ସ୍ଥାୟୀ ସଭା ପାଇଁ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଆହୁନ କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ ୧୯ ଜଣଙ୍କୁ ନିଆୟିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ଏଥରୁ ୧୧ ଜଣ ମଂଜୁଷା ଉକ୍ତଳ ସମ୍ବିଲନୀ ଅଧିବେଶନରେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ଅବଶିଷ୍ଟ ୮୮ ଜଣ ପାଇଁ କଟକରୁ ୧୨, ଗଂଜାମରୁ ୧୦, ବାଲେଶ୍ଵରରୁ ୮, ପୁରୀରୁ ୮, ବିଶାଖାପାଟଣରୁ ୩, ଫୁଲରୁ ୨, ସମ୍ବଲପୁରରୁ ୪, ସିଂହଭୂମିରୁ ୨, ମେଦିନିପୁରରୁ ୪, ଗଡ଼ଜାତ ସମୃହରୁ ୧୦, କୋରାପୁଟରୁ ୮, ପ୍ରବାସୀ ଓଡ଼ିଆ ୧୦, ମାନଭୂମିରୁ ୯ ଜଣଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବ ବୋଲି ସେ ଦେଶକଥାରେ ବିଜ୍ଞାପନ ଦେଇଥିଲେ । (ଏପ୍ରିଲ ୨୯, ୧୯୩୯, ଦେଶକଥା)

ଉକ୍ତଳ ସମ୍ବିଲନୀର ସଂପାଦକ ହିସାବରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ବିଛିନ୍ନାଶଳରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସଂସ୍କୃତର ଲୋପ, ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟତାର ବିନାଶ କିପରି ଘଟିଛି ଆଶ୍ରି ଉକ୍ତଳ ଶାର୍କକ ଆଲୋଚନାରେ ତାହା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । “ଦେଶକଥା”ର ଡିସେମ୍ବର ୨୭, ୧୯୩୮ରେ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରେ ସେ ଉକ୍ତଳ ସମ୍ବିଲନୀର ସଂପାଦକ ହିସାବରେ ଲେଖିଥିଲେ - ଆଶ୍ରି ଏକ ଶାସନାଧୀନ । ଉକ୍ତଳ ବିଭିନ୍ନ ଶାସନର ଅଧିନ ଥିଲା ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ଗଠିତ ହେବା ପରେ ମଧ୍ୟ ରହେଟି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶରେ ପଡ଼ି ରହିଛନ୍ତି । ଦ୍ୱାବିତ୍ତ ଜାତୀୟ ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କୁ ନେଇ ମାନ୍ୟାଜ ପ୍ରଦେଶ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ଆଶ୍ରମାନେ ଏକ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ଲୋଡୁଆଛନ୍ତି ଏବଂ ସେହି କହିତ ପ୍ରଦେଶକୁ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ କରିବା ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର କେତେକାଂଶ ଦାବୀ କରୁଆଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଦାବୀ ସେପରି ନୁହେଁ । ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ଗଠିତ ହେବା ପରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ମାନ୍ୟାଜରେ ପଡ଼ି ରହିବାର ଓ ବିଜାତୀୟ ସଂଗ୍ରବଣ ଯୋଗୁଁ ଆପଣା ଜାତୀୟତା

ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ହେଉଅଛି । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶରେ ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କମିଯିବାରୁ ଆନ୍ତରିମାନେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସରକାରଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଘୋର ଅତ୍ୟାଚର ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଆନ୍ତର କରିଦେବା ପାଇଁ ସବୁପ୍ରକାର ପ୍ରଯତ୍ନ ଚଳାଇଅଛନ୍ତି । ବିଶାଖାପାଟଣା ଜିଲ୍ଲାରେ ଜୟପୁର ଓ ପାରଳାର କେତେକାଂଶ ଏବଂ ଚିକିଲି, ତରଳା, ମଂଜୁଷା, ବୁଡ଼ାରସିଂଙ୍କ, ଜଳନ୍ଦର ଓ ଲଜ୍ଜାପୁର ପରି ଖାଣ୍ଡିଆ ଓଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳ ରହିଥିବା ସ୍ଥଳେ ସେ ଜିଲ୍ଲାର ଭାଷା କେବଳ ତେଲୁଗୁ ବୋଲି ସରକାର ଘୋଷଣା କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ସ୍କୁଲ ସବୁ କ୍ରମେ ଉଠିଯାଉଛି । ଦଲିଲ ଦସ୍ତାବେଜ ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖାଗଲେ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ କରାଯାଉନାହିଁ । କୋର୍ଟ କରେରାରେ କେବଳ ତେଲୁଗୁ ଭାଷା । ଓଡ଼ିଆମାନେ ବାଧ ହୋଇ ତେଲୁଗୁ ପଡ଼ା ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଆଗାମୀ ଜନଗଣନା ସମୟକୁ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଆନ୍ତର ବୋଲି ନିଜକୁ ଯେପରି ପରିଚୟ ଦେବେ ସେଥିପାଇଁ ସବୁ ପ୍ରକାର ଉଦ୍ୟମ ହେଉଛି । ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ତର ଅପେକ୍ଷା ଉକ୍ଳଳର ଜରୁରି ଆବଶ୍ୟକ ।

ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଆନ୍ତରଙ୍କ ଭିତରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଓଡ଼ିଆ ରହିଥିବା ବେଳେ କେବଳ ସେମାନଙ୍କୁ ଭାଷା ଓ ସ୍ଵାର୍ଥରକ୍ଷା କରା ହୋଇପାରୁନାହିଁ । ଅଥବା ଓଡ଼ିଶାରେ ଅଛି କେତେ ଆନ୍ତର ରହି ଓଡ଼ିଶା ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଣ୍ଡଳରେ ଆନ୍ତର ସଭ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ସଂଗେ ସମାନ ହୋଇ ଆନ୍ତରମାନେ ଝକିରୀ ପାଉଅଛନ୍ତି । ଆନ୍ତରଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ସ୍କୁଲ ସବୁ ରହିଛି ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ତେଲୁଗୁ ଭାଷା ପଡ଼ା ହେବା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଅଛି । କୋର୍ଟ କରେରାରେ ତେଲୁଗୁ ଭାଷା ଅବାଧରେ ଚଳୁଛି । ତେଲୁଗୁ ଦଲିଲ ଦସ୍ତାବେଜ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ କରାଯିବା ପାଇଁ ବାଧା କିଛି ନାହିଁ । ଆନ୍ତର ପ୍ରଭାବ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏପରି ପ୍ରବଳ ହୋଇଅଛି ଯେ ଆଗାମୀ ଜନଗଣନାରେ ଏ ପ୍ରଦେଶର ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଧଂଖ୍ୟା କମାଇ ଆନ୍ତରଙ୍କ

ହଂଖ୍ୟା ବଡ଼ାଇବାକୁ ଆଶ୍ରମାନେ ତେଷା କରିବା ପୁଣି ଆଶଙ୍କା ରହିଛି । ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଚେତନା ଥୁଣେ ଆଶ୍ରମାନେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଯାହା କରୁଅଛନ୍ତି ଓଡ଼ିଆମାନେ ଓଡ଼ିଶାରେ ତଦପେଣ ଅଧ୍ୟକ କିଛି କରିବାକୁ ପଛମୁଖୀ ଦିଅତେ ନାହିଁ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସରକାର ଭିତରେ ରହି ଏବଂ ଲୋକବୋର୍ଡମାନଙ୍କୁ ଘେନି ଆଶ୍ରମାନେ ସେ ପ୍ରଦେଶରେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ପ୍ରତି ଯାହା କରୁଅଛନ୍ତି ଓଡ଼ିଯା ସରକାର ତଥା ଗଂଭୀରାମ ଓ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡମାନେ ତାହା କଲେ କିଛି ଅନ୍ୟାୟ ହେବନାହିଁ । ଯେସାକୁ ତେଷା ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ ନ କଲେ ଏ ଯୁଗରେ କୌଣସି ଜାତିର ଦାବୀ ଅଗ୍ରସର ହୋଇପାରେନାହିଁ ।

ସେଦିନ ଉକ୍ତଳ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଆସି ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଯୋଗ ଦେଲେ ନାହିଁ ଏବଂ ଯୋଗ ନଦେବା ଉପମୃକ୍ତ ହୋଇଛି ବୋଲି ଜବାବ କଲେ । ତେଣେ ଆଶ୍ରମାନେ ମହାସଭାରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏବଂ ନିଜେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଣ୍ଡଳ ସଭାପତି ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଦାବୀ ସେପରି ପ୍ରବଳ ନୁହେଁ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ କିନ୍ତୁ ଆଶ୍ରମାନେ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଦ୍ୱାରା ଦାବୀ କରିଅଛନ୍ତି ଓଡ଼ିଶାରୁ ଇଚ୍ଛାପୁର, ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି, ବ୍ରହ୍ମପୁର ଗୋପାଳପୁର ଓ ଛତ୍ରପୁର ପ୍ରଭୃତି ମାନ୍ଦ୍ରାଜକୁ ଯିବାକୁ ଦେବା । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ସେଦିନ କହିଲେ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କ ଦଳର ବଜେଟ ବକ୍ତ୍ଵାରେ ଲିପିବନ୍ଦ ହୋଇରହିଛି । ସେ ନୀତିର ମୂଲ୍ୟ କଣ ରହିଲା ଯେବେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ନୀତି ଅନୁସରି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇନାହିଁ । ଏ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ପାଇଁ ଗତ ୧୩ ତାରିଖ ଦିନ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଶୋଟିଏ କମିଟି ବୈଠକ କଟକକୁ ଡାକିଥିଲେ । ବଢ଼ ଆଶ୍ରମ୍ୟର ସହିତ ଶୁଣିଲୁ ଉଚ୍ଚ ବୈଠକରେ ଜଗବଂଧୁ ସିଂହ ଓ ସତ୍ୟନାତାଯଣ ରାଜଶୁରୁଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେହି ଉପମ୍ଭୁତ ହେଲେ ନାହିଁ । ଦେଶମିଶ୍ରଣ ବିଷୟରେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ କିପରି ଉଦାସୀ ରହିଅଛନ୍ତି ତାହା ଏହି ଘଟଣାରୁ ସ୍ଵର୍ଗ ଜଣାଯାଉନାହିଁ କି ? ”

ଏହି ଦୀର୍ଘ ଆଲୋଚନାରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଅଞ୍ଚଳ ମିଶ୍ରଣ ସଂପର୍କରେ ନିର୍ଭୀକ ମତ ଦେଇ ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟତା ଓ ଅସ୍ଥିତାର ନିର୍ମାଣ ଓ ପରିପ୍ରକାଶରେ କିପରି ବିଶେଷ ଭୂମିକା ନେଇଥିଲେ ତାହା ସୁଷ୍ଠୁ ଜଣାପଡ଼େ । ୧୯୩୭ ମସିହାରେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଭକ୍ତି ପ୍ରଦେଶ ଗଠିତ ହେବାପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ ପାଇଁ ଜଗବଂଧୁ ସିଂହ, ସତ୍ୟନାରାୟଣ ରାଜଗୁରୁ, ପାରଳା ରାଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି, ମହୁରୀ ରାଜା କୃପାସିଷ୍ଠ ନରେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଯେଉଁ ସ୍ଵର ଉତ୍ତୋଳନ କରିଥିଲେ ସେହି ସ୍ଵରକୁ ଅଧିକ ତୀର୍ତ୍ତ କରିବାରେ ସଂସ୍କାରକ ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ଲାଗିଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟ ଆଦୋଳନ ପ୍ରସାର ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତରହି ମଧ୍ୟ ଜୟମଙ୍ଗଳ ୧୯୩୯ରେ ମହ୍ୟଜୀବୀମାନଙ୍କ ସମସ୍ୟା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇଥିଲେ । ଜଛାପୁରଠାରେ ରଥଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ବରେ ଗଂଜାମ ଓ ବିଶାଖାପାଟଣା ଜିଲ୍ଲା ଓଡ଼ିଆ ମହ୍ୟଜୀବୀମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସମ୍ମିଳନୀ ୧୯୩୯ ଏପ୍ରିଲ ମାସରେ ହୋଇଥିଲା । (ଦେଶକଥା, ଏପ୍ରିଲ ୨୨, ୧୯୩୯) ଯେଉଁ ତାମରାରେ ଶତାବୀ ବ୍ୟାପୀ ମାଛ ଧରି ଏମାନେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି; ପ୍ରତିବର୍ଷ ନିଲାମରେ ତାହାର ଗୁଡ଼ା ବିକ୍ରି ପ୍ରଥା ବନ୍ଦ କରାଯାଉ ବୋଲି ନିର୍ବାରଣ କରାଗଲା । ଉତ୍ସବ ମାହ୍ୟାଜ ଓ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟନେଇ ପତ୍ର ଦେବେ ବୋଲି ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥଙ୍କ ଉପରେ ଭାର ଅର୍ପଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଇନ୍ଦ୍ରପୁର ମହ୍ୟଜୀବୀମାନେ ଏ ବର୍ଷ ନିଲାମରେ ନେଇଥିବାରୁ ନିଯା କରାଯାଇ ନିର୍ବାରଣ ହେଲା ।

॥୫॥

୧୯୪୦ରୁ ୧୯୪୨ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୟମଙ୍ଗଳଙ୍କର ସଂସ୍କାରକ ଜୀବନର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟ । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ତାଙ୍କର ବହୁମୁଖୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ

ମଧ୍ୟ ପ୍ରଳମ୍ଭିତ ଥିଲା । ମହିମା ଧର୍ମ ଓ ତଡ଼ିର ସେ ଥିଲେ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରବନ୍ଧ । ତାଙ୍କ ସଂପାଦନାରେ ଧର୍ମ ଓ ସାମାଜିକ ତଡ଼ି ବିଷୟକ “ମହିମା” ନାମକ ଏକ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ୧୯୪୦ ଜୁନ୍ ମାସରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । (ନବୀନ, ୨୫ ଜୁନ୍ ୧୯୪୦) ଏହା ଖତାବିଜ୍ଞି ଗ୍ରାମ (ବ୍ରହ୍ମପୁରରୁ) ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା । ୧୯୪୦ ମସିହାରେ ମହିମା ଧର୍ମର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଥିବା ଅଭିଯୋଗକୁ ଖଣ୍ଡନ କରି ନବୀନ ସମାଦପତ୍ରରେ ୨୮ ମେ ୧୯୪୦ରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ- ଜନରବ ହୋଇଅଛି, ଅଲେଖ ବାବାଜୀମାନେ ଜଣେ ଲୋକକୁ ମାରିଦେଇ କୁଆଡ଼େ ପକାଇ ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ବାବାଜୀମାନଙ୍କୁ ପୋଲିସ୍ ଗିରଫ୍ତ କରୁଅଛି । ଏହିପରି ଏକ ସମାଦ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇ କୁମେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳକୁ ପ୍ରସାରିତ ହେଉଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ଅନନ୍ତ ଆକାଶ ତଳେ ପ୍ରତ୍ୟେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଦୟ ଓ ଅସ୍ତ୍ର ସମୟ ବ୍ରାହ୍ମ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଅନାଦି ଅଲେଖ ପରବ୍ରାହ୍ମଙ୍କ ୦୧ରେ ଶରଣାପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ କାମିନୀ କାଞ୍ଚନଭୋଗ ବିଳାସ ଲାଳସା ତ୍ୟାଗ କରିବା ଯେଉଁମାନଙ୍କର ନିତ୍ୟସାଧନା, ସେମାନଙ୍କ ନାମରେ ମିଥ୍ୟା ସମାଦ ପ୍ରଚାରିତ ହେବା ବଡ଼ ଆଣ୍ଟର୍ୟର ବିଷୟ । ମହିମା ଧର୍ମ ଅବଶ୍ୟ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ କୁସଂସ୍କାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଖଡ଼ିଗ ଉଭୋଳନ କରିଅଛି । ଯେଉଁମାନେ କୁସଂସ୍କାର ଭିତରୁ ଉଠିପାରୁନାହାନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧେ ସେମାନେ ଏହି ମିଥ୍ୟା ଜନରବ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି ।” ମହିମା ତଡ଼ିର ଗୁଣମୂଳକ ବିକାଶ ପାଇଁ ସେ ସଦା ତପ୍ତର ଥିଲେ । ୧୯ ଫେବୃଆରୀ ୧୯୪୧ରେ ଅଲେଖ ମହିମା ସମାଜ ୧୧୪ତମ ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବ ତେଜାନାଳର ମହାନିତ୍ୟପୁରଠାରେ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସମାଜ ରଥଙ୍କର ମହିମା ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ ଭାର ଏହି ଉତ୍ସବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହାର ୧୧୪ତମ ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବ ପାଇଁ ସଭାପତି ରୂପେ ବିଶ୍ଵନାଥ ବାବା, ସହକାରୀ

ସଭାପତି ରୂପେ ଦିନବଂଧୁ ବାବା, ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ କୋଷାଧ୍ୟ ରୂପେ
ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । (ନବୀନ, ୪ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୪୧)

ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଅନାଥ ସେବାସଦନ, ଯୁବକ ସଂସ
ପରି ଗଠନାମୂଳକ ସଂସ୍କାରନଙ୍କରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ନେଇଥିଲେ । ୧୯୪୭
ମସିହାରେ ଅନାଥ ସେବାସଦନ କମିଟିରେ ସେ ସଭାପତି ଥିଲେ ।
ପତିତପାବନ ସଂଘର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ୧୯୭୦ରୁ ୧୯୪୭ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଆପ୍ରାଣ ଉଦ୍ୟମ ଚଳାଇଥିଲେ । ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ସଂକାର୍ଣ୍ଣତା ଭୁଲି ମାନବଜ୍ଞାତି
ରୂପେ ଏକ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ଉପାସନା କରିବା ସଂଘର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।
ସାମାଜିକ କୁସଂସ୍କାର, ଶୋଷଣ, ଅନାହର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ି ସେବାଭାବ
ଘେନି ଅନୁନ୍ନତ ଜାତିମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତି ସାଧନରେ ତ୍ରୁଟୀ ହେବାପାଇଁ ସେ
ପତିତପାବନ ସଂଘ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଘୋଷଣା କରୁଥିଲେ । ୧୯୪୮ରେ
ମସ୍ୟଜୀବୀମାନଙ୍କ ସମସ୍ୟା ସଂପର୍କରେ ସେ ସତେତନ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ
ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସୁନାପୁରଠାରେ ୧୯୪୮ ମେ ମାସରେ ତାଙ୍କ
ସଭାପତିତ୍ଵରେ ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ସଭା ହୋଇ ମସ୍ୟଶିଳ୍ପକୁ ମୂଳକରି
ମସ୍ୟଜୀବୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଧତାମୂଳକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତଳନ କରିବା, ବାରଦା
ଚିଲିକା ମସ୍ୟଜୀବୀ ସମବାୟ ଯୁନିଯନ ଗଠନ କରିବା ଏବଂ ସୁନାପୁରରେ
ଡାକଘର ସ୍ଥାପନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା । (ନବୀନ,
ମେ ୨୫, ୧୯୪୮) ଜୟମଙ୍ଗଳ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ମସ୍ୟ ସମବାୟ ସମ୍ମିଳନୀର
ସେକ୍ରେଟାରୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମସ୍ୟ ଏକ ଜାତୀୟ ସଂପଦ ଏବଂ
ମାଛ ମନୁଷ୍ୟର ଏକ ଉକ୍ତକ୍ଷଣ ଜ୍ଞାଦ୍ୟ । ମାଛରୁ ନାନାବିଧ ଟେଲାଦି ପ୍ରକ୍ଷୁତ
ହେଉଥିବାରୁ ମସ୍ୟ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ସାଧନ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରିବା ସମସ୍ତଙ୍କର
ଗୁରୁତର ଦାୟିତ୍ବ ବୋଲି ସେ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଏଥୁ ସକାଶେ ସର୍ବାଦୌ

ମସ୍ତ୍ୟ ଶ୍ରମିକର ଅବସ୍ଥା ଉନ୍ନତି କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ସେ କହିଥିଲେ । ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ମସ୍ତ୍ୟ ସମବାୟ ସନ୍ନିଲନୀ ସେ ୧୯୪୧ ରେ ଡକାଇଥିଲେ । ସେ ନିମିତ୍ତେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କମିଟି ଗଠନ କରିଥିଲେ । (ନବୀନ, ଢା ଏପ୍ରିଲ ୧୯୪୧)

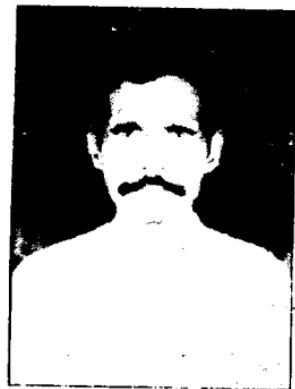
୧୯୪୪ରୁ ୧୯୪୭ ମସିହା ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତଳ ସନ୍ନିଲନୀର ସଂପାଦକ ନଥାଇ ମଧ୍ୟ ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରସାରରେ ସେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ୧୯୪୪ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୦ ଡାରିଖରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଚାଉନ୍ ହଲରେ ସେ ଏକ ସାଧାରଣ ସଭା ଆହ୍ଵାନ କରିଥିଲେ । ରଥ ସେତେବେଳର ପରିସ୍ଥିତିରେ ଉକ୍ତଳ ସନ୍ନିଲନୀର ଆବଶ୍ୟକତା ବିଶଦଭାବେ ବାଖ୍ୟା କରିଥିଲେ । ଅକ୍ଷ୍ୟାବର ମାସ ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହ (୧୯୪୪)ରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଉକ୍ତଳ ସନ୍ନିଲନୀର ଅଧ୍ୟବେଶନ ହେବାର ସ୍ଥିର ହେଲା । ଜୟମଙ୍ଗଳ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମିତିର ସଂପାଦକ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । (ନବୀନ, ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୨, ୧୯୪୪) ୧୯୪୭ ମସିହାରେ ଉକ୍ତଳ ସନ୍ନିଲନୀର ଏକ ବିଶେଷ ଅଧ୍ୟବେଶନ ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରେ ହୋଇଥିଲା । ଏଥରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଯୋଗଦାନ କରି ସୁଚିନ୍ତିତ ମତ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ସନ୍ନିଲନୀର ୪୩ଶ ଅଧ୍ୟବେଶନର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମିତିର ସଭାପତି ହିସାବରେ ଜୟମଙ୍ଗଳ ଲେଖିଥିଲେ : ଓଡ଼ିଆ ମାତ୍ରେ ଜାଣନ୍ତି ଉକ୍ତଳ ସନ୍ନିଲନୀ ଆୟମାନଙ୍କ ମହାମିଳନର ପବିତ୍ର ପାଠ । ବିଶାଳ ବଳିଷ୍ଠ ଉକ୍ତଳ ପ୍ରଦେଶ ଗଠନ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ସମୂହ ଉନ୍ନତି ସାଧାନ ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଜାତିଧର୍ମ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଏଥରେ ସମାନ ଅଧ୍ୟକାର ରହିଛି । ଅଥର କୌଣସି ଦଳଗତ ରାଜନୀତି ଚର୍ଚା ପାଇଁ ଏଠାରେ ସ୍ଥାନନାହିଁ । ଦଳଗତ ଭେଦଭାବ ମନ୍ତରୁ ପୋଛି ଦେଇ ଦୁଇଦିନ ସକାଶେ ଏ ମାତ୍ର ମଣ୍ଡପରେ

ସମବେତ ହେବା ସକାଶେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଇଭଉଣୀଙ୍କୁ ଏତଦାରା ମୁଁ ନିବେଦନ କରୁଛି । ବର୍ଷକରେ ଥରେ ଏ ଦୁଇଦିନର ସମବେତ ମାତୃପୂଜା ପାଇଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଆସିବାକୁ ହେବ, ଶକ୍ତି ଅନୁଯାୟୀ ପୂଜାର ଯୋଗ୍ୟ ଉପହାର ନେଇ ଜନନୀ ଜନ୍ମଭୂମିର ସେବା କରିବାକୁ ହେବ । ଆଜି ମୁଁ ବିନୀତ ଭାବେ ଏଥିପାଇଁ ରାଜନୈତିକ ଓଡ଼ିଶା, ଗଡ଼ଜାତ ତଥା ପ୍ରାକୃତିକ ଉକ୍ଳଳ ଏବଂ ଉକ୍ଳଳ ବାହାରେ ପ୍ରବାସମାନଙ୍କରେ ରହିଥିବା ଓଡ଼ିଆ ଭାଇଭଉଣୀଙ୍କୁ ସାଦର ଆହାନ କରୁଛି ।” (ଡିସେମ୍ବର ୨୪, ୧୯୪୭, ନବୀନ) ଏହିପରି ବିବୃତି ମାଧ୍ୟମରେ ସେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଜାତୀୟତା ଭାବକୁ ଉଚାରଣ କରି ଉକ୍ଳଳ ସମ୍ପିଲନୀକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ପଥରେ ଆଗେଇ ଯିବାକୁ ପ୍ରଳୁବ୍ଧ କରିଥିଲେ ।

ଜୀବନର ଦୀର୍ଘ ମାତ୍ର ବର୍ଷ କାଳ ସମାଜ ସଂସ୍କାର ଓ ସଂଗଠନରେ ଲିପ୍ତ ରହି ଜୟମଙ୍ଗଳ ରଥ ୧୯୪୭ ଜୁନ, ୨୦ ତାରିଖ ଦିନ ହଠାତ୍ ରାତ୍ ଦୁଇଟାରେ ରଥ୍ୟାତ୍ରା ଦିବସରେ ହୃଦୟିଷ୍ଟ କ୍ରିୟା ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯିବାରୁ ପରଲୋକ ଗମନ କରିଥିଲେ । ମୃତ୍ୟୁବେଳକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ୭୦ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ନବୀନ, ୧ ଜୁଲାଇ ୧୯୪୭ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ । ମୃତ୍ୟୁବେଳକୁ ସେ ଶୁଭ ସୁଷ୍ଠୁ ଓ ସବଳ ଥିଲେ । ଜୀବନର ଶେଷ ସମୟ ଯାଏ ସେ ହରିଜନ ପଡ଼ାରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଦଳିତମାନଙ୍କର ସେ ଜଣେ ପରମ ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ । ସେ ଦଳିତ ଜାତିର ଅଗ୍ରଗତି ପାଇଁ ଆପ୍ରାଣ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ ।

***

ଲେଖକ ପରିଚୟ

ପ୍ରକାଶିତ ପୁସ୍ତକ

P. Legend, History and Culture of India.

Calcutta, 1997

୧. ଆଶ୍ରମିକ ଜନଶ୍ଵତି ଓ ଇଟିହାସ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ୨୦୦୦
  ୨. ନବ ଚାର୍ଚିର ଅନନ୍ୟ ସାରଥୁକୃପାସିଷ୍ଠ ନରେନ୍ଦ୍ର ଦେବ,
  ୩. ବ୍ରହ୍ମପୁର ୨୦୦୩
  ୪. ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାଗୃତି, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ୨୦୦୩
  ୫. ସିଂହଭୂମିର ଓଡ଼ିଆ ନେତା : ପଣ୍ଡିତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଆଚାର୍ୟ
(ପ୍ରକାଶ ଅପେକ୍ଷାରେ), ଝାନୟୁଗ ପବ୍ଲିକେଶନ୍, ଭୁବନେଶ୍ୱର